

**VRHOVNI SUD
REPUBLIKE HRVATSKE**

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOSUDNA AKADEMIJA**

NOVINE U GRAĐANSKOM ZAKONODAVSTVU - 2024.

Zbornik radova

Tuhelj, 21. - 22. studenoga 2024.

Autori:

Kolinda Kolar

sutkinja Općinskog građanskog suda u Zagrebu

Goranka Barać-Ručević

sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Marija Šipek

sutkinja Općinskog građanskog suda u Zagrebu

mr. sc. Senija Ledić

sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Ivan Vučemil

sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Sadržaj

POSTUPAK RADI UTVRĐENJA POSTOJI LI BRAK ILI NE ZA BRAKOVE SKLOPLJENE U DRŽAVAMA KOJE REPUBLIKA HRVATSKA NIJE PRIZNALA

Kolinda Kolar	1
UVOD	1
1. PARNIČNI POSTUPAK RADI UTVRĐENJA DA BRAK POSTOJI	1
2. BRAK SKLOPLJEN U STRANOJ DRŽAVI	2
3. DRŽAVE KOJE JE REPUBLIKA HRVATSKA PRIZNALA ILI S NJIMA IMA USPOSTAVLJENE DIPLOMATSKE ODOSE	2
4. BRAKOVI SKLOPLJENI U PALESTINI	3
4.1. <i>POSTUPANJE SUDA</i>	3
4.2. <i>MOGUĆNOST SKLAPANJA BRAKA U REPUBLICI HRVATSKOJ</i>	4
5. UPIS DRUGIH BRAKOVA SKLOPLJENIH U INOZEMSTVU	5
6. ZAKON O STRANCIMA	5
ZAKLJUČAK	6
POPIS PRAVNIH IZVORA	6

PREGLED NAJVAŽNIJIH ODLUKA SUDA EUROPSKE UNIJE I EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA – 2023. – 2024.

Goranka Barać – Ručević	7
1. UVOD	7
2. ODLUKE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	8
3. ODLUKE SUDA EUROPSKE UNIJE	17
4. ZAKLJUČAK	24

PLAN UPRAVLJANJA POSTUPKOM – ISKUSTVA IZ PRAKSE

Marija Šipek	25
1. UVOD	25
2. POSTUPCI U KOJIM SE DONOSI PLAN UPRAVLJANJA POSTUPKOM I SADRŽAJ PLANA	25
2.1. <i>SAŽETAK SPORNIH ČINJENIČNIH I PRAVNIH PITANJA I RJEŠENJE O IZVOĐENJU DOKAZA</i>	26
2.2. <i>ROK ZA PRIBAVLJANJE DOKAZNIH SREDSTAVA KOJA JE TEK POTREBNO PRIBAVITI</i>	26
2.3. <i>ROK ZA PODNOŠENJE PISANIH OČITOVANJA NA NAVODE PROTIVNE STRANKE TE NALAZ I MIŠLJENJE VJEŠTAKA</i>	26
2.4. <i>DATUM I VRIJEME ODRŽAVANJA SVIH SLJEDEĆIH ROČIŠTA ZA GLAVNU RASPRAVU</i>	27

3. ISTRAŽIVANJE	27
3.1. UZORAK ISTRAŽIVANJA.....	27
3.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	29
3.2.1. ANALIZA DOBIVENIH PODATAKA ISPITANIKA KOJI DONOSE PLAN I KOJI TO ČINE PONEKAD	29
3.2.2. ANALIZA DOBIVENIH PODATAKA ISPITANIKA KOJI NE DONOSE PLAN	31
3.2.3. MIŠLJENJE SVIH ISPITANIKA O PLANU UPRAVLJANJA POSTUPKOM	33
4. ZAKLJUČAK	33

UTJECAJ NEPRAVE PREINAKE NA ZASTARU

Mr. sc. Senija Ledić	35
1. UVOD	35
2. ULOGA NAJVIŠEG SUDA U OTKLANJANJU NEDOSLJEDNOSTI SUDSKE PRAKSE	35
3. PREINAKA TUŽBE I PRIGOVOR ZASTARE	36
4. PRAVNO SHVAĆANJE SU-IV-123/2024-5 OD 27. SVIBNJA 2024.	36
4.1. VAŽEĆE UREĐENJE OBJEKTIVNE PREINAKE.....	36
4.2. PRAVA I NEPRAVA OBJEKTIVNA PREINAKA	37
4.3. PRAVA I NEPRAVA PREINAKA U NOVIJOJ DOMAĆOJ DOKTRINI	37
4.4. OCJENA REVIZIJSKOG SUDA O NEPOSTOJANJU TEORETSKOG RAZLIKOVANJA IZMEĐU PRAVE I NEPRAVE PREINAKE	38
4.5. OCJENA REVIZIJSKOG SUDA O UTJECAJU PRAKSE ESLJP-A I USTAVNOG SUDA	38
4.6. OCJENA REVIZIJSKOG SUDA O POSTIZANJU SVRHE ZASTARE I OSIGURANJU PRAVA NA PRAVIČNO SUĐENJE	39
5. ZAKLJUČAK	39

PRAVNA SHVAĆANJA VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE U KOLEKTIVNIM RADNIM SPOROVIMA

IVAN VUČEMIL	41
I. UVOD	41
II. ŠTO SU KOLEKTIVNI UGOVORI?	41
III. PREDMET I SMISAO KOLEKTIVNIH UGOVORA	42
IV. PRAVNI UČINCI KOLEKTIVNIH UGOVORA	42
V. ODNOS KOLEKTIVNOG UGOVORA I ZAKONA	43
VI. STRANKE KOLEKTIVNOG UGOVORA	44
VII. PROŠIRENA PRIMJENA KOLEKTIVNOG UGOVORA	44
VIII. PRODUŽENA PRIMJENA KOLEKTIVNOG UGOVORA	45
IX. PRESTANAK KOLEKTIVNOG UGOVORA	45
X. PRAVNA SHVAĆANJA VSRH U PRIMJENI KU	46
1. TUMAČENJE KOLEKTIVNIH UGOVORA – VEZANOST SUDA UZ TUMAČENJE ZAJEDNIČKOG POVJERENSTVA (ODBORA) ZA TUMAČENJE KOLEKTIVNIH UGOVORA	46
2. RADNO VRIJEME, VEZANOST UZ TUMAČENJE ZAJEDNIČKOG POVJERENSTVA ZA TUMAČENJE KOLEKTIVNOG UGOVORA.....	46
3.1. RAD BLAGDANOM, NERADNIM DANOM I NEDJELJOM, FOND SATI.....	49
3.2. RAD BLAGDANOM, NERADNIM DANOM I NEDJELJOM, FOND SATI	50
4. DODATAK ZA RAD NEDJELJOM.....	52

5.	TERENSKI DODATAK POLICIJSKIH SLUŽBENIKA GRANIČNE POLICIJE.....	54
6.	TERENSKI DODATAK – PRIVREMENI PREMJEŠTAJ	56
7.	TROŠKOVI PRIJEVOZA.....	57
8.	DAR ZA USKRS (U NARAVI)	57
9.	PRISTUPANJE KOLEKTIVNOM UGOVORU	58
10.	PRAVO NA DODATAK OD 12 % STRUČNIM SURADNICIMA (MEDICINSKIM TEHNIČARIMA)	59
11.	PRIMJENA VIŠE KOLEKTIVNIH UGOVORA.....	60
12.	PRAVA IZ KOLEKTIVNOG UGOVORA U SLUČAJU STATUSNE PROMJENE KOD POSLODAVCA	61
13.	PRODULJENA PRIMJENA KOLEKTIVNOG UGOVORA	62
14.	PRODULJENA PRIMJENA KOLEKTIVNOG UGOVORA	62
15.	PRIMJENA PROŠIRENIH KU ZA GRADITELJSTVO	63
16.	NAKNADA PLAĆE ZA VRIJEME GODIŠNJEG ODMORA	64
17.	VISINA SATNICE ZA OSTVARENE PREKOVREMENE SATE	65
18.	PRIMJENA TEMELJNOG KU – OSNOVICA ZA IZRAČUN JUBILARNE NAGRADE.....	66
20.	NAKNADA ZA CIVILNO ODIJELO	69
21.	RADNO VRIJEME - PREKOVREMENI RAD.....	70
XI.	PРАВNA PITANJA U PRIMJENI KU NA KOJA SE ČEKA ODGOVOR VSRH	71
XII.	ZAKLJUČAK.....	73
XIII.	LITERATURA.....	74
XIV.	PРАВNI IZVORI	74

Kolinda Kolar*

POSTUPAK RADI UTVRĐENJA POSTOJI LI BRAK ILI NE ZA BRAKOVE SKLOPLJENE U DRŽAVAMA KOJE REPUBLIKA HRVATSKA NIJE PRIZNALA

UVOD

Primjena određenih pravnih instituta često je posljedica širih političkih te ekonomskih i gospodarskih kretanja. Migracije pojedinih skupina prisutne su kroz cijelu povijest čovječanstva i kao takve nisu novina, no ono što se mijenja su države, granice kao i njihovi međusobni odnosi. Migracije kojim danas svjedočimo na našem području posljedica su, s jedne strane, manjka radne snage unutar Europske unije te ratova s druge strane, ali i drugih osobnih razloga.

Neke od tih osoba u Republiku Hrvatsku dolaze s ciljem zaposlenja, a neke s ciljem trajnog ostanka. I kao što je nužno pravno regulirati status svakog stranog državljanina koji dođe u Republiku Hrvatsku radi zaposlenja, tako je nužno pravno regulirati i druge aspekte života uključujući brak.

Povod je za pisanje ovog rada postojanje određenog broja sudskih predmeta koji su podneseni radi utvrđenja da postoji brak koji su stranke sklopile u Palestini.

S obzirom na to da Republika Hrvatska nije priznala Palestinu kao državu, u sudskoj su se praksi pojavile nedoumice kako i na koji način stranke, koje su sklopile brak u Palestini, mogu taj brak upisati u državne matice Republike Hrvatske i na temelju toga ostvariti neka svoja prava, poput prava na boravak u Republici Hrvatskoj, pravo nasljeđivanja i sl.

Kako se ovaj rad prvenstveno bavi problemima upisa braka sklopljenog u inozemstvu u državne matice Republike Hrvatske u odnosu na brakove sklopljene u državama koje Republika Hrvatska nije priznala, dan je i paralelni prikaz pravila za upis drugih brakova sklopljenih u inozemstvu.

1. PARNIČNI POSTUPAK RADI UTVRĐENJA DA BRAK POSTOJI

Parnični postupak radi utvrđenja postoji li brak pripada, sukladno članku 369. st. 1. Obiteljskog zakona,¹ bračnim sporovima i pokreće se tužbom.

Prema podacima dostupnim u sustavu e-Spisa na dan 15. listopada 2024.² razlozi zbog kojih su stranke podnosile tužbe radi utvrđenja da brak postoji su:

- nadležno tijelo u upravnom postupku nije priznalo sklapanje braka
- stranke su sklopile brak u Libiji i nisu imale izvornik vjenčanog lista
- stranke uslijed uništenih državnih matrica nisu u posjedu vjenčanog lista

* Kolinda Kolar, sutkinja Općinskog građanskog suda u Zagrebu

¹ Obiteljski zakon („Narodne novine“ broj: 103/05., 98/19., 47/20., 49/23. i 156/23., dalje: ObZ).

² Podaci su pretraženi uvidom u e Spis prema vrsti predmeta za utvrđenje postojanja/nepostojanja braka, vrsti odluke: Presuda, po pojedinim sudovima i obuhvaćaju samo podatke za one predmete koji se nalaze u e spisu te su riješeni.

- državna matica se smatra nestalom, a stranke nisu u posjedu vjenčanog lista
- brak je sklopljen 1992. godine na okupiranom području i na izvatku iz matične knjige vjenčanih nalazio se pečat SFRJ, Socijalistička Republika Hrvatska, a Republika Hrvatska ne priznaje valjanost tog dokumenta
- brak je sklopljen u Boliviji 1953. godine i stranke osim potvrde o sklapanju kršćanskog katoličkog braka nisu imale valjani izvod iz državne matice
- Republika Hrvatska nije priznala Palestinu kao državu

Analizom je navedenih predmeta utvrđeno kako su sve stranke pokušale na neki način upisati činjenicu sklapanja svojeg braka u matice vjenčanih, no ili zbog nedostatka dokumentacije ili zbog dokumentacije za koju je upravno tijelo utvrdilo da nije valjana kao i zbog toga da Republika Hrvatska ne priznaje državu u kojoj je brak sklopljen kao državu, to nisu bile u mogućnosti učiniti.

Kako strankama ostvarenje nekog njihovog prava (najčešće prava na privremeni boravak radi spajanja obitelji, pravo na mirovinu ili nasljeđivanje) ovisi o tome hoće li biti u mogućnosti određenom tijelu dostaviti izvadak iz matice vjenčanih, kao dokaz da su u braku, stranke su se odlučile na podnošenje tužbe sudu radi utvrđenja da njihov brak postoji.

Naime, po pravomoćnosti odluke u statusnim stvarima, a bračne stvari jesu statusne stvari,³ sud dostavlja odluku matičaru radi upisa u državne matice.⁴

2. BRAK SKLOPLJEN U STRANOJ DRŽAVI

Priznanje i ovrha stranih sudskih odluka u pravnim stvarima čiji su predmet privatnopravni odnosi s međunarodnim elementom uređeno je Zakonom o međunarodnom privatnom pravu.⁵ Prema odredbama tog zakona brak sklopljen u stranoj državi priznaje se ako je sklopljen u skladu s pravom te države⁶ dok je za valjanost braka mjerodavno pravo po kojem je brak sklopljen.⁷

Ako je brak u inozemstvu sklopio hrvatski državljanin, taj će se brak upisati u državnu maticu na temelju Zakona o državnim maticama.⁸

3. DRŽAVE KOJE JE REPUBLIKA HRVATSKA PRIZNALA ILI S NJIMA IMA USPOSTAVLJENE DIPLOMATSKE ODNOSI

Prije svega se ističe kako ne postoji službeni popis država koje je Republika Hrvatska priznala.

Na web-stranici Ministarstva vanjskih i europskih poslova nalazi se tablica koja obuhvaća popis svih država s datumima priznanja i uspostave diplomatskih odnosa pritom se ističe kako se na popisu nalaze i države koje nikad nisu priznale Republiku Hrvatsku niti je Republika Hrvatska s njima uspostavila diplomatske odnose. Navedeni popis nalazi se na poveznici: <https://mvpe.gov.hr/vanjska-politika/bilateralni-odnosi/datumi-priznanja-i-uspostave-diplomatskih-odnosa/21904>

Prema popisu na Wikipediji⁹ Republika Hrvatska nije priznala sljedeće države:

- Pridnjestrovlje (Moldavija)
- Somaliland (Somalija)
- Islamski emirat Waziristan (Pakistan)
- Tamil Eelam (Šri Lanka)
- Abhazija (Gruzija)
- Južna Osetija (Gruzija)
- Republika Kina (Kina), poznata i kao Tajvan

³ Članak 345. st. 3. ObZ-a.

⁴ Članak 365. st. 2. ObZ-a.

⁵ Zakon o međunarodnom privatnom pravu („Narodne novine“ Broj: 101/17. i 67/23., dalje; ZMPP).

⁶ Članak 32. st. 1. ZMPP-a.

⁷ Članak 33. ZMPP-a.

⁸ Zakon o državnim maticama („Narodne novine“ broj: 96/93., 76/13., 98/19. i 133/22.).

⁹ https://hr.wikipedia.org/wiki/Popis_nepriznatih_dr%C5%BEava.

- Sjeverni Cipar (Cipar)
- Saharska Arapska Demokratska Republika (Maroko)
- Palestina (Izrael)

Iako se Wikipedija ne može smatrati točnim i pouzdanim izvorom jer, prije svega, nije jasno na koji dan je popis sastavljen, ipak može poslužiti kao polazišna točka za provjeru podataka za konkretnu državu i sužavanje popisa koji je potrebno pretražiti.

Ovdje se skreće pozornost i na razliku između Republike Kine, poznate kao Tajvan, koju državu Republika Hrvatska nije priznala i Narodne Republike Kine, poznate i kao Kina, s kojom Republika Hrvatska ima uspostavljene diplomatske odnose od 1992. godine.

Također je važno naglasiti da činjenica je li Republika Hrvatska priznala neku državu, odnosno je li s njom uspostavila diplomatske odnose, nije jedina odlučna, već je uz to nužno provjeriti i je li Republika Hrvatska s tom državom sklopila međunarodni ugovor te koje obveze su države međusobno preuzele i postoji li ugovoreni reciprocitet u odnosu na pojedina prava i obveze.

4. BRAKOVİ SKLOPLJENI U PALESTINI

U predmetima, koji su poslužili kao povod za pisanje ovog rada, stranke su osobe koje su svoj brak sklopile u Palestini, koju Republika Hrvatska nije priznala kao državu niti s njom ima uspostavljene diplomatske odnose, i koje žele da se činjenica sklapanja njihovog braka prizna u Republici Hrvatskoj jer imaju namjeru živjeti u Republici Hrvatskoj.

Stranke u tim postupcima nisu bile u mogućnosti upisati činjenicu sklapanja braka u maticu vjenčanih u Republici Hrvatskoj upravo zbog toga što Republika Hrvatska ne priznaje Palestinu niti s njom ima uspostavljene diplomatske odnose.

U svim tim predmetima stranke su se obratile sudu podnošenjem tužbe radi utvrđenja da njihov brak, koji je sklopljen na šerijatskom sudu u Palestini, postoji. Tužitelji su bili osobe koje već dulji niz godina žive i rade u Republici Hrvatskoj, a dok su tuženici bili osobe koje do sklapanja braka nisu živjeli u Republici Hrvatskoj. Tuženici su osobe koje prije sklapanja braka nisu bile ni u kakvoj vezi s Republikom Hrvatskom niti je poznato govore li hrvatski jezik.

4.1. POSTUPANJE SUDA

Prilikom postupanja suda, prije svega, važno je podsjetiti kako se radi o statusnim sporovima u kojim sud ne može donijeti presudu na temelju priznanja, presudu zbog ogluhe ni presudu zbog izostanka.¹⁰

S obzirom na činjenicu da je u tim situacijama, u pravilu, brak sklopljen s osobom koja prije toga nije živjela u Republici Hrvatskoj, važno je provjeriti govori li ta osoba hrvatski jezik.

Analizom predmeta, za potrebe ovog rada, utvrđeno je da je samo u jednom predmetu sud zakazao ročište za glavnu raspravu nakon što je tuženica u odgovoru na tužbu navela da priznaje tužbeni zahtjev. Na tom je istom ročištu utvrđeno kako tuženica ne govori hrvatski jezik, nakon čega joj je sud ponovno dostavio tužbu i dokumentaciju koju je tužitelj dostavio uz tužbu, ali prevedene na arapski jezik po službenom sudskom tumaču. Naglašava se kako je prije toga odgovor na tužbu dan na hrvatskom jeziku koji tuženica ne govori niti razumije. Po zaprimanju tužbe prevedene na arapski jezik tuženica je ponovno dala odgovor na tužbu, ali ovaj je put preveden na arapski jezik po stalnom sudskom tumaču za arapski jezik na hrvatski jezik i u odgovoru na tužbu objasnila je na koji način je sklopljen brak između nje i tužitelja.

Nakon što je zaprimio odgovor na tužbu, sud je zakazao ročište za glavnu raspravu na kojoj je izveden dokaz saslušanjem parničnih stranaka s time da je tuženici osigurana prisutnost sudskog tumača za arapski jezik.

U drugim predmetima, sud je po zaprimanju odgovora na tužbu donio odluku bez da je održana glavna rasprava kojom je u cijelosti prihvatio zahtjev tužitelja.

¹⁰ Članak 349. st. 1. i 2. ObZ-a.

S obzirom na specifičnosti te vrste predmeta potrebno je ukazati na nekoliko važnih elemenata koje je potrebno posebno uzeti u obzir i ispitati prije donošenja odluke i neovisno o tome što tuženici ne osporavaju tužbu ni tužbeni zahtjev ne može se očekivati podnošenje pravnog lijeka protiv presude:

- a) Utvrđenje da brak postoji zatraženo je u Republici Hrvatskoj slijedom čega su relevantne pretpostavke koje Obiteljski zakon propisuje kao nužne za postojanje braka. To su:
 - da su nevjesta i ženik osobe različita spola
 - da su nevjesta i ženik izjavili svoj pristanak za sklapanje braka i
 - da je brak u građanskom obliku sklopljen pred matičarom ili da je brak u vjerskom obliku sklopljen prema odredbama Obiteljskog zakona, a ako u vrijeme sklapanja braka nije bila ispunjena bilo koja od tih pretpostavki, pravni učinci braka ne nastaju.
- b) Brakovi sklopljeni u Palestini sklopljeni su na šerijatskim sudovima tako da sukladno odredbama Obiteljskog zakona¹¹ predstavljaju brakove sklopljene u vjerskom obliku.

U konkretnim situacijama do primjena dolazi i Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj o pitanjima zajedničkog interesa¹² čiji članak 8. propisuje da vjersko vjenčanje od trenutka sklapanja ima učinke građanskog braka, prema odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske, ako ugovorne strane nemaju građanske zapreke i ako su ispunjeni zahtjevi predviđeni odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske. Dakle, i u toj je situaciji potrebno utvrditi jesu li ispunjene pretpostavke za postojanje braka propisane člankom 23. Obiteljskog zakona i pretpostavke za valjanost braka propisane člancima 25., 26., 27. i 28. Obiteljskog zakona.¹³

- c) Na vjenčanom listu se navodi da je uz nevjestu i njezin zastupnik, otac. Stoga je potrebno posebno utvrditi jesu li nevjesta i ženik osobno izjavili svoj pristanak na sklapanje braka ili je to za njih učinila neka treća osoba.

4.2. MOGUĆNOST SKLAPANJA BRAKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Osobe koje su sklopile brak u Palestini, a upravno tijelo im tu činjenicu ne želi upisati u državne matice u Republici Hrvatskoj nisu u mogućnosti ponovno sklopiti brak u Republici Hrvatskoj i na taj način premostiti „svoj problem“.

Naime, strani državljani mogu sklopiti brak u Republici Hrvatskoj, ali pritom moraju ispunjavati iste uvjete za sklapanje braka kao i hrvatski državljani.

To u konkretnom slučaju znači da su prije sklapanja braka dužni priložiti:

- izvadak iz matice rođenih izdan u državi rođenja sukladno međunarodnim ugovorima i konvencijama uz prijevod na hrvatski jezik,
- potvrdu o slobodnom bračnom stanju stranca izdana sukladno međunarodnim ugovorima i konvencijama uz prijevod na hrvatski jezik,

¹¹ Članak 13. ObZ-a.

¹² Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Islamske zajednice u Republici Hrvatskoj o pitanjima zajedničkog interesa („Narodne novine“ broj: 46/16.).

¹³ Osim ugovora s Islamskom zajednicom u Republici Hrvatskoj Vlada Republike Hrvatske je sklopila i:

- Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa („Narodne novine“ broj: 196/03.)

- Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Evangeličke crkve u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa

- Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Bugarske pravoslavne crkve u Hrvatskoj, Hrvatske starokatoličke crkve i Makedonske pravoslavne crkve u Hrvatskoj

- Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Evanđeoske (Pentekostne) crkve u Republici Hrvatskoj, Kršćanske adventističke crkve u Republici Hrvatskoj i Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj

- Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj i Židovske vjerske zajednice Bet Izrael u Hrvatskoj

- Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj

- Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Saveza crkava „Riječ života“, Crkve cjelovitog evanđelja i Protestantske reformirane kršćanske crkve u Republici Hrvatskoj o pitanjima od zajedničkog interesa

- potvrdu da nema zapreka za sklapanje braka stranog državljanina u Republici Hrvatskoj i da će taj brak bit priznat u državi čiji je državljanin uz prijevod na hrvatski jezik (ova potvrda može biti sastavni dio potvrde o slobodnom bračnom stanju),
- identifikacijsku ispravu (sa slikom) i
- dokaz o državljanstvu (putovnica).

Iz navedenih pretpostavki jasno je kako osoba koja je sklopila brak u Palestini nije u mogućnosti dobiti potvrdu o slobodnom bračnom stanju stranca. Iako se radi o braku sklopljenom u državi koju Republika Hrvatska nije priznala i s kojom nema uspostavljene državne odnose, to je država čije državljanstvo ima osoba i jedina država kojoj joj tu potvrdu može izdati.

5. UPIS DRUGIH BRAKOVA SKLOPLJENIH U INOZEMSTVU

U drugim situacijama, kad je brak sklopljen u državama koje je Republika Hrvatska priznala ili s kojom ima uspostavljene diplomatske odnose, kao što je navedeno, na temelju članka 32. Zakona o međunarodnom privatnom pravu, brak se priznaje ako je sklopljen u skladu s pravom te države.

Kad hrvatski državljanin sklopi brak u inozemstvu, u maticu vjenčanih će se upisati činjenica sklapanja tog braka u inozemstvu kao što se upisuje i činjenica sklapanja braka koja se dogodila u Republici Hrvatskoj. U tom je slučaju predviđen redovni postupak upisa braka sklopljenog u inozemstvu u državne matice, konkretno maticu vjenčanih.

Pravila o temeljnim upisima činjenica nastalih u inozemstvu regulirana su Zakonom o državnim maticama.

Tako je člankom 40. Zakona o državnim maticama, između ostalog, propisano da se upis sklapanja braka hrvatskih državljanina nastalih u inozemstvu obavlja na temelju izvatka iz državne matice inozemnog tijela. Ovaj je izvadak stranka dužna podnijeti ako međunarodnim ugovorom nije predviđena obveza inozemnog tijela da izvratke iz državnih matice dostavlja nadležnom tijelu u Republici Hrvatskoj.

Nadalje je propisano da se sklapanje braka upisuju u državne matice i to u maticu vjenčanih mjesta u kojem su zajedničko prebivalište bračnih drugova, a ako tog nema ili nije poznato, u državnu maticu vjenčanih mjesta prebivališta bračnog druga koji je podnio zahtjev za upis sklapanja braka.¹⁴

Ako se prebivalište nije moglo utvrditi, upis će se izvršiti u odgovarajuću državnu maticu mjesta njihovog rođenja u Republici Hrvatskoj, a ako se upis u državnu maticu ne može obaviti ni na taj način, tad će se upis izvršiti u odgovarajuću državnu maticu Grada Zagreba (čl. 41. st. 3. Zakona o državnim maticama).

6. ZAKON O STRANCIMA

S obzirom na aktualnu situaciju u državi, u smislu povećanog broja stranaca koji dolaze u Hrvatsku zbog kraćeg ili duljeg boravka, do primjene dolazi i Zakon o strancima.¹⁵ Taj zakon propisuje uvjete ulaska, kretanja, boravka i rada stranaca koji su državljani trećih država u Republici Hrvatskoj¹⁶ pritom se kao državljani trećih država definiraju osobe koja nemaju državljanstvo države članice EGP-a (Europski gospodarski prostor) ili Švicarske Konfederacije, a imaju državljanstvo treće države ili su osobe bez državljanstva.¹⁷

Državljanima trećih država koji namjeravaju boraviti ili borave u Republici Hrvatskoj može biti odobren privremeni boravak, između ostalog, i u svrhu spajanja obitelji.¹⁸ Privremeni boravak u svrhu spajanja obitelji odobrava se užem članu obitelji¹⁹ dok se članom uže obitelji smatraju, između ostalog, i bračni drugovi²⁰ pa se i u tom slučaju može pojaviti potreba za dokazivanjem bračnog statusa, a u tom je slučaju ponovno potrebno provjeriti u kojoj je državi brak sklopljen, imamo li s tom državom uspostavljene diplomatske odnose

¹⁴ Članak 41. Zakona o državnim maticama.

¹⁵ Zakon o strancima („Narodne novine“ broj:133/2020.).

¹⁶ Članak 1. st. 1. Zakona o strancima.

¹⁷ Članak 3. st. 3. Zakona o strancima.

¹⁸ Članak 57. Zakona o strancima.

¹⁹ Članak 63. Zakona o strancima.

²⁰ Članak 65. Zakona o strancima.

te govore li osobe, koje su stranke, hrvatski jezik s obzirom na to da se privremeni boravak u svrhu spajanja obitelji ne mora dopustiti samo članu obitelji hrvatskog državljanina, već i članu uže obitelji:

- državljanina treće države koji ima odobreno dugotrajno boravište
- državljanina treće države koji ima odobren stalni boravak
- državljanina treće države koji ima odobren privremeni boravak
- državljanina treće države kojem je odobren azil ili supsidijarna zaštita sukladno propisu kojim se uređuje međunarodna zaštita.²¹

ZAKLJUČAK

Predmeti koji dolaze na sud uvijek su odražavali društvenu i gospodarsku sliku države u konkretnom razdoblju. Zadaća je suda s jedne stranke odgovoriti na potrebe društva i pružiti odgovore i pomoć prilikom reguliranja novonastalih okolnosti u društvu, a s druge stranke osigurati pravnu zaštitu i dostojanstvo svake pojedine osobe. Iako je obaveza suda provesti postupak brzo i uz što manje troškova, nužno je osigurati da se pritom prava stranaka ne ograničavaju ili potpuno onemoguće.

Kao što je navedeno, povod za pisanje ovog rada bio je postojanje određenog broja sudskih predmeta koji su podneseni radi utvrđenja da postoji brak koji su stranke sklopile u Palestini.

Iako se ne radi o predmetima u kojim postoji izraženi spor između stranaka, ne može se očekivati da će ijedna od stranaka podnijeti pravni lijek protiv presude. Nužno je radi osiguranja pravne sigurnosti i minimuma pravnih standarda u svakom pojedinom spisu provjeriti govori li stranka hrvatski jezik, razumije li pismeno koje joj je dostavljeno kao i sadržaj očitovanja koji je sama poslala, postoji li potreba da joj se osigura sudjelovanje na ročištima i pri usmenom poduzimanju drugih procesnih radnji pred sudom na njezinom jeziku te je li joj potrebno osigurati usmeno prevođenje na njezin jezik onog što se na ročištu iznosi kao i usmeno prevođenje isprava koje se na ročištu upotrebljavaju radi dokazivanja.²²

Navedeno se može činiti kao pretjerani formalizam, no ako sud od početka tih postupaka savjesno provjeri jesu li strankama osigurana sva zajamčena prava, to neće bitno utjecati na duljinu trajanja samih postupaka, a zasigurno će pridonijeti jačanju pravne sigurnosti te izbjegavanju grubih povreda kako procesnih tako i ljudskih prava samih stranaka.

POPIS PRAVNIH IZVORA

1. Obiteljski zakon („Narodne novine“ broj: 103/05., 98/19., 47/20., 49/23. i 156/23., dalje: ObZ).
2. Zakona o parničnom postupku („Narodne novine“ broj: 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22. i 155/23., dalje: ZPP).
3. Zakon o međunarodnom privatnom pravu („Narodne novine“ Broj: 101/17. i 67/23., dalje: ZMPP).
4. Zakon o državnim maticama („Narodne novine“ broj: 96/93., 76/13., 98/19. i 133/22.).
5. Zakon o strancima („Narodne novine“ broj:133/2020.).

²¹ Članak 63. Zakona o strancima.

²² Članak 102. Zakona o parničnom postupku („Narodne novine“ broj: 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13., 89/14., 70/19., 80/22., 114/22. i 155/23., dalje: ZPP).

Goranka Barać – Ručević*

PREGLED NAJVAŽNIJIH ODLUKA SUDA EUROPSKE UNIJE I EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA – 2023. – 2024.

U članku se prikazuje aktualna praksa Europskog suda za ljudska prava te Suda Europske unije s osobitim naglaskom na njezin recentni razvoj. Odabrane su i prikazane odluke koje značajno utječu na promjenu sudske prakse, ali i ukazuju na potrebu preustroja i promjene dosadašnjeg načina rada hrvatskih sudova, ujedno reflektirajući izazove koji se pojavljuju pred hrvatskim sucima prilikom rada na pojedinim predmetima pri tumačenju i primjeni odredaba Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda odnosno prava Europske unije. Analizirane su odluke koje je Europski sud za ljudska prava donio u hrvatskim predmetima zatim odluke o pitanjima koje su hrvatski suci uputili Sudu Europske unije, kao i odluke o pitanjima koja se učestalo pojavljuju pred hrvatskim sudovima. Njihov odabir ima kao cilj ukazati na uočene probleme te dati moguće putokaze za njihovo rješavanje.

Ključne riječi: Europski sud za ljudska prava, Sud Europske unije, pravo na pravičan postupak, pravo na slobodu izražavanja, zahtjev za prethodnu odluku, ujednačavanje sudske prakse i neovisnost sudova, naknada štete u slučaju povrede pravila o zaštiti osobnih podataka, zaštita potrošača

1. UVOD

Iako presude i odluke Europskog suda za ljudska prava (dalje: ESLJP) imaju izravni obvezujući učinak samo za onu državu koja je tužena u postupku pred njim, sve države potpisnice Konvencije trebaju uzeti u obzir sudsku praksu ESLJP-a, između ostalog, i razmatranjem zaključaka iz presuda u kojim je utvrđena povreda Konvencije od strane neke druge države ako isti načelan problem postoji i u njihovim pravnim sustavima. Naime, može se očekivati da će u svojoj praksi razvijena opća načela ESLJP-a primijeniti u istovrsnom predmetu ako se pred njim pojavi i u odnosu na Republiku Hrvatsku. Međutim, ESLJP donosi i objavljuje veliki broj presuda i odluka protiv različitih država članica pa s obzirom brojnost i opsežnost samih presuda i odluka, kao i na činjenicu da se donose na engleskom ili francuskom jeziku, te se odnose na određene odredbe Konvencije, a ne nužno na neki materijalnopravni odnosno procesnopravni institut, nije uvijek jednostavno pronaći odluku ili presudu koja se odnosi na konkretan pravni problem, relevantan i u nacionalnom pravnom okviru. Stoga je u ovom radu ukazano na nekoliko odluka ESLJP-a donesenih u odnosu na Republiku Hrvatsku koje zahtijevaju posebnu pozornost, bez obzira na to jesu li primjenjive u velikom broju slučajeva pred hrvatskim sudovima ili zato što donose neku novinu koja zahtijeva posebno tumačenje kako bi se olakšalo njihovo pravilno razumijevanje.

* Goranka Barać – Ručević, sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske

Nadalje, kao što je poznato, hrvatsko je pravo u brojnim pravnim područjima izloženo i različitim utjecajima prava Europske unije. Uz postojeće pravne propise primarnog i sekundarnog prava EU, od posebne su važnosti presude Suda Europske unije (dalje: SEU) koji, donoseći odluke o prethodnim pitanjima, ukazuje na pravilnu primjenu europskog prava, posebno u slučajevima neujednačenog tumačenja njegovih normi ili postojanja pravnih praznina, ali i kreira te promiče opća načela prava EU-a. Stoga, presude SEU čine važan izvor europskog prava i u njima izražena pravna shvaćanja obvezujuća su za sve države članice neovisno o tome iz koje države članice je došao zahtjev za prethodnu odluku. Pravna shvaćanja u presudama SEU obvezuju, uz sud koji u konkretnim situacijama primjenjuje pravne norme europskog prava ili domaćeg prava koje je pod utjecajem europskog prava, i tijela zakonodavne vlasti koja moraju pri normiranju nekog instituta u nacionalnom pravnom sustavu posebnu pažnju posvetiti tome da ne odstupe od pravilne primjene europskog prava na koju je ukazano u sudskoj praksi SEU. Stoga, izabrane odluke u ovom radu ilustriraju upravo navedene utjecaje sudske prakse SEU na hrvatski pravni sustav.

2. ODLUKE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Europski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP) donio je samo tijekom 2024. (do dana pisanja ovog rada) u postupcima protiv Republike Hrvatske 13 presuda i 30 odluka o nedopuštenosti ili brisanju zahtjeva s liste predmeta. U 12 presuda utvrđena je povreda najmanje jednog prava iz Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te Protokola broj 1, 4, 6, 7, 11 – 15 uz tu Konvenciju (dalje: Konvencija).¹

U nastavku donosimo pregled važnijih odluka koje se odnose na građanske grane sudovanja odnosno sudbene vlasti u cjelini.

- **Pravo na pošteno suđenje – pravo na nepristrani sud – zabrana zlouporabe prava – *Mamić i drugi protiv Hrvatske* (zahtjevi broj 21714/22, 25102/22, 25367/22), odluka o nedopuštenosti zahtjeva od 9. srpnja 2024.**

Odluka o predmetu *Mamić i drugi protiv Hrvatske*, iako se odnosi na kazneni postupak, značajna je u kontekstu svakog sudskog postupka pa ima mjesta razmotriti ju i u okviru ovog pregleda.

Opće je poznato da je Zdravko Mamić, nakon što je u kaznenom postupku proglašen krivim, iznio ozbiljne optužbe za korupciju na račun sudaca Županijskog suda u Osijeku pred kojim se postupak vodio u prvom stupnju. Iako nije neuobičajena praksa da se stranke nakon za njih nepovoljne odluke suda pritužuju na navodnu pristranost sudaca, najveću pozornost privuklo je priznanje Zdravka Mamića da je on taj koji je pokušao podmititi suce u svojoj korist.

Nakon pravomoćnosti osuđujuće presude u kaznenom postupku, u sljedećem pravnom koraku, okrivljenici su se obratili Ustavnom sudu Republike Hrvatske (dalje: Ustavni sud) pritužujući se, među ostalim, da su suci koji su sudili u njihovom kaznenom predmetu bili korumpirani zbog čega taj postupak nije bio u skladu s jamstvima prava na pošteno suđenje.

Ustavni je sud prigovore Zorana i Zdravka Mamića odbacio kao nedopuštene jer je utvrdio da su i Zdravko Mamić i Zoran Mamić znali za te okolnosti tijekom vođenja kaznenog postupka, a nisu ih iznijeli ni tijekom trajanja postupka pred prvostupanjskim sudom ni u svojim žalbama Vrhovnom sudu Republike Hrvatske (dalje: Vrhovni sud) te time nisu iscrpili prethodni pravni put prije podnošenja ustavne tužbe, već su navode o pitanju pristranosti predsjednika sudskog vijeća prvi put iznijeli u ustavnoj tužbi.²

S druge strane, Ustavni je sud ocijenio da u odnosu na okrivljenog Damira Vrbanića, kojem se također sudilo u istom kaznenom postupku, nisu poznate okolnosti koje bi upućivale na to da je on znao za pokušaj podmićivanja, već je prihvatio da je on za to saznao iz medija, a to znači nakon što je već donesena drugostupanjska presuda te ih je tako mogao prvi put iznijeti tek u ustavnoj tužbi. Ne ulazeći u pitanje krivnje predsjednika vijeća ni u pitanje njegove subjektivne pristranosti, Ustavni je sud utvrdio da ponašanje predsjednika vijeća budi objektivno opravdane sumnje u njegovu nepristranost zbog čega je ukinuo nižestupanjske kaznene presude u odnosu na Damira Vrbanića i predmet vratio na ponovni postupak.³

¹ Narodne novine - Međunarodni ugovori br. 18/97., 6/99. – proč. tekst, 8/99 – ispr., 14/02., 1/06. i 13/17.

² Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske broj U-III-2088/2021 i broj U-III-2235/2021, od 16. studenog 2021.

³ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj U-III-2383/2021 od 29. ožujka 2022.

Nakon što im je Ustavni sud odbacio ustavne tužbe, podnositelji zahtjeva, Zoran Mamić, Zdravko Mamić i Milan Pernar, iznijeli su prigovore na nepoštenost suđenja pred ESLJP-om, u osnovi tvrdeći da su osuđeni u postupku koji nije bio u skladu s jamstvima nepristranosti suda zajamčenih člankom 6. Konvencije jer je predsjednik sudskog vijeća imao neprimjeren odnos s drugim podnositeljem, primio je novac i darove od njega te je često prisustvovao utakmicama Nogometnog kluba Dinamo Zagreb (oštećenika u kaznenom postupku) kao VIP gost.

Međutim, ESLJP je ocijenio njihove zahtjeve nedopuštenima na temelju članka 35. stavka 3. (a) Konvencije jer je utvrdio da predstavljaju zlouporabu prava na podnošenje zahtjeva.

Riječ je o osnovi za proglašenje zahtjeva nedopuštenim koja se ne pojavljuje često u odlukama ESLJP-a, ali je taj Sud svojom praksom ipak razvio određena opća načela koja se odnose na zlouporabu prava na podnošenje zahtjeva.

Citirajući opća načela iz svoje prakse, ESLJP je podsjetio na sljedeće u vezi zlouporabe prava:

- pojam „zlouporabe” u smislu članka 35. stavka 3. (a) treba tumačiti kao štetno korištenje prava svojeg nositelja u svrhe različite od onih za koje je to pravo namijenjeno;
- zlouporabom prava može se smatrati svako ponašanje podnositelja zahtjeva koje je očito protivno svrsi prava na podnošenje zahtjeva ESLJP-u, a koje ometa pravilno funkcioniranje ESLJP-a ili pravilno vođenje postupka pred njim;
- zlouporaba prava može proizaći i iz cilja koji se nastoji ostvariti takvim zahtjevom;
- zlouporaba domaćih pravnih sredstava i ponašanje podnositelja zahtjeva pred nacionalnim vlastima predstavljaju mjerodavne čimbenike u ocjeni treba li zahtjev smatrati zloupotrebom prava;
- da bi se ponašanje kvalificiralo kao zloupotreba prava, ono mora biti namjerno, a ta namjera mora biti utvrđena s dovoljnom sigurnošću.

U odnosu na Zorana i Zdravka Mamića, ESLJP je utvrdio da su svoju pritužbu da je došlo do kršenja njihovog prava na nepristran sud temeljili na vlastitim postupcima koji su u svojoj biti bili usmjereni na destrukciju tog istog prava.

Iako je ESLJP napomenuo kako je predsjednik vijeća D.K. trebao obavijestiti predsjednika suda o okolnostima kontakata s drugim podnositeljem zahtjeva te da je u svakom slučaju neprimjerenost da predsjednik vijeća prima darove od okrivljenika i druži se s njima, ESLJP nije ulazio u pitanje pristranosti sudaca u konkretnom slučaju, već se ograničio na ocjenu zlouporabe prava na podnošenje zahtjeva.

ESLJP je utvrdio da su Zoran i Zdravko Mamić svojevrijedno postigli dogovor sa sucima te im, prema vlastitom priznanju, davali novac i darove. To su otkrili tek nakon što je presuda protiv njih postala pravomoćna te kad su propali i svi drugi pokušaji da manipuliraju postupkom u svoju korist.

ESLJP je posebno naglasio da su Zoran i Zdravko Mamić pokušali stvoriti „win – win” situaciju ili davanjem mita kako bi optužbe protiv njih bile odbačene ili prituživanjem na pristranost suda i ishođenjem odluke ESLJP-a o povredi Konvencije koja bi posljedično dovela do obnove provedenog kaznenog postupka.

Istaknuo je da ne može tolerirati takvo ponašanje stranaka jer bi to omogućilo manipulacije i ozbiljne opstrukcije pravosudnog sustava. Stoga, ne ulazeći u pitanje krivnje ili nevinosti prvog i drugog podnositelja zahtjeva i dotičnih sudaca u vezi s kaznenim djelima podmićivanja i trgovanja utjecajem za koja su optuženi, same okolnosti koje su prvi i drugi podnositelj zahtjeva potvrdili ESLJP-u dovode do zaključka da nakon što su svi njihovi naponi da manipuliraju domaćim postupkom u svoju korist propali, sad nastoje iskoristiti sustav zaštite ljudskih prava prema Konvenciji i imati koristi od vlastitog zloupotrebjavajućeg ponašanja na domaćoj razini.

Posljedično navedenom, uzimajući u obzir smisao članka 17. Konvencije, u okolnostima ovog slučaja, ESLJP je ocijenio da je ponašanje podnositelja zahtjeva u vezi s njihovim pravom na suđenje pred nepristranim sudom očito bilo protivno svrsi prava na pojedinačnu pritužbu predviđenog Konvencijom te da je ometalo pravilno funkcioniranje mehanizama zaštite uspostavljenih Konvencijom.

Iako je ponašanje prvog i drugog podnositelja zahtjeva koje je predstavljalo zlouporabu izravno bilo povezano samo s jednom od više njihovih pritužbi, ESLJP je zaključio da njihovo ponašanje, koje je bilo usmjereno na manipulaciju i ozbiljnu opstrukciju pravosudnog sustava te iskorištavanje sustava zaštite ljudskih prava prema Konvenciji kako bi imali koristi od vlastitog zloupotrebjavajućeg ponašanja na domaćoj razini, treba imati posljedice na dopuštenost svih njihovih pritužbi koje je također odbacio.

ESLJP je i zahtjev trećeg podnositelja zahtjeva Milana Pernara odbacio zbog zlouporabe prava, ali zbog drugih razloga. Naime, ESLJP je utvrdio da je taj podnositelj, uz svoj zahtjev, ESLJP-u podnio primjerak ustavne tužbe Ustavnom sudu u kojoj je istaknut prigovor povrede prava na nepristrani sud te je tvrdio da je Ustavni sud o tom prigovoru propustio donijeti odluku. Međutim, provjerom kod Ustavnog suda, utvrđeno je da originalna ustavna tužba Milana Pernara nije sadržavala navedeni prigovor te da tekst dokumenta koji je priložio uz zahtjev ESLJP-u nije tekst ustavne tužbe koju je doista podnio Ustavnom sudu. ESLJP je zaključio da je Milan Pernar pokušao prevariti ESLJP iznoseći iskrivljene podatke o najvažnijem dijelu svojeg zahtjeva i time mu onemogućiti da donese odluku o zahtjevu na temelju potpunih saznanja o činjenicama predmeta. Budući da je takvo njegovo postupanje suprotno svrsi prava na podnošenje zahtjeva ESLJP-u, njegov je zahtjev odbačen.

Konačno, valja još jednom naglasiti da se ESLJP nije meritorno upuštao u pitanje poštenosti suđenja u njegovom aspektu prava na nepristrani sud odnosno nije razmatrao je li predsjednik sudskog vijeća doista bio pristran.

Poruka koju je Europski sud za ljudska prava odaslao ovom odlukom nije, kako tvrde odvjetnici podnositelja zahtjeva, davanje legitimiteta presudama koje su donijeli „korumpirani suci”.⁴ Suprotno tome, ESLJP je jasno dao do znanja da se sudionici sudskog postupka koji opstruiraju taj isti postupak nedozvoljenim radnjama uopće ne mogu pred ESLJP-om pozivati na zaštitu upravo onih prava čiji su smisao i svrhu pokušali obezvrijediti i zloupotrijebiti u vlastitu korist, a nakon što su takvi pokušaji opstrukcije propali. Drugim riječima, ESLJP takve zahtjeve uopće neće meritorno razmatrati niti pružati zaštitu podnositeljima koju zloupotrebjavaju konvencijska prava, bez obzira na sadržaj njihovih pritužbi pred ESLJP-om.

- **Sloboda izražavanja odvjetnika – *Pisanski protiv Hrvatske* (zahtjev broj 28794/18), presuda od 4. lipnja 2024.**

Predmet *Pisanski protiv Hrvatske* još je jedan predmet koji nije važan isključivo za pojedinu granu sudovanja. Riječ je o povredi prava na slobodu izražavanja i to odvjetnika uslijed izrečene novčane kazne u ovršnom postupku zbog vrijeđanja suda u podnesku (žalbi), a kakvu novčanu je kaznu moguće izreći i u građanskom i u kaznenom postupku.

Kažnjavanje odvjetnika zbog korištenja neprimjerenog izričaja pri obraćanju sudu već je bilo predmet razmatranja ESLJP-a u predmetu *Radobuljac protiv Hrvatske*⁵ gdje je ESLJP također našao povredu prava na slobodu izražavanja. ESLJP je sad u novoj presudi jasno ponovio temeljna načela za ocjenu nužnosti miješanja u slobodu izražavanja u predmetima o vrijeđanju suda.

Iz dosljedne i dobro utvrđene prakse ESLJP-a jasno proizlazi da je sloboda izražavanja temelj demokratskog društva i jedan od temeljnih uvjeta za njegov napredak kao i za napredak svakog pojedinca. Međutim, ona nije apsolutna i može biti ograničena zbog okolnosti i pod uvjetima navedenim u članku 10. stavku 2. Konvencije, a pod kojim se javna vlast može miješati u slobodu izražavanja. To ustvari znači da ograničavanje prava ne smije prelaziti prag onog što se smatra neophodnim da bi se zaštitio određeni legitimni interes.

ESLJP u brojnim svojim presudama koje se odnose na prava na slobodu izražavanja istaknuo da suci, kad obnašaju svoje službene dužnosti, podliježu širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana (*Morice protiv Francuske* [VV], stavak 131.; *July i SARL Liberation protiv Francuske*, stavak 74.; *Aurelian Oprea protiv Rumunjske*, stavak 74.; *Do Carmo de Portugal e Castro Câmara protiv Portugala*, stavak 40.)⁶.

S druge strane, potrebno je i zaštititi sudbenu vlast od neosnovanih, a izrazito štetnih napada. Legitimni cilj ograničavanja slobode izražavanja radi zaštite autoriteta sudske vlasti, iako na prvi pogled izgleda kao zaštita ugleda samog sudstva ili pojedinih sudaca od javne kritike, jest primarno zaštita funkcije pravosuđa u društvu, a za koju je nužno postojanje povjerenja. Svako neopravdano i zlonamjerno umanjivanje povjerenja u pravosuđe ne ugrožava samo pojedine suce odnosno sudove, koliko njihovu važnu društvenu funkciju, a time i vitalne interese društva i svakog građanina. Tako je u predmetu *Žugić protiv Hrvatske* (zahtjev br. 3699/08) presuda od 31. svibnja 2011., ESLJP između ostalog istaknuo: „Rad sudova, koji su jamci pravde i

⁴ Npr. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/europski-sud-za-ljudska-prava-odbacio-je-tuzbu-zdravka-mamica---866199.html>.

⁵ *Radobuljac protiv Hrvatske* (zahtjev br. 51000/11), presuda od 28. lipnja 2016.

⁶ Vodič kroz članak 10. Europske konvencije o ljudskim pravima, stavak 520., dostupno na: <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Edukacija//Guide%20Art%2010.pdf>

koji imaju temeljnu ulogu u državi vladavine prava, treba uživati povjerenje javnosti. Stoga ga treba štiti od neutemeljenih napada. (...) Stoga, iako stranke svakako imaju pravo davati primjedbe na pravosuđe kako bi zaštitile svoja prava, njihova kritika nikada ne smije prijeći određene granice. Osobito treba jasno razlikovati kritiku i uvredu. Ako je jedina namjera bilo kojeg oblika izražavanja uvrijediti sud, ili članove suda, odgovarajuća sankcija neće, u načelu, predstavljati povredu članka 10. Konvencije."

Upravo zbog ostvarivanja ravnoteže između sloboda izražavanja i zaštite autoriteta sudbene vlasti, osobito je dakle važno razlikovati kritiku, koja može biti izrečena i oštrim tonom, od neopravdanih i neutemeljenih napada i uvreda koji mogu biti motivirani isključivo željom ili strategijom osiguranja da se sudska rasprava vodi u medijima ili da se obračuna na osobnoj razini sa sucima koji se bave konkretnim predmetom, a od kojih sudbenu vlast treba svakako zaštititi.

U predmetu Pisanski podnositelj zahtjeva, odvjetnik, kažnjen je novčanom kaznom zbog vrijeđanja suda navodima u žalbi. Naime, u ovršnom postupku, u kojem je taj odvjetnik djelovao kao punomoćnik stranke, odbijen je prijedlog za ovrhu zbog toga što ugovor o cesiji tražbine iz ovršne isprave na novog vjerovnika (ovrhovoditelja), na kojem je potpis ustupitelja ovjeren kod javnog bilježnika, ne predstavlja javnu ili ovjervoljenu privatnu ispravu kojom se u smislu članka 32. Ovršnog zakona dokazuje prijenos tražbine na novog vjerovnika.

Podnositelj je u žalbi protiv prvostupanjskog rješenja između ostalog naveo: da bi u slučaju da isti pristup nije zauzeo i Županijski sud u Zagrebu u jednom od svojih predmeta, stajalište prvostupanjskog suda opravdano izazivalo zgražanje i podsmijeh; da stvar poprima dramatično ozbiljne razmjere imajući u vidu da su ta stajališta verificirana na višem sudu; da je teško smisljeno i koncizno napisati žalbu kada ste suočeni s nekim tko s pozicije moći, isključivo zbog te pozicije, uvjerava „podređene“ da je more crno, nebo žuto, a sunce zeleno; da može „podređeni“ upirati prstom u jarko žuti krug na nebu i objašnjavati „nadređenom“ da je to jarko žuta boja, ali „nadređeni“ je uporan i hladno tvrdi da je boja zelena; da ovrhovoditelj kao „podređeni“, u naivnoj želji da ukaže kako je sunce žuto, a ne zeleno, može upirati prstom u dvije odredbe Ovršnog zakona; da istinski boli konformizam koji se ogleda u nekritičkom prihvaćanju stajališta (zasad jedinog) višeg suda u pravnom sustavu koji nije utemeljen na sustavu presedana; da ovdje nije u pitanju slobodna ocjena suda i njegovo pravo na tumačenje, nego je u pitanju najteži oblik arbitrarnosti koja uzrokuje nemjerljivu štetu; da je u pitanju potraživanje od dva i pol milijuna kuna kojem se pristupa bez dovoljno respekta.

Županijski sud u Osijeku prihvatio je žalbu i predmet vratio na ponovni postupak s time da je u obrazloženju rješenja ukazao na potrebu razmatranja vrijeđa li se predmetnim žalbenim navodima prvostupanjski sud. Prvostupanjski je sud u ponovljenom postupku izdao rješenje o ovrsi, nakon čega je naplaćena tražbina ovrhovoditelja putem FINA-e te je donio rješenje o novčanom kažnjavanju podnositelja u iznosu od 2.000,00 kn zbog vrijeđanja suda. Naknadno su odbijene žalba i ustavna tužba podnositelja. Pred disciplinskim tijelima Hrvatske odvjetničke komore (HOK) podnositelj je oslobođen odgovornosti. U postupku pred ESLJP-om podnositelj se pozivao na povredu članka 10. Konvencije.

ESLJP je u svojoj odluci konstatirao da novčano kažnjavanje podnositelja predstavlja miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja, zajamčeno člankom 10. Konvencije, da je isto bilo predviđeno zakonom (odgovarajuće odredbe Ovršnog zakona i Zakona o parničnom postupku) i imalo je legitiman cilj (zaštita autoriteta sudova), ali nije bilo nužno u demokratskom društvu.

Kod ocjene nužnosti ograničenja slobode izražavanja u predmetima vezanima uz vrijeđanje suda ESLJP se vodio sljedećim kriterijima:

- iako njihova kritika ne smije prijeći određene granice, posebna uloga odvjetnika, koja je ključna za učinkovito funkcioniranje poštenog suđenja, daje im određenu slobodu u izboru argumenata koje upotrebljavaju pred sudom jer imaju dužnost revno braniti interese svojih klijenata;
- sudovi nisu imuni na kritiku i podliježu širim granicama prihvatljive kritike od običnih građana;
- potrebno je napraviti jasnu razliku između kritike i uvrede, pritom se podrazumijeva da u situaciji kada je isključiva namjera bilo kojeg oblika izražavanja vrijeđanje suda ili članova tog suda, odgovarajuća sankcija, u načelu, ne predstavlja povredu članka 10. Konvencije; i
- kod razlikovanja između kritike i uvrede, primjedbe se moraju promatrati u svjetlu predmeta u cjelini uključujući njihov sadržaj i kontekst u kojem su iznesene.

Primjenjujući navedena načelna stajališta u predmetu podnositelja, ESLJP je uzeo u obzir da je podnositelj sporne navode iznio u kontekstu sudske postupka u kojem je djelovao kao punomoćnik, to jest, u žalbi

protiv odluke kojom je odbijen prijedlog za ovrhu. ESLJP u svojoj praksi upućuje i na razlikovanje situacija u kojima se sporni navodi iznose u okviru sudskog postupka u kojim sloboda izražavanja odvjetnika može dovesti u pitanje pravo na pošteno suđenje njegove stranke i situacije u kojim odvjetnici upućuju oštre kritike putem medija izvan sudskog foruma. U odnosu na prvu situaciju, ESLJP naglašava da osiguravanje prava na pošteno suđenje zahtijeva slobodnu, a nekad čak i silovitu razmjenu argumenata između stranaka u postupku. Odvjetnici su dužni „revno braniti interese svojih klijenata” što znači da oni ponekad moraju odlučiti trebaju li prigovoriti ili žaliti se na postupanje suda.

ESLJP nije sporio da su žalbeni prigovori bili oštro formulirani, ali je ocijenio da nisu imali kao isključivi cilj vrijeđanje suda niti da su bile usmjerene na konkretnog suca. Prvenstveno su se primjedbe odnosile na interpretaciju domaćeg prava od strane Županijskog suda u Zagrebu u jednom drugom predmetu, a koju interpretaciju je prvostupanjski sud slijedio u predmetu podnositeljevog klijenta. Iako su sporni navodi bili pomalo neprikladni i živopisni te zajedljivog tona, takva uporaba u komentiranju rada pravosuđa u dosadašnjoj praksi bila je u skladu s člankom 10. EKLJP-a (Čeferin protiv Slovenije, zahtjev broj 40975/08, presuda od 16. siječnja 2018.⁷, *Simić protiv Bosne i Hercegovine*, zahtjev broj 39764/20, presuda od 17. svibnja 2022.⁸). Osim toga, ESLJP nije mogao ignorirati činjenicu da je podnositelj bio oslobođen disciplinske odgovornosti pred HOK-om kao ni činjenicu da je podnositeljeva žalba, koja je sadržavala sporne navode, bila uspješna i da je Županijski sud u Osijeku potvrdio stajalište podnositelja o pogrešnoj interpretaciju koju je žustro kritizirao.

S obzirom na izloženo, ESLJP je zaključio da je podnositelj u žalbi protiv rješenja o ovrsi kritizirao stajalište domaćeg suda i način primjene domaćeg prava, a da razlozi koje su domaći sudovi iznijeli za miješanje u slobodu izražavanja podnositelja prilikom izricanja novčane kazne nisu bili relevantni i dostatni odnosno propušteno je uspostaviti ravnotežu između potrebe za zaštitom autoriteta pravosuđa i potrebe za slobodom izražavanja podnositelja.

Iz sadržaja dosadašnje prakse ESLJP-a u ovom području može se zaključiti da se praksa razvijala od početno dosta konzervativnog pristupa, koji je državama davao jače ovlasti, do znatno liberalnijeg pristupa koji državama daje manje diskrecijskog prava u ograničavanju slobode izražavanja.

Vrhovni sud Republike Hrvatske i Ustavni sud Republike Hrvatske razvili su svoju praksu o kažnjavanju odvjetnika za vrijeđanje suda koji je u skladu s praksom ESLJP.

Tako je primjerice u predmetu Vrhovnog suda, broj I Kž Us 1/2024. od 22. veljače 2024., utvrđivao jesu li neprimjereni termini usmjereni na osobu suca s isključivim ciljem njegovog omalovažavanja ili su usmjereni na kvalitetu utvrđenja navedenih u sudskoj odluci koja se pobija žalbom. Pritom ističe VSRH: „nije dovoljno isključivo semantičko značenje riječi i fraza koje se koriste, već odnos spornih izjava treba staviti u kontekst činjenica slučaja kako bih se ocijenila relevantnost argumenata obrane. Također, ne treba zanemariti niti utvrđenje jesu i sporni izričaji ograničeni na žalbeni postupak, za razliku od kritike iznesene javno u sudnici, ili pak, u medijima, budući da je stupanj povrede autoriteta sudbene vlasti bitno različit.”

⁷ U presudi Čeferin protiv Slovenije podnositelju je izrečena novčana kazna od 625 EUR od strane Okružnog suda u Ljubljani zbog sljedećih izjava izrečenih tijekom saslušanja u vezi s radom vještaka: „*besmisleno pričanje*”, „*mentalni konstrukti*”, „*stručna nemoć vještaka*”, „*psihijatar je koristio psihološke metode koje apsolutno nije razumio*” i „*psiholog primjenjuje zastarjele psihološke metode iz kamenog doba psihologije, kao i nestrukovnu psihodinamiku*” – prijevod autora.

ESLJP je dao sljedeću ocjenu ovih izjava: „lako su izjave podnositelja svakako imale negativnu konotaciju i bile su donekle neprijateljske prirode, predstavljale su vrijednosne prosudbe u vezi s obavljanjem dužnosti vještaka i javnog tužitelja u postupku protiv podnositeljeva klijenta. Sud smatra da se sporne izjave ne mogu shvatiti kao neopravdani osobni napadi i ne mogu se smatrati jedinom svrhom vrijeđanja vještaka, javnog tužitelja ili suda. To je tako čak i ako su neke izjave izrečene pismeno i/ili ponovljene... Čini se da su se oslanjali isključivo na semantičko značenje riječi i fraza koje je podnositelj koristio. Nijedan od sudova nije istražio odnos spornih izjava prema činjenicama slučaja.”

Sud će se ograničiti na napomenu da se izjave podnositelja ne mogu unaprijed smatrati neutemeljenima. Posebno, unatoč žalosnom nedostatku opreza u izražavanju podnositelja, ne može se poreći da su neki od njegovih argumenata imali osnovu u činjenicama slučaja, kao što su osporavanje kvalifikacija stručnjaka, sumnje u integritet testova na detekciju laži i tvrdnje o nerazmjernosti postupka.

⁸ U presudi *Simić protiv Bosne i Hercegovine*, riječ je bila o sljedećem izričaju: „Tačno je da je dokazivanje probatio diabolico (đavolski posao), ali ovakva tvrdnja i stav drugostepenog suda nas podsjeća na onu anegdotu kada profesor pita studenta kada je bačena atomska bomba na Hirošimu i koliko je ljudi poginulo, pa kada student odgovori tačnu brojku poginulih ljudi, onda profesor kaže to nije dovoljno kolega, imena, imena....Očigledno je drugostepeni sud postupio na ovaj način i iz tih razloga odbio žalbu tužioca u pogledu glavnog zahtjeva.” – prijevod preuzet s <https://csd.pravosudje.ba/vstvfo/B/142/article/112998>

U konkretnom predmetu VSRH je ocijenio da se radi o doista neprihvatljivom komuniciranju koje nije kompatibilno s profesionalnim odnosom stranke prema sudu,⁹ međutim da konkretna neprimjerena komunikacija nije nužno trebala rezultirati kažnjavanjem odvjetnika s ciljem zaštite autoriteta sudbene vlasti. Naime, neprimjereni izričaji navedeni u žalbi branitelja ne mogu se shvatiti kao neopravdani osobni napad s jedinom svrhom vrijeđanja predsjednika vijeća prvostupanjskog suda koje je donijelo pobijanu odluku. Izjave su bile usmjerene na neslaganje s pravnom argumentacijom prvostupanjskog suda temeljem koje su odbijeni zahtjevi obrane za izdvajanjem dokaza iz spisa, a iako neprimjereno oštre, nisu prešle granicu razumne argumentacije usmjerene na uvjeravanje višeg suda da je žalba okrivljenika osnovana te ju treba prihvatiti. Pritom, sporni izričaji izneseni su samo pisanim putem unutar žalbenog postupka i nisu javno objavljeni pa je njihov utjecaj na povjerenje javnosti u djelovanje pravosudnog sustava bio ograničen. Slijedom ovih utvrđenja VSRH je prihvatio žalbu odvjetnika i ukinuo rješenje o njegovom kažnjavanju novčanom kaznom.

Ustavni sud Republike Hrvatske je primjenjujući kriterije iz prakse ESLJP-a, s druge strane, zaključio da izricanjem opomene braniteljici zbog izražavanja u sudnici nisu povrijeđena njezina prava na slobodu izražavanja.¹⁰

U konkretnom slučaju podnositeljica je kao odvjetnica (braniteljica u kaznenom postupku) prvostupanjskim rješenjem kažnjena novčanom kaznom od 10.000,00 kuna zbog ometanja reda u sudnici (na ročištu) te joj je, u povodu njezine žalbe, osporenim rješenjem izrečena kazna zamijenjena opomenom.

Naime, Vrhovni je sud, odlučujući o žalbi podnositeljice, ocijenio da podnositeljica nije narušavala red davanjem prigovora o postavljanju sugestivnih pitanja jer su upravo ti prigovori predstavljali adekvatan način pružanja zaštite interesa njezinog branjenika za što ona uživa zaštitu koju joj pruža pravo na slobodu izražavanja.¹¹

S druge strane, obraćanje predsjednici vijeća vikanjem, kao i impliciranje da ona „ne zna prava obrane“ čime zapravo ukazuje da bi ta sutkinja bila nekompetentna za svoj posao, nije primjeren način za ostvarivanje procesnih prava branjenika. Zbog toga u tom dijelu pravo na zaštitu autoriteta sudbene vlasti preteže nad pravom na slobodu izražavanja.

Ustavni sud ocijenio je da je Vrhovni sud, uzevši u obzir i potrebu zaštite prava podnositeljice na slobodu izražavanja (pri zastupanju svoje stranke) s jedne strane i zaštitu autoriteta suda s druge strane, pravilno postupio kad je podnositeljici ustavne tužbe umjesto novčane kazne izrekao opomenu.

- **Sloboda izražavanja i širenja informacija – zaštita „zviždača“, pravo na pravičan postupak – pravo na nepristrani sud i pravo na suđenje u razumnom roku – Šplajt protiv Hrvatske (zahtjev broj 963/18.), presuda od 9. travnja 2024.**

Još je jedan predmet koji se odnosi na pravo na slobodu izražavanja bio razmatran pred ESLJP-om, a riječ je o predmetu Šplajt protiv Hrvatske u kojem je zahtjev podnositelja u dijelu u kojem se pozivao na povredu prava na nepristrani sud i nerazmjerno ograničenje slobode izražavanja odbačen kao očigledno neosnovan.

ESLJP je u taj predmet razmatrao na temelju kriterija uspostavljenih u presudi *Halet protiv Luksemburga*¹² koja sadrži opća načela o prijaviteljima nepravilnosti tzv. „zviždačima“ i slobodi izražavanja na radnom mjestu.

Podnositelj je bio zaposlen kao pravnik u trgovačkom društvu U. koje obavlja javne komunalne usluge, u kojem udjele ima lokalna jedinica, te je, između ostalog, bio zadužen za zaprimanje pritužbi od radnika. Dana 6. i 8. studenog 2008. u dva dnevna lista objavljeni su članci u kojim su izneseni navodi o tome da trgovačko društvo U. krši prava dva radnika, prema kojima direktor postupuje arogantno, dok su dva menadžera društva i predstavnik sindikata uključeni u kriminalne aktivnosti na štetu društva. Kao izvor informacija u pogledu kriminalnih aktivnosti naznačen je podnositelj koji je savjetovao radnicima da se obrate novinarima radi bržeg rješavanja njihovih pritužbi. Presudom prvostupanjskog suda utvrđeno je da je podnositeljev otkaz ugovora

⁹ Odvjetnik je, među ostalim, u žalbi naveo „da se očito namjerno zaboravlja da je [...] od 14. veljače 2018. bio u zatvoru ... da je pokušaj Vijeća da „pasi“ ovaj Nalog ... u najmanju ruku smiješan“, da su „utvrđenja sramotna“ koji tvrdnju ponavlja te zatim obrazloženje prvostupanjskog rješenja uspoređuje s „najnedemokratskijim državama“ spominjući Sjevernu Koreju i NR Kinu, te da je prvostupanjski sud donio pobijano rješenje jer se „radi o kriminalcima“.

¹⁰ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj U-III-993/2020 od 8. travnja 2021.

¹¹ Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj Kž-Us-41/2019-10 od 22. siječnja 2020.

¹² *Halet protiv Luksemburga*, zahtjev broj 21884/18, presuda Velikog vijeća od 14. veljače 2023.

o radu nezakonit. Istodobno je usvojen protutužbeni zahtjev poslodavca za sudskim raskidom ugovora o radu. Posljedično su podnositelju zahtjeva dosuđene naknade zaostale plaće i naknada štete u visini deset mjesečnih plaća. Povodom žalbi obiju stranaka, Županijski sud u Osijeku svojom je presudom preinačio prvostupanjsku presudu. Utvrdio je da je podnositeljev otkaz bio zakonit i stoga je odbio njegov tužbeni zahtjev kao i protutužbeni zahtjev poslodavca. Vrhovni je sud odbio reviziju podnositelja izrijekom prihvaćajući obrazloženje Županijskog suda u Osijeku. Ustavni sud odbio je podnositeljevu ustavnu tužbu.

Razmatrajući prigovore podnositelja, ESLJP je istaknuo da nije sporno da je otkaz podnositeljeva ugovora o radu zbog njegove komunikacije s medijima predstavljao miješanje u njegovu slobodu izražavanja. To miješanje temeljilo se na mjerodavnim odredbama Zakona o radu i stoga je bilo zakonito. Takvo miješanje (otkaz) težilo je legitimnom cilju zaštite ugleda ili prava drugih, konkretni zaštiti poslovnog ugleda i interesa društva U.

U svrhu utvrđivanja „nužnosti“ ograničenja slobode izražavanja i vaganja suprotstavljenih interesa podnositelja i njegovog poslodavca ESLJP ukazuje da je potrebno ocijeniti sljedeće:

- dostupnost alternativnih kanala za otkrivanje informacija i njihovo korištenje,
- javni interes za otkrivanje informacija,
- vjerodostojnost objavljenih informacija,
- je li prijavitelj nepravilnosti postupao u dobroj vjeri,
- negativni učinci objavljivanja informacije na prijavljenog i
- ozbiljnost sankcije za prijavitelja.

ESLJP je primijetio da su domaći sudovi, osim prvostupanjskog suda, kategorički smatrali da radnici zbog obveze lojalnosti nisu smjeli medijima otkrivati štetne informacije za ugled poslodavca zbog čega su propustili ispitati predmet u svjetlu svih navedenih kriterija.

Međutim, s obzirom na to da su sudu raspoloživi podaci to omogućavali, ESLJP je sam razmotrio predmet podnositelja uvažavajući spomenute kriterije.

Kako je podnositelj iznosio tvrdnje u svezi kriminalne aktivnosti troje radnika zaposlenih kod istog poslodavca, ESLJP je ukazao da je u vezi s tim bio dostupan alternativni kanal otkrivanja informacija i to putem kaznene prijave. No, podnositelj je kaznenu prijavu podnio nakon medijskih objava i tek nakon što mu je otkazan ugovor o radu.

Nadalje, nedvojbeno je da bi objava predmetnih informacija, pod pretpostavkom njihove autentičnosti, bila u javnom interesu. No, podnositelj nije iznio nikakav dokaz za svoje tvrdnje iako su se one temeljile na konkretnim činjenicama i bile podložne dokazivanju. Pritom su, a s obzirom na njihovu štetnost za ugled poslodavca (iznesene u visokotiražnom dnevnom listu), zahtijevale znatno obrazloženje. Također je uzeto u obzir da ni nadležno državno odvjetništvo nije utvrdilo postojanje sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progon vrši po službenoj dužnosti.

Što se tiče dobre vjere podnositelja, kad se uzme u obzir sadržaj i ton njegovih izjava, zaključak je ESLJP-a da je on primarno bio motiviran osobnim nezadovoljstvom, a bez činjenične utemeljenosti. Također je cijenjena i činjenica da je tek naknadno podnesena kaznena prijava državnom odvjetništvu.

Stoga, iako je otkaz ugovora o radu ozbiljna sankcija, ona u svjetlu svega navedenog nije bila nerazmjerna i može se smatrati nužnom u demokratskom društvu u smislu članka 10. stavka 2. Konvencije zbog čega je zahtjev tužitelj u tom dijelu utvrđen očigledno neosnovanim.

Nadalje, a što se tiče tvrdnje podnositelja o povredi prava na nepristrani sud uslijed određenih okolnosti vezanih uz predsjednika županijskog suda koji je odlučivao o žalbi protiv presude prvostupanjskog suda, također su ocijenjene kao očito neosnovane.

Podnositelj zahtjeva pred ESLJP-om je prigovorio, između ostalog, na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije zbog nedostatka neovisnosti i nepristranosti suda jer je nakon njegova otkaza na njegovo radno mjesto u društvu zaposlena kći predsjednika Županijskog suda u Osijeku, a i sam predsjednik Županijskog suda u Osijeku u prošlosti bio zaposlenik tog društva.

Podsjetimo da nepristranost suca u pravilu znači nepostojanje predrasuda ili negativne pristranosti suca naspram neke od stranaka u postupku dok neovisnost podrazumijeva postojanje zaštite suca od vanjskih, ali i unutarnjih pritisaka. Moguće je provjeravanje je li sud nepristran odnosno neovisan na različite načine. U praksi ESLJP razvijena su dva pristupa:

- subjektivni pristup – utvrđivanje osobnog uvjerenja ili interesa određenoga suca u konkretnom predmetu
- objektivni pristup – utvrđenje nudi li pojedini sudac dovoljna jamstava kako bi se mogla isključiti svaka legitimna dvojba u tom pogledu.

Prilikom odlučivanja o tome postoji li u konkretnom predmetu opravdani razlog za sumnju u nepristranost suda, stajalište onih koji tvrde da nepristranost ne postoji jest važno, ali nije presudno. Presudno je može li se ta sumnja smatrati objektivno opravdanom („test nepristranog objektivnog promatrača“).

ESLJP je s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja u ovom predmetu cijenio da je predsjednik Županijskog suda u Osijeku zadnji put bio zaposlen kod društva U. (bivšeg poslodavca podnositelja) 1983., a da je njegova kćer zaposlena u tom društvu pet mjeseci nakon otkaza podnositelju i nije preuzela njegove poslove kako je to tvrdio podnositelj. Posebno je ESLJP naglasio da predsjednik županijskog suda nije bio član vijeća koje je odlučivalo o žalbi protiv prvostupanjske presude niti je bilo ikakvih naznaka da bi članovi vijeća bili nedostavno neovisni prema predsjedniku suda.

Međutim, ESLJP je utvrdio da je podnositelju povrijeđeno pravo na suđenje u razumnom roku s obzirom na to da je osporavani dio postupka (odlučivanje o reviziji i ustavnoj tužbi) ukupno trajalo tri godine i deset mjeseci za koje trajanje nisu utvrđeni opravdani razlozi zbog čega je isto ocijenjeno nerazumno dugim.

- **Pravo na pravičan postupak i pravo na mirno uživanje vlasništva – prekomjerni troškovi postupka – *Mendeš protiv Hrvatske* (zahtjev broj 13308/19), odluka o nedopuštenosti zahtjeva od 3. rujna 2024.**

O (prekomjernoj) visini troškova sudskog postupka s aspekta prava na pošteno suđenje i prava na mirno uživanje vlasništva ESLJP je više puta izrazio svoje stajalište kroz poznate odluke *Klauz protiv Hrvatske*, *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*, *Čolić protiv Hrvatske* i druge. Međutim, valja skrenuti pozornost na novu odluku o nedopuštenosti zahtjeva u predmetu *Mendeš* u kojem se, za razliku od ostalih predmeta u kojim su se ESLJP-u obraćali tužitelji, kao podnositelj zahtjeva pojavljuje tuženica, dok je tužiteljica bila Republike Hrvatska.

U tom je predmetu ESLJP zahtjev u kojem se podnositeljica prituživala na prekomjerne troškove postupka koje joj je naloženo platiti ocijenio očito neosnovanim zahtjev.

Riječ je o postupku koji se vodio protiv podnositeljice zahtjeva povodom tužbe Republike Hrvatske za pobijanje pravnih radnji dužnika koja je podnesena 2005. Naime, majka podnositeljice, koja je imala nepodmireni porezni dug od oko 11.000,00 eura, darovala je nekretnine svojoj kćeri (podnositeljici). Tijekom postupka podnositeljica je potvrdila da je bila upoznata s nepodmirenim dugom, a nakon što je u 2014. postignuta nagodba s Poreznom upravom i majka podnositeljice isplatila dug, došlo je do povlačenja tužbe. Sudovi su obvezali podnositeljicu na plaćanje troškova postupka u visini od 45.500,00 kuna u skladu s tadašnjim člankom 158. stavkom 1. Zakona o parničnom postupku (ZPP) jer je tužba povučena odmah nakon udovoljenja zahtjevu tužiteljice.

Podnositeljica je prigovarala povredama prava na pošteno suđenje, prava na djelotvoran pravni lijek i prava na mirno uživanje vlasništva zbog navodno arbitrarne odluke domaćih sudova kojom je udovoljeno tužbenom zahtjevu i naloženo joj podmiriti troškove postupka.

ESLJP je zaključio da je u ovom slučaju odlučivanje o troškovima postupka udovoljilo zahtjevima pravičnog suđenja. Naime, država je prema tada važećem zakonodavstvu mogla podnijeti tužbu isključivo protiv podnositeljice kao primatelja dara, koja je imala saznanja o poreznom dugu majke i o nedostatnim sredstvima za njegovo podmirenje. ESLJP je prihvatio zaključke domaćih sudova o tome da je do povlačenja tužbe došlo odmah nakon što je razjašnjeno da je porezni dug podmiren.

U pogledu tumačenja tadašnjeg članka 158. stavka 1. ZPP-a ukazano je na konzistentnu praksu Vrhovnog suda prema kojoj je za primjenu tog zakonskog članka dostatno da dug podmiri dužnik ili osoba koja za to ima pravni interes, a to je u konkretnom slučaju majka podnositeljice. S druge strane, podnositeljica je svojim držanjem u parnici, iako je bila svjesna da osporavanje tužbenog zahtjeva nema razumnih izgleda za uspjeh, doprinijela trajanju postupka i nastanku troškova postupka, između ostalog, predlaganjem brojnih dokaza i poduzimanjem procesnih radnji, a dok sam iznos troškova nije bio nerazumno velik u odnosu na sporan iznos duga.

- **Pravo na pravičan postupak – pravo na pristup sudu – Vugdelija protiv Hrvatske (zahtjev broj 14692/18), presuda od 20. veljače 2024.**

U predmetu Vugdelija protiv Hrvatske Europski je sud utvrdio da su žalbeni sudovi pretjerano formalističkom primjenom pravila o parničnom postupku, neproporcionalno suzili podnositeljeva procesna ovlaštenja i time mu onemogućili da ostvari punu naknadu štete, čime su povrijedili podnositeljevo pravo na pošteno suđenje u aspektu prava na pristup sudu.

Nakon prometne nezgode, podnositelj je tužbom, između ostalog, tražio isplatu iznosa od otprilike 5.310,00 eura na ime naknade nematerijalne štete. Tuženik je osporio visinu postavljenog zahtjeva, a podnositelj se očitovao da će konačni iznos zahtjeva specificirati nakon vještačenja. Neposredno pred raspravu tuženik je priznao zahtjev (osim zateznih kamata), nakon čega je na raspravi, bez davanja mogućnosti očitovanja, donesena djelomična presuda od 1. travnja 2008. kojom je dosuđen zatraženi iznos nematerijalne štete.

Na istom ročištu podnositelj je povisio zahtjev smatrajući da je zadržao pravo specificirati ga nakon provedenog vještačenja. Prvostupanjski je sud dopustio preinaku te je u nastavku postupka, nakon vještačenja, donesena presuda od 29. travnja 2009. kojom se tužitelju, između ostalog, dosuđuje daljnji iznos od 15.064,00 eura na ime naknade nematerijalne štete. Povodom žalbe, drugostupanjski je sud ukinuo prvostupanjsku presudu od 29. travnja 2009. i odbacio tužbu za iznos koji prelazi ono što je dosuđeno presudom od 1. travnja 2008. obrazlažući da je presudom od 1. travnja 2008. pravomoćno i u cijelosti odlučeno o tužbenom zahtjevu, nakon čega više nije bilo moguće preinačiti tužbu s time da u tužbi nije bilo naznačeno da će se zahtjev specificirati nakon provedenog vještačenja. Nastavno su odbijene revizija i ustavna tužba podnositelja.

Podnositelj je pred ESLJP-om istaknuo prigovor da mu je neopravdano ograničen pristup sudu jer je bio spriječen pri ostvarivanju naknade nematerijalne štete u iznosu koji prelazi 5.310 eura.

Za ESLJP nije bilo sporno da hrvatska procesna pravila preinaci tužbe povećanjem postojećeg zahtjeva imaju legitiman cilj ostvarenja pravne sigurnosti i učinkovitog djelovanja pravosudnog sustava. Međutim, ESLJP je zaključio da su ona primijenjena na način koji nije bio razmjernan tom cilju.

ESLJP je primijetio da je iznos nematerijalne štete teško unaprijed odrediti bez medicinskog vještačenja, a da u hrvatskom pravu previsoko postavljeni zahtjevi mogu dovesti do toga da troškovi postupka zbog previsoko postavljenog zahtjeva u konačnici „premaše” iznose koji se dosuđuju tužitelju što može dovesti do druge vrste povrede prava na pošteno suđenje.

U tom kontekstu, podnositelju se ne može prigovoriti što je bio oprezan prilikom podnošenja tužbe i naznačio tužbeni zahtjev u nižem iznosu. Nadalje, ESLJP ukazuje da bi prema stajalištima iznesenim u drugostupanjskoj i revizijskoj odluci situacija bila drugačija da je prvostupanjski sud najprije dopustio preinaku tužbe i potom donio djelomičnu presudu.

Međutim, ESLJP naglašava da se podnositelju ne može prigovoriti to što prvostupanjski sud nije postupio na opisani način. Taj je sud djelomičnu presudu donio bez da je podnositelju pružio mogućnost očitovanja, a od njega se nije moglo razumno očekivati da pobija djelomičnu presudu nakon što mu je dopušteno preinačiti tužbeni zahtjev. Štoviše, daljnje postupovne radnje prvostupanjskog suda mu nisu dale razlog za osporavanje tog priznanja ili djelomične presude. U konačnici, podnositelj se našao u situaciji da je bez vlastite pogreške spriječen u ostvarivanju punog iznosa naknade štete odnosno u situaciji u kojoj mu je nerazmjerno ograničeno pravo na pristup sudu.

Ovdje skrećemo pozornost na to da je prema ustaljenoj praksi VSRH-a priznavanje tužbenog zahtjeva koji je očigledno nisko postavljen smatra se raspolaganjem tuženika iz članka 3. stavka 3. ZPP-a koje je suprotno pravilima javnog morala kad je ono izvršeno s ciljem da se izbjegne povećanje tužbenog zahtjeva (vidi odluke Rev-x-567/2011. od 4. travnja 2012., Rev-x-903/2014. od 26. studenog 2014., Rev-299/2006. od 31. svibnja 2007., Rev-157/2007. od 25. travnja 2007.).

U postupku izvršenja presude Vugdelija pred Odborom ministara Vijeća Europe koji je nadležan za nadzor nad izvršenjem presuda ESLJP-a, tom je tijelu skrenuta pozornost na izmjene Zakona o parničnom postupku kojim je sad propisano da tužitelj može iznimno preinačiti tužbu do zaključenja glavne rasprave ako je bez svoje krivnje nije mogao preinačiti do zaključenja prethodnog postupka, kao i na noviju praksu VSRH-a o preinaci tužbe (Rev-656/2021. od 24. svibnja 2023., Rev-271/2022. od 5. srpnja 2023. i Rev-1024/2023. od 3. siječnja 2024.)

3. ODLUKE SUDA EUROPSKE UNIJE

- **Ujednačavanje sudske prakse i neovisnost sudova – C-554/21 i dr., *Hann-Invest i dr.* od 11. srpnja 2024.**

U predmetu *Hann-Invest*¹³ SEU očitovao se o usklađenosti unutarnjeg mehanizma ujednačavanja sudske prakse na višim sudovima sa zahtjevima učinkovite pravne zaštite koji proizlaze iz prava Unije. Vezano uz konkretno funkcioniranje tog mehanizma na hrvatskim sudovima spornom se pokazala:

- uloga suca evidentičara budući da se odluka o žalbi mogla otpremiti strankama radi dovršetka dotičnog predmeta samo ako sudac evidentičar, koji nije dio sudskog vijeća koje je donijelo tu odluku, odobri sadržaj te odluke, i
- uloga sjednice sudskog odjela s obzirom na to da je ona nadležna za prihvaćanje „pravni shvaćanja“ koja obvezuju sva vijeća ili suce pojedince tog odjela.

SEU je usklađenost mehanizma ujednačavanja sudske prakse razmotrio u odnosu na zahtjeve učinkovite pravne zaštite koji proizlaze iz članka 19. stavka 1. podstavka 2. Ugovora o Europskoj uniji (UEU). Uvažavajući sporna pitanja istaknuta od strane hrvatskog suda, posebno je naglašena važnost poštivanja neovisnosti sudova, prava na zakonito imenovani sud i načela kontradiktornosti. Ovi zahtjevi pretpostavljaju postojanje transparentnih pravila o sastavu sudskih vijeća, koja su prikladna isključiti svako neopravdano zadiranje u postupak odlučivanja o određenom predmetom od strane osoba koje nisu članovi sudskog vijeća nadležnog za taj predmet i pred kojim stranke nisu mogle iznijeti svoje argumente u svezi tog predmeta.¹⁴ Polazeći od tih zahtjeva, SEU je iznio svoja razmatranja o unutarnjem mehanizmu ujednačavanja sudske prakse, ocjenjujući da uloga suca evidentičara i sjednice sudskog odjela u okviru sadašnjih pravila za njegovo djelovanje ne udovoljava tim zahtjevima.

U odnosu na ulogu suca evidentičara, SEU konstatira da članak 177. stavak 3. Sudskog poslovnika, kao i Zakon o sudovima, formalno ne predviđa da je taj sudac nadležan nadzirati sadržaj sudske odluke ili spriječiti njezino formalno donošenje i otpremu strankama ako se ne slaže s njezinim sadržajem. Međutim, činjenične okolnosti samog predmeta govore u prilog drugačijeg zaključka. Iz njih proizlazi da se dotične odredbe „u praksi primjenjuju na način da uloga suca evidentičara nadilazi funkciju evidentiranja“¹⁵ odnosno na način koji može dovesti do zadiranja suca evidentičara u predmet koji se rješava pred sudskim vijećem.¹⁶

Takvo djelovanje, osim što nije predviđeno nacionalnim propisom i stranke nisu upoznate s njegovim radnjama u svezi konkretnog predmeta, daje mogućnost utjecaja sucu evidentičaru na sadržaj odluke sudskog vijeća iako on nije član tog vijeća. Osim toga, primijećeno je da ovlast sudjelovanja ovog suca nije ograničena jasno navedenim objektivnim kriterijima koji bi bili prikladni za izbjegavanje diskrecijskog izvršavanja ovlasti.¹⁷

Nadalje, što se tiče sjednice sudskog odjela na kojoj se usvajaju „obvezujuća“ pravna shvaćanja, SEU je smatrao da njezino djelovanje također dovodi do zadiranja niza sudaca, moguće i drugih osoba (npr. istaknuti znanstvenici) koje mogu biti pozvane, na konačno rješenje predmeta o kojem je odlučilo sudsko vijeće, a čija odluka još uvijek nije evidentirana i otpremljena.¹⁸ Konačni učinak obvezujućeg pravnog shvaćanja, usvojenog na sjednici sudskog odjela ili suda, dovodi do toga da je sudsko vijeće, u skladu s odredbom članka 40. stavka 2. Zakona o sudovima, dužno poštivati obvezujuće pravno shvaćanje iako je ono već donijelo odluku u predmetu (koja nije evidentirana i otpremljena). U svezi sjednice sudskih odjela SEU je ukazao na i druge sporne elemente koji se dotiču prava na zakonito imenovani sud s obzirom na to da izostaju dovoljno

¹³ Spojeni predmeti C-554/21, C-622/21 i C-727/21, presuda Suda EU od 11. srpnja 2024., *Hann-Invest i dr.*

¹⁴ *Hann-Invest*, *ibid*, toč. 59.

¹⁵ *Hann-Invest*, *ibid*, toč. 63.

¹⁶ SEU ukazuje na to da sudac evidentičar *de facto* može: 1) onemogućiti evidentiranje donesene sudske odluke i posljedično spriječiti otpremu odluke tako što će vratiti predmet sudskom vijeću, nakon što je ono već donijelo svoju odluku, radi ponovnog odlučivanja s obzirom na njegova opažanja i 2) u slučaju da se vijeće ne složi s njegovim opažanjima, pozvati predsjednika sudskog odjela da sazove sjednicu odjela kako bi se prihvatilo pravno shvaćanje koje će obvezivati dotično sudsko vijeće; *Hann-Invest*, *ibid*, toč. 64.

¹⁷ *Hann-Invest*, *ibid*, toč. 68.

¹⁸ *Hann-Invest*, *ibid*, toč. 75.

objektivni kriteriji koji uređuju ovlast sazivanja sjednice,¹⁹ i načela kontradiktornosti budući da stranke nisu upoznate sa sazivanjem sjednice odjela i prihvaćanjem pravnog shvaćanja koje će obvezivati sudsko vijeće zaduženo za njihov predmet.

Uzimajući u obzir shvaćanja izražena u predmetu *Hann-Invest*, koja ukazuju na suspektne aspekte unutar-njeg mehanizma ujednačavanja sudske prakse na višim sudovima, neminovno je da će biti potrebno preispitati i reformirati postojeća pravila. U tom kontekstu, korisno je napomenuti da SEU nije zanemario važnost osiguranja konzistentnosti sudskih odluka kao bitnog elementa pravne sigurnosti. Stoga, ne bi trebalo biti sporno daljnje postojanje sudskih službi koje trebaju poslužiti toj svrsi, kao što je to, primjerice, služba sudske evidencije. Dovoljno je spomenuti da i drugi sudovi, pa primjerice Europski sud za ljudska prava i sam SEU, imaju svoje mehanizme i unutarnje službe kojima nastoje osigurati ujednačenost i dosljednost sudske prakse.

Ono što je neophodno postići jest da propisi koji uređuju djelovanje tih mehanizama poštuju zahtjeve neovisnosti sudova, pravo na zakonito uspostavljeni sud i načelo kontradiktornosti. U tom pravcu, važnost je odluke Suda EU-a u predmetu *Hann-Invest* dvojaka.

Kao prvo, naznačene su sporne točke koje se u budućem uređenju i djelovanju hrvatskog sustava ujednačavanja sudske prakse moraju izbjeći ako se želi udovoljiti zahtjevima učinkovite pravne zaštite u područjima obuhvaćenim pravom Unije.

Kao drugo, SEU je, osim ukazivanja na nedostatke, dao i određeni putokaz u pogledu mogućih solucija koje bi, sa stajališta prava Unije, bile prihvatljive u daljnjem oblikovanju sustava ujednačavanja sudske prakse. U tom pogledu, SEU ukazuje da nije protivan članku 19. stavku 1. podstavku 2. UEU-a postupovni mehanizam koji nacionalnom sudu, koji nije član vijeća zaduženog za konkretni predmet, omogućuje da predmet uputi proširenom vijeću tog suda, pod uvjetom da „prvotno određeno sudsko vijeće još nije odlučivalo u predmetu, da su okolnosti u kojima može doći do takvog upućivanja jasno navedene u primjenjivom zakonodavstvu i da se navedenim upućivanjem dotične osobe ne lišava mogućnosti sudjelovanja u postupku pred tim proširenim sudskim vijećem”.²⁰

- **Prijedlog stranke za upućivanje prethodnog pitanja Sudu EU-a i obveze nacionalnog suda protiv čije odluke nije dopušten pravni lijek – C-144/23, Kubera od 15. listopada 2024.**

U predmetu *Kubera*²¹ SEU očitovao se o obvezama koje imaju nacionalni sudovi, posebice sudovi protiv čijih odluka nema pravnog lijeka, kad razmatraju prijedlog stranke za postavljenje prethodnog pitanja Sudu EU-a.

U kontekstu tog predmeta, društvo Kubera je podnijelo izvanredni pravni lijek Vrhovnom sudu Republike Slovenije i to prijedlog za dopuštenje revizije. U navodima prijedloga iznesena su i određena razmatranja u svezi primjene prava Unije, konkretno Uredbe (EU) br. 608/2013,²² te je predloženo uputiti prethodno pitanje SEU kako bi se razjasnila mogućnost njezine primjene u tom predmetu. Slovenski Vrhovni sud, pozivajući se na odredbe nacionalnog procesnog zakonodavstva, izrazio je određene sumnje u pogledu svoje obveze da prilikom ocjene dopuštenosti revizije razmatra prijedlog stranke za upućivanjem prethodnih pitanja. Stoga je uputio SEU prethodna pitanja kojim želi razjasniti koje su konkretno njegove obveze na osnovi prava Unije prilikom odlučivanja o prijedlogu za dopuštenost revizije.

U odnosu na zahtjev slovenskog Vrhovnog suda, SEU je iznio više opažanja koja su relevantna prilikom razmatranja prijedloga stranaka za postavljanje zahtjeva za prethodnu odluku.

Najprije, SEU je ukazao da su nacionalni sudovi protiv čijih odluka nema pravnog lijeka dužni u skladu s obvezom iz članka 267. stavka 3. UFEU uputiti SEU prethodno pitanje koje se odnosi na tumačenje prava Unije ili valjanost akta sekundarnog prava. Od te dužnosti su oslobođeni samo ako utvrde da odgovor na po-

¹⁹ Primjerice, SEU ukazuje da je u predmetu C-727/21 sjednica sudskog odjela sazvana isključivo iz razloga što se sudac evidentičar nije slagao s pravnim stajalištem nadležnog sudskog vijeća, a da nije u smislu članka 40. stavka 1. Zakona o sudovima konkretno ukazao na odstupanje od ranije sudske odluke (toč. 77. presude).

²⁰ *Hann-Invest*, op. cit. (bilj. 1.), Vidi toč. 80. Pri tome nije isključena mogućnost i da samo sudsko vijeće koje je zaduženo za predmet odluči o takvom upućivanju na prošireno vijeće.

²¹ Predmet C-144/23, presuda Suda EU od 15. listopada 2024., Kubera.

²² Uredba (EU) br. 608/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. lipnja 2013. o carinskoj provedbi prava intelektualnog vlasništva i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 1383/2003 (SL 2013., L 181, str. 15.).

stavljeno pitanje nije relevantan ili da je predmetna odredba prava Unije već bila predmet tumačenja SEU ili da je pravilno tumačenje prava Unije tako očito da ne ostavlja mjesta nikakvoj razumnoj sumnji.²³ Postojanje nekog od tih razloga nacionalni sud je dužan iznijeti i obrazložiti u svojoj odluci.

S obzirom na tako postavljeni okvir, SEU je ukazao slovenskom Vrhovnom sudu da je dužnost koja proizlazi iz članka 267. stavka 3. UFEU-a primjenjiva i u postupku odlučivanja o dopuštenosti revizije. Stoga je u okviru tog postupka dužan razmotriti prijedlog stranke za upućivanje prethodnog pitanja. Ako utvrdi da postoji neki od razloga za isključenja te dužnosti, tj. za nepodnošenje zahtjeva za prethodnu odluku, i ako odbija prijedlog za dopuštenje revizije, tad je te razloge dužan navesti i obrazložiti u svojoj odluci kojom odbija taj prijedlog. S druge strane, ako je odlučio dopustiti reviziju, tad može, ali nije dužan, u toj fazi postupka očitovati se o podnošenju zahtjeva za prethodnu odluku.

Presuda SEU u predmetu *Kubera*, osim što je relevantna za najviše sudove, ima svoju važnost i za ostale nacionalne sudove pa tako i hrvatske. U tom pogledu, važno je naglasiti da su razlozi neupućivanja prethodnog pitanja univerzalno primjenjivi tj. oni su mjerodavni za nacionalne sudove protiv čijih odluka nema pravnog lijeka i za ostale sudove²⁴ kad su oni suočeni s prijedlogom stranke za upućivanje prethodnog pitanja SEU. Nadalje, i obveza obrazlaganja razloga isključenja može biti relevantna za ostale nacionalne sudove posebice kad se uzme u obzir i praksa Ustavnog suda Republike Hrvatske o povredi prava na pravično suđenje uslijed propusta iznošenja razloga o nepodnošenju zahtjeva za prethodnu odluku.²⁵ Konačno, važno je ukazati i na opasku SEU iz koje proizlazi da sudovi protiv čijih odluka je dopušten izvanredni pravni lijek poput prijedloga za dopuštenje revizije ne ulaze u kategoriju sudova koji su opterećeni obvezom iz članka 267. stavka 3. UFEU-a. Dakle, može se zaključiti da drugostupanjski sud koji odlučuje o žalbi protiv prvostupanjske presude, ako protiv njegove odluke postoji mogućnost podnošenja navedenog izvanrednog pravnog lijeka, ne ulazi u kategoriju sudova za koje vrijedi dužnost propisana u članku 267. stavku 3. UFEU-a. U odnosu na njih je primjenjiva odredba članka 267. stavka 2. UFEU-a, tj. oni mogu, ali nisu dužni podnijeti zahtjev za prethodnu odluku.

- **Ustupanje potraživanja potrošača na društva za naplatu potraživanja i primjena Direktive 93/13 – C-173/23, *Eventmedia Soluciones*, presuda od 11. travnja 2024. i dr.**

Pred SEU se pojavilo se više predmeta u kojim se propitivala mogućnost primjene potrošačkog zakonodavstva Europske unije u postupcima koji se vode između pravnih osoba pritom se na tužiteljskoj strani javlja pravna osoba kojoj je potrošač ustupio potraživanje koje ima prema prodavatelju robe ili pružatelju usluge.

U nekoliko ranijih predmeta iznesena su shvaćanja koja su govorila u prilog tome da primjena Direktive 93/13²⁶ *ratione personae* ne ovisi o identitetu stranaka u sporu. Ključan element, prema stavu SEU, odnosi se na svojstvo stranaka samog ugovora pa je dostatno da je ugovor, primjerice, zaključen između banke i potrošača koji je kasnije ustupio potraživanje. U tom pravcu relevantna je odluka u predmetu *Lexitor*²⁷ u kojem SEU navodi da okolnost što se u tom predmetu sporovi vode isključivo između prodavatelja robe ili pružatelja usluga ne predstavlja prepreku za primjenu Direktive 2008/48²⁸ jer „područje primjene te direktive ne ovisi o identitetu stranaka u predmetnom sporu, nego o svojstvu stranaka ugovora o kreditu.”²⁹ Potrebno je napomenuti da se citirani predmet odnosio na potrošačku Direktivu 2008/48, a vezano uz preneseno potraživanje potrošača po osnovi prijevremene otplate kredita na pravnu osobu koja je potom pokrenula postupak protiv banke. Na sličan način, u sporu radi plaćanja naknade zbog kašnjenja u zračnom prijevozu, SEU je iznio pravna shvaćanja u predmetu *DelayFix*.³⁰

²³ *Kubera*, ibid, toč. 36.

²⁴ Primjerice, za prvostupanjske sudove koji nisu dužni, ali mogu podnijeti zahtjev za prethodnu odluku Sudu EU.

²⁵ Vidi, primjerice, odluke Ustavnog suda RH u predmetima U-III-1966/2016, U-III-2089/2017, U-356/2019, U-III-2484/2021

²⁶ Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.).

²⁷ Predmet C-383/18, presuda Suda EU od 11. rujna 2019., *Lexitor*.

²⁸ Direktiva 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. travnja 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 87/102/EEZ (SL 2008., L 133, str. 66.).

²⁹ *Lexitor*, op. cit. (bilj. 15.), toč. 20.

³⁰ Predmet C-519/19, presuda Suda EU od 18. studenog 2020., *Delay Fix*, toč. 53. i 54.

U recentnom predmetu *Eventmedia Soluciones*³¹ SEU je navedeno stajalište definitivno potvrdio i u odnosu na sporove koji uključuju ispitivanje nepoštenosti ugovornih odredbi iz potrošačkog ugovora u kontekstu Direktive 93/13, a u kojem se na tužiteljskoj strani ne javlja potrošač, nego pravna osoba na koju je potrošač prenio svoje pravo iz ugovora. To što se postupak vodi između dva trgovačka društva ne sprječava primjenu Direktive 93/13/EZ jer njezino područje primjene ovisi o svojstvu ugovornih stranaka. Kako je u konkretnom slučaju ugovor o prijevozu bio sklopljen između potrošača (putnika) i prodavatelja robe ili pružatelja usluge (zračnog prijevoznika), SEU je zaključio da predmetni postupak, u kojem su obje strane trgovačka društva, ulazi u područje primjene Direktive 93/13.

Nastavno na takav pristup, u okviru razmatranja o ekvivalentnosti i djelotvornosti pravne zaštite, SEU se osvrnuo i na dužnost nacionalnog suda da po službenoj dužnosti pazi na nepoštenost ugovornih odredbi. Ako domaće pravo predviđa obvezu za nacionalni sud da po službenoj dužnosti pazi na nepoštenost ugovornih odredbi, tad zahtjev ekvivalentnosti traži da na isti način postupa kad ocjenjuje je li odredba potrošačkog ugovora protivna članku 6. Direktive 93/13, čim sud raspolaže pravnim i činjeničnim elementima koji su potrebni u tu svrhu.³² S druge strane, ako nacionalno pravo ne predviđa takvu obvezu za nacionalni sud, tad zahtjev djelotvornosti ne traži da taj sud provoditi nadzor nepoštenosti po službenoj dužnosti s obzirom na to da se radi o sporu „između dvaju prodavatelja robe ili pružatelja usluga” koji „ne obilježava neravnoteža koja postoji u okviru tužbe između potrošača i njegova suugovaratelja prodavatelja robe ili pružatelja usluga” (toč. 38. presude). Ovdje treba naglasiti da zadnja navedena opcija ne bi bila primjenjiva u hrvatskom pravu s obzirom na to da sud po službenoj dužnosti pazi na ništetnost (članak 327. stavak 1. Zakona o obveznim odnosima³³).

Osim izložene prakse Suda EU-a, ovdje je korisno ukazati i na recentnu praksu Vrhovnog suda Republike Hrvatske koja polazi od navedenih stajališta o području primjene Direktive 93/13 *ratione personae*. Primjerice, u predmetu Rev-1153/2023 na dopušteno pravno pitanje odgovoreno je na način da „Osoba, pravna ili fizička, kojoj je potrošač temeljem ustupa tražbine prenio svoje tražbine koje mu pripadaju primjenom odredbi Zakona o zaštiti potrošača („Narodne novine”, broj 41/14, 110/15, 14/19 - dalje u tekstu: ZZP/14) može od potrošačeva dužnika, prodavatelja roba ili pružatelja usluga, potraživati ispunjenje obveze kao i sam potrošač jer pravo na ispunjenje ne ovisi o identitetu stranaka u predmetnom sporu, već o svojstvu ugovornih strana iz potrošačkog ugovora (u ovom sporu ugovora o kreditu)”.³⁴

- **Zahtjevi djelotvornosti sudske kontrole nepoštenosti potrošačkog ugovora-C-724/22, *Invest-capital*, presuda od 29. veljače 2024.**

U predmetu *Investcapital*³⁵ SEU je u kontekstu propitivanja mogućnosti „ponovnog” nadzora nepoštenosti odredbi potrošačkog ugovora, nakon što je isti već proveden u ranijoj fazi postupka, sumirao dosadašnju praksu u pogledu kriterija djelotvornosti takvog nadzora.

Prethodna pitanja u predmetu *Investcapital* upućena su od strane španjolskog ovršnog suda koji je bio mišljenja da jest ovršna isprava (odluka proizašla iz postupka izdavanja platnog naloga) donesena u pravomoćno okončanom postupku, tijekom kojeg nije provedena odgovarajuća kontrola nepoštenosti potrošačkog ugovora, što je bila *ex offio* dužnost parničnog suda prema španjolskom zakonodavstvu. Konkretno, za ovršni sud je bilo sporno što je odluka u postupku izdavanja platnog naloga donesena iako uz zahtjev za njegovo izdavanje nisu bili priloženi svi potrebni podaci koji omogućuju učinkovitu kontrolu nepoštenosti ugovora o kreditu.³⁶ S obzirom na to da je odluka o izdavanju platnog naloga postala pravomoćna i da je u okviru postupka njezinog izdavanja za sudove propisana obveza provedbe kontrole nepoštenosti potrošač-

³¹ Predmet C-173/23, presuda Suda EU od 11. travnja 2024., *Eventmedia Soluciones*

³² *Eventmedia Soluciones*, ibid, toč. 35.

³³ Zakon o obveznim odnosima („Narodne novine” broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22 i 155/23; dalje: ZOO).

³⁴ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovni broj Rev 1153/2023 od 4. siječnja 2024., toč. 14.

³⁵ Predmet C-724/22, presuda SEU od 29. veljače 2024., *Investcapital Ltd*.

³⁶ U zahtjevu je bio naznačen ukupni iznos „nepodmirenog duga” te iznos naknada i troškova podnositelja zahtjeva. Međutim, iznos „nepodmirenog duga” nije bio raščlanjen po pojedinim elementima, a izostala je bilo kakva potvrda ili računovodstveni izvatak o iznosu koji se potražuje na temelju nepodmirenog duga, što je moglo ukazivati na prikrivanje mogućih nepoštenih odredbi sadržanih u ugovoru o kreditu.

kog ugovora, ovršni je sud bio u dvojbi može li intervenirati u fazi ovršnog postupka i „ponovno” provesti nadzor nepoštenosti ugovora.

U davanju odgovora na prethodno pitanje, SEU je razjasnio kriterije o kojim mora voditi računa nacionalni sud kako bi mogao zaključiti da je prethodno provedena kontrola nepoštenosti potrošačkog ugovora ispunila zahtjeve djelotvornosti.

SEU je potvrdio da pravo Unije, u načelu, ne uređuje postupke za ocjenu eventualne nepoštenosti potrošačkih ugovora i da je na državama članicama da u svojim nacionalnim zakonodavstvima predvide odgovarajuće procesne mehanizme uz obvezu poštivanja načela ekvivalentnosti i načela djelotvornosti. S obzirom na to da je u predmetu *Investcapital* u fokusu bilo načelo djelotvornosti, SEU se u nastavku usmjerio na tumačenje zahtjeva koji proizlaze iz tog načela. U svakom slučaju, do povrede načela djelotvornosti ne dolazi samim time što je u jednoj fazi postupka (npr. fazi izdavanja platnog naloga) predviđen nadzor moguće nepoštenosti ugovornih odredbi uz posljedično isključenje takvog nadzora u kasnijoj fazi (npr. fazi ovršnog postupka).

Ipak, pozivajući se na svoju raniju praksu,³⁷ SEU tumači da pod određenim pretpostavkama može doći do povrede načela djelotvornosti odnosno može doći do toga da ranije provedeni nadzor neće spriječiti njegovu ponovnu provedbu u kasnijoj fazi postupka. U tom pravcu, ukazuje se na zahtjeve djelotvornosti nadzora nepoštenosti potrošačkog ugovora a koji od nacionalnog suda traže:

- 1) da je u svojoj odluci utvrdio koje su ugovorne odredbe bile predmet nadzora odnosno da se iz sadržaja sudske odluke može utvrditi koje su odredbe potrošačkog ugovora bile obuhvaćene provedenim nadzorom,
- 2) da je iznio, makar i sažeto, razloge zbog kojih te odredbe nije smatrao nepoštenim,
- 3) da je potrošač obaviješten o postojanju nadzora nepoštenosti i posljedicama njegove pasivnosti, tj. da, ako u određenom roku ne koristi djelotvorna pravna sredstva predviđena nacionalnim pravom protiv odluke suda,³⁸ zbog čega više nema pravo isticati moguću nepoštenost odredbi koje su bile predmet nadzora.

Ako ovi zahtjevi nisu ispunjeni, ranije provedeni nadzor nepoštenosti potrošačkog ugovora, unatoč tome što je pravomoćno okončan, ne sprječava njegovu ponovnu provedbu.

Istodobno, ovi zahtjevi služe kao orijentir nacionalnim sudovima o tome koje uvjete njihov nadzor treba ispuniti kako bi udovoljio načelu djelotvornosti u području kontrole nepoštenosti potrošačkih ugovora.

- **Pravo na naknadu štete u slučaju povrede pravila o zaštiti osobnih podataka – C-687/21, *MediaMarktSaturn*, presuda od 25. siječnja 2024., i dr.**

SEU se u više recentnih predmeta bavio pravom na naknadu štete uslijed povrede odredaba Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka.³⁹ U nastavku se izlažu tumačenja relevantna za pojedine aspekte utvrđivanja odgovornosti za štetu kad je ona povezana s povredom pravila o zaštiti osobnih podataka.

- a) Pretpostavke odgovornosti za štetu koje je oštećenik dužan dokazati

SEU je u više navrata naglasio da za nastanak prava na naknadu štete nije dovoljno da je došlo do povrede Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka.⁴⁰ Odredba članka 82. stavka 1. Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka podrazumijeva da osoba koja zahtijeva naknadu štete mora dokazati povredu odredbi te uredbe, materijalnu ili nematerijalnu štetu te uzročnu vezu između povrede i štete.⁴¹ Primjerice, iz navoda SEU u predmetu *Österreichische Post* proizlazi da sama činjenica što su ispitaniku, koji nije pristao na obradu osobnih podataka, pripisane određene političke sklonosti od strane društva koje prikuplja takve informacije radi dalj-

³⁷ Predmet *Ibercaja Banco*, C-600/19, presuda Suda EU od 17. svibnja 2022.; *Eurobank Bulgaria*, C-231/23, rješenje Suda EU od 18. prosinca 2023.

³⁸ Podrazumijeva se da je potrošač imao na raspolaganju djelotvorna pravna sredstva (npr. razumne prekluzivne rokove za njihovo podnošenje).

³⁹ Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka).

⁴⁰ Predmet C-687/21, presuda Suda EU od 25. siječnja 2024., *MediaMarktSaturn*, toč. 58.; predmet C-741/21, presuda Suda EU od 11. travnja 2024., *Juris*, toč. 34.

⁴¹ *MediaMarktSaturn*, *ibid*, toč. 61.

nje prodaje, nije dostatna da bi mu se dodijelilo pravo na naknadu štete.⁴² Uz to što je došlo do povrede pravila o zaštiti osobnih podataka, ispitanik treba dokazati da je upravo kao posljedicu te povrede pretrpio štetu.

Ispitanik nije dužan dokazati da je šteta koju je pretrpio dosegla određeni stupanj ozbiljnosti. Članku 82. Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka protive se nacionalne odredbe ili praksa koje pravo na naknadu štete uvjetuju time da šteta prelazi određeni prag ozbiljnosti. Ovo je stajalište SEU ponovio u više predmeta, primjerice *Österreichische Post* i *MediaMarktSaturn*,⁴³ proizašlih iz pravnih sustava u kojim se pravo na naknadu štete vezuje uz dosezanje određenog praga ozbiljnosti.

O navedenom treba voditi računa u kontekstu hrvatskog prava i primjene pravila o popravljaju neimovinske štete povezane s povredom pravila o zaštiti osobnih podataka budući da članak 1100. Zakona o obveznim odnosima dosuđivanje pravične novčane naknade vezuje i uz težinu povrede prava osobnosti. Ispitanik, pod pretpostavkom da je stvarno pretrpio štetu, ima pravo na njezinu naknadu koliko god ona bila mala. U predmetu *Juris* SEU pojašnjava da gubitak nadzora nad osobnim podacima, čak i tijekom kratkog razdoblja, može pretpostavljati nematerijalnu štetu koje daje pravo na naknadu ako ispitanik dokaže da je pretrpio štetu.⁴⁴

b) Odgovornost voditelja obrade

Utvrđivanje odgovornosti voditelja obrade uvjetovano je postojanjem njegove krivnje koja se presumira osim ako on dokaže da nije ni na koji način odgovoran za događaj koji je prouzročio štetu (C-687/21, toč. 52.; C-182/22 i dr., toč. 52.).

U predmetu *Nacionalna agencija za prihodite* SEU je razjasnio određena pitanja odgovornosti voditelja obrade u situaciji kad je treća osoba neovlašteno pristupila osobnim podacima.⁴⁵

U sustavu uspostavljenom Općom uredbom o zaštiti osobnih podataka voditelj obrade obavezan je poduzeti odgovarajuće tehničke i organizacijske mjere kojim osigurava i dokazuje da je obrada podataka provedena u skladu s tom uredbom odnosno obavezan je poduzeti odgovarajuće sigurnosne mjere s obzirom na rizike vezane uz obradu podataka koju obavlja. Stoga se voditelju obrade treba omogućiti da dokaže poduzimanje odgovarajućih tehničkih i organizacijskih, odnosno sigurnosnih mjera. Ne može se smatrati da je neovlašteno otkrivanje ili objavljivanje osobnih podataka od strane treće osobe automatski dostatno za utvrđenje njegove odgovornosti.⁴⁶ Jesu li tehničke i organizacijske mjere koje provodi voditelj obrade na temelju tog članka odgovarajuće, nacionalni sud procjenjuje uzimajući u obzir rizike povezane s obradom o kojoj je riječ i ocjenom toga jesu li priroda, sadržaj i provedba tih mjera prilagođeni tim rizicima.⁴⁷ S druge strane, voditelj obrade ne može se osloboditi odgovornosti tvrdeći da šteta proizlazi iz neovlaštenog postupanja treće osobe, na njemu je teret dokaza da su sigurnosne mjere koje je proveo bile odgovarajuće i da nije odgovoran za događaj koji je prouzročio štetu.⁴⁸

U predmetu *Juris*, u kojem se voditelj obrade pozivao na to da je do povrede pravila o zaštiti osobnih podataka došlo propustom i nemarom njegovih zaposlenika unatoč danim uputama, SEU je naglasio da se voditelj obrade ne može osloboditi odgovornosti za štetu pozivanjem na to da je osobama koje djeluju pod njegovim vodstvom dao odgovarajuće upute i da su te osobe propustile postupati u skladu s tim uputama. Uspješno će se osloboditi odgovornosti tek ako dokaže da ne postoji nikakva uzročna veza između moguće povrede njegovih obveza u svezi zaštite osobnih podataka i štete koju je pretrpio ispitanik.⁴⁹

c) Pojam „štete”

Pojmovi „materijalne” i „nematerijalne” štete u smislu članka 82. stavka 1. Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka predstavljaju autonomne pojmove prava Unije zbog čega ih SEU definira autonomno i ujednačeno, svojstveno pravu Unije.⁵⁰

⁴² Predmet C-300/21, presuda Suda EU od 4. svibnja 2023., *Österreichische Post*, toč. 42.

⁴³ *Österreichische Post*, ibid, toč. 51.; *MediaMarktSaturn*, op. cit. (bilj. 28.), toč. 59. i 60.

⁴⁴ *Juris*, op. cit. (bilj. 28.), toč. 42.

⁴⁵ Predmet C-340/21, presuda Suda EU od 14. prosinca 2023., *Nacionalna agencija za prihodite*.

⁴⁶ *Nacionalna agencija za prihodite*, ibid, toč. 24. do 31.

⁴⁷ *Nacionalna agencija za prihodite*, ibid, toč. 47.

⁴⁸ *Nacionalna agencija za prihodite*, ibid, toč. 57. i 74.

⁴⁹ *Juris*, op. cit. (bilj. 28.), toč. 51.

⁵⁰ *Österreichische Post*, op. cit. (bilj. 31.), toč. 30.

Kao orijentir što se može podvesti pod pojam štete, a posebice „nematerijalne štete”, uzimaju se u obzir i uvodne izjave Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka. U tom pravcu, SEU upućuje na uvodnu izjavu br. 146. koja podrazumijeva široko tumačenje pojma štete te uvodnu izjavu br. 85. u kojoj se navode primjeri štete poput gubitka nadzora nad osobnim podacima ili ograničavanje prava pojedinaca, diskriminacija, krađa identiteta ili prijevarena, financijski gubici, neovlašteni obrnuti postupak pseudonimizacije, šteta za ugled, gubitak povjerljivosti osobnih podataka zaštićenih poslovnom tajnom ili bilo koja druga ekonomska ili društvena šteta za dotičnog pojedinca.⁵¹

U recentnoj praksi SEU je potvrdio da pojam „nematerijalne štete” obuhvaća bojazan ispitanika od toga da će treća osoba, kao posljedicu povrede Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka, možebitno zlouporabiti njegove osobne podatke.⁵² Do takve bojazni dolazi posebice u situacijama gubitka nadzora nad osobnim podacima što je bio slučaj u predmetu *Nacionalna agencija za prihodite* u kojem je uslijed kibernetičkog napada od strane trećih osoba došlo do neovlaštenog pristupa i objave osobnih podataka ispitanika. Dodatno je u predmetu *Scalable Capital* SEU pojasnio da za nastanak „nematerijalne štete” nije potrebno, nakon što je izvršena krađa osobnih podataka pojedinca, da je dodatno još izvršena i krađa identiteta ili prijevarena povezana s identitetom tj. da je treća osoba stvarno zlouporabila identitet pojedinca na kojeg se odnosi krađa osobnih podataka.⁵³

S druge strane, ovdje je neophodno ukazati i na predmet *MediaMarktSaturn* u kojem su postavljene određene „granice” kod utvrđivanja osnovane bojazni od moguće zlouporabe osobnih podataka. U tom predmetu je omaškom djelatnika trgovca dokumentacija s osobnim podacima kupca (ispitanika) predana trećoj osobi. Iako su djelatnici vrlo brzo ishodili povrat dokumenata i predali ih nazad kupcu, on je podnio tužbu radi naknade nematerijalne štete zbog pogreške djelatnika i rizika od gubitka nadzora nad osobnim podacima. U kontekstu tih okolnosti, SEU je naglasio da potpuno hipotetski rizik od zlouporabe neovlaštene treće osobe ne može dovesti do naknade štete što je slučaj i kad nitko treći nije doznao za predmetne osobne podatke. U situaciji kad se dokument koji sadržava osobne podatke preda trećoj osobi za koju se utvrdi da nije doznala te podatke, „nematerijalna šteta” ne može se sastojati od puke činjenice da se ispitanik pribojava da će, nakon priopćavanja kojim je otvorena mogućnost izrade preslike dokumenta prije njegova povrata, u budućnosti doći do širenja ili zlouporabe njegovih podataka.⁵⁴

d) Procjena naknade štete

Kad određena osoba uspije dokazati da joj je zbog povrede odredbi Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka nastala šteta, tad se primjenjuju kriteriji za procjenu naknade štete utvrđeni u nacionalnom pravu. Kako ovi kriteriji nisu utvrđeni u predmetnoj Uredbi, nacionalni sudovi radi procjene naknade štete moraju primijeniti svoja nacionalna pravila o opsegu novčane naknade pazeći pritom da se poštuju načela ekvivalentnosti i djelotvornosti prava Unije.⁵⁵

U recentnoj praksi SEU nije posebno razmatrao zahtjev ekvivalentnosti, već je iznosio razmatranja u pogledu načela djelotvornosti. Polazeći od uvodne izjave br. 146. Opće uredbe za zaštitu osobnih podataka, SEU naglašava da novčanu naknadu koja se temelji na članku 82. Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka treba smatrati „cjelovitom i djelotvornom” ako omogućuje da se u potpunosti nadoknadi šteta koju je u konkretnom slučaju uslijed njezine povrede pretrpio pojedinac, a da pritom u svrhu potpune naknade nije potrebno i (dodatno) naložiti plaćanje naknade štete u svrhu kažnjavanja.⁵⁶ Iznos naknade štete može biti i nizak ako se njime u potpunosti naknađuje pretrpljena šteta.⁵⁷

S obzirom na to da članak 82. stavak 1. Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka ispunjava kompenzacijsku, a ne kaznenu funkciju, novčana naknada mora omogućiti da se u potpunosti nadoknadi šteta koja je konkretno pretrpljena zbog povrede te Uredbe.⁵⁸ Navedeno ima kao posljedicu, između ostalog, da čla-

⁵¹ Nacionalna agencija za prihodite, op. cit. (bilj. 33.), toč. 81. do 83.

⁵² Nacionalna agencija za prihodite, op. cit. (bilj. 33.), toč. 86.

⁵³ Predmet C-182/22, presuda Suda EU od 20. lipnja 2024., *Scalable Capital*, toč. 58.

⁵⁴ *MediaMarktSaturn*, op. cit. (bilj. 38.), toč. 69.

⁵⁵ *MediaMarktSaturn*, op. cit. (bilj. 38.), toč. 53.

⁵⁶ *Österreichische Post*, op. cit. (bilj. 31.), toč. 58.

⁵⁷ *Scalable Capital*, op. cit. (bilj. 41.), toč. 43. i 45.

⁵⁸ *MediaMarktSaturn*, op. cit. (bilj. 38.), toč. 50.

nak 82. Opće uredbe o zaštiti osobnih podataka ne zahtijeva da se u svrhu procjene naknade štete na temelju te odredbe uzme u obzir, primjerice, stupanj ozbiljnosti povrede koju je počinio voditelj obrade ili činjenica što je voditelj obrade počinio više povreda u odnosu na istog ispitanika.⁵⁹ Ove okolnosti mogu biti relevantne kod izricanja upravno-novčane kazne, ali ne i kod procjene naknade štete.

4. ZAKLJUČAK

Cilj ovog pregleda aktualne prakse ESLJP-a i SEU bio je prvenstveno ukazati na važnije odluke tih sudova donesene u proteklom razdoblju, a koje mogu biti od utjecaja na postupke u tijeku pred hrvatskim sudovima. Znanje o mjerodavnim pravnim standardima koje su dostigli Vijeće Europe i Europska unija, posebice putem sudske prakse ESLJP i SEU, od velike je važnosti za rad hrvatskih sudova i sudaca, u prvom redu zbog nužnosti primjene tih standarada u svakodnevnom radu. Njihov utjecaj jasno odražavaju i prikazani primjeri iz prakse najviših hrvatskih sudova.

Uz to, odluka SEU u predmetu *Hann-Invest i dr.* nužno će zahtijevati zakonodavne izmjene, kao i izmjene podzakonskih akata koji se odnose na organizaciju rada pojedinih sudova (sudskih poslovnika), a što možemo očekivati u skorijoj budućnosti. Stoga je pravilno tumačenje donesenih odluka i njihovog domašaja od izuzetne važnosti za cjelokupni pravosudni sustav.

⁵⁹ MediaMarktSaturn, op. cit. (bilj. 38.), toč. 55.; Juris, op. cit. (bilj. 28.), toč. 64.

Marija Šipek*

PLAN UPRAVLJANJA POSTUPKOM – ISKUSTVA IZ PRAKSE

1. UVOD

Plan upravljanja postupkom predstavlja institut koji je u parnični postupak uveden Zakonom i izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2022.¹

Cilj je tog instituta potaknuti proaktivniji pristup suda pri rješavanju predmeta te osigurati predvidivost tijeka i okončanja postupka kako bi stranke dobile osjećaj izvjesnosti.² Njime je u bitnom prvi put uvedena obveza suda nakon provedenog prethodnog postupka, a prije održavanja glavne rasprave, i to u planu upravljanja postupka sažeti sporna činjenična i pravna pitanja te točno definirati koja će se radnja i kojem roku poduzeti uključujući datum i vrijeme održavanja svih sljedećih ročišta za glavnu raspravu vodeći računa o razumnom trajanju postupka.

Uvažavajući postojanje okolnosti koje otežavaju primjenu novog instituta u punom opsegu, procijenjeno je da nova pravila „imaju potencijala istinski doprinijeti bržem i koncentriranijem postupku, na opće zadovoljstvo sudova kao pružatelja te stranaka i njihovih punomoćnika kao korisnika ove javne usluge“.³

S obzirom na to da su ta nova pravila u primjeni dvije godine, provedeno je istraživanje primjenom metode ankete s ciljem ispitivanja primjenjuju li prvostupanjski sudovi odredbe o planu upravljanja postupkom, koja su njihova iskustva u primjeni istih te jesu li zadovoljni tim zakonodavnim rješenjem.

2. POSTUPCI U KOJIM SE DONOSI PLAN UPRAVLJANJA POSTUPKOM I SADRŽAJ PLANA

Plan upravljanja postupkom donosi se u onim parničnim postupcima u kojim nije moguće na istom ročištu zaključiti prethodni postupak te održati i zaključiti glavnu raspravu.⁴ Plan upravljanja postupkom treba sadržavati:

- sažetak spornih činjeničnih i pravnih pitanja
- dokazna sredstva za utvrđivanje spornih činjenica
- rok za pribavljanje dokaznih sredstava koja je tek potrebno pribaviti
- rok za podnošenje pisanih očitovanja na navode protivne stranke te nalaz i mišljenje vještaka

* Marija Šipek, sutkinja Općinskog građanskog suda u Zagrebu

¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Narodne novine 80/22).

² Konačni prijedlog ZID ZPP, Vlada Republike Hrvatske, 2022.

³ Dr. sc. Juraj Brozović, *Plan upravljanja postupkom, Novine u građanskom zakonodavstvu – 2022.*, Zbornik radova, str. 18.

⁴ Čl. 292.a st. 3. ZPP-a.

- datum i vrijeme održavanja ročišta za glavnu raspravu,⁵ a ako se glavna rasprava treba održati na više ročišta, datum i vrijeme održavanja svih sljedećih ročišta za glavnu raspravu vodeći računa o razumnom trajanju postupka⁶.

2.1. SAŽETAK SPORNIH ČINJENIČNIH I PRAVNIH PITANJA I RJEŠENJE O IZVOĐENJU DOKAZA

Još je Novelom ZPP-a iz 2013.⁷ uvedena obveza suda da na pripremnom ročištu rješenjem odredi izvođenje dokaza u kojem će se naznačiti sporna činjenica o kojoj treba izvesti dokaz i dokazno sredstvo.⁸ Ujedno je propisano i da će predložene dokaze koje ne smatra važnim za odluku sud odbiti i u rješenju naznačiti razlog odbijanja.⁹ Prema tome, rješenje o izvođenju dokaza nije novina u parničnom postupku, samo što je sad sastavni dio plana upravljanja postupkom ako se radi o predmetu u kojem postoji obveza donošenja plana.¹⁰ Da bi sud znao odrediti koje su uopće pravno relevantne činjenice za donošenje odluke u pojedinom predmetu, a potom koje su od njih sporne, nužno je utvrditi što je predmet spora. Stoga se može zaključiti da je, po prirodi stvari, definiranje predmeta spora misaono i ranije moralo prethoditi rješenju o izvođenju dokaza, samo što sad postoji obveza to učiniti izričito u planu upravljanja postupkom. Naime, sažetak spornih činjeničnih i pravnih pitanja služi tome da se na pripremnom ročištu utvrdi što je predmet spora i predmet raspravljanja.¹¹

2.2. ROK ZA PRIBAVLJANJE DOKAZNIH SREDSTAVA KOJA JE TEK POTREBNO PRIBAVITI

Predviđanje roka za pribavljanje dokaznih sredstava koja je tek potrebno pribaviti također ne predstavlja suštinsku promjenu u odnosu na dosadašnje zakonsko uređenje. Naime, još je ranije propisano da će sud, prema rezultatima raspravljanja na pripremnom ročištu, odlučiti koji će se od predloženih svjedoka i vještaka pozvati na glavnu raspravu i koji će se od drugih predloženih dokaza pribaviti.¹² Sad takva odluka uz određivanje roka za pribavu svoje mjesto nalazi u planu upravljanja postupkom.

2.3. ROK ZA PODNOŠENJE PISANIH OČITOVANJA NA NAVODE PROTIVNE STRANKE TE NALAZ I MIŠLJENJE VJEŠTAKA

Novelom ZPP-a iz 2022. izbrisana je odredba koja je predviđala da stranke u tijeku pripremanja glavne rasprave mogu upućivati podneske u kojim će navesti činjenice koje treba utvrditi te dokaze čije izvođenje predlažu.¹³ Sad, ako se koja od stranaka bez poziva suda želi dodatno pisano očitovati na navode protivne stranke, ona to može učiniti samo ako to sud odobri jer smatra da je to potrebno i da ne dovodi do odugovlačenja postupka.¹⁴ Također, sud u planu upravljanja postupkom treba predvidjeti koja će razmjena pisanih podnesaka biti potrebna te odrediti rok za to. Navedeno predstavlja pokušaj sprječavanja potencijalnog odugovlačenja postupka koje može biti rezultat nekontrolirane razmjene pisanih podnesaka.¹⁵ Ovakvo zakonsko uređenje razmjene podnesaka predstavlja značajnu razliku u odnosu na dosadašnje, no to iskusnom sudu prilikom donošenja plana ne bi trebalo predstavljati veću poteškoću.

⁵ Čl. 292.a st. 4. ZPP-a.

⁶ Čl. 292.a st. 5. ZPP-a.

⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Narodne novine, 25/13)-

⁸ Čl. 292. st. 3. ZPP-a.

⁹ Čl. 292. st. 4. ZPP-a.

¹⁰ Čl. 292. a. st. 3. ZPP-a.

¹¹ Dr. sc. Juraj Brozović, *Plan upravljanja postupkom*, *Novine u građanskom zakonodavstvu – 2022.*, Zbornik radova, str. 14.

¹² Čl. 289. ZPP-a.

¹³ Nekadašnji čl. 277. st. 4. ZPP-a.

¹⁴ Čl. 299.a st. 2. ZPP-a.

¹⁵ Dr. sc. Juraj Brozović, *Plan upravljanja postupkom*, *Novine u građanskom zakonodavstvu – 2022.*, Zbornik radova, str. 15.

2.4. DATUM I VRIJEME ODRŽAVANJA SVIH SLJEDEĆIH ROČIŠTA ZA GLAVNU RASPRAVU

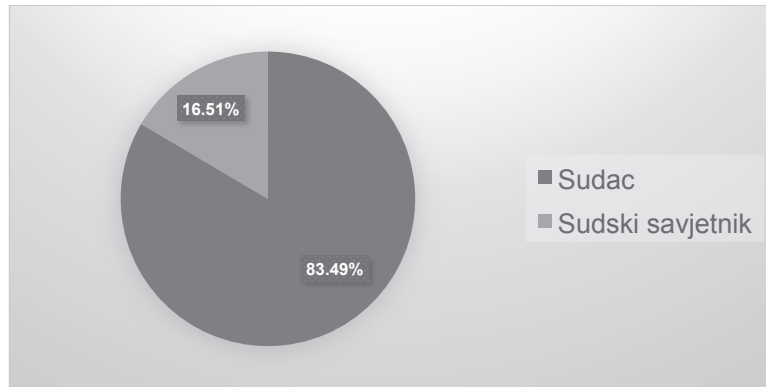
Dio plana upravljanja postupkom koji predstavlja veliku novinu u odnosu na dosad predviđeno postupanje suda na pripremnom ročištu jest obveza suda da utvrdi datum i vrijeme održavanja svih sljedećih ročišta za glavnu raspravu ako se glavna rasprava neće održati na jednom ročištu vodeći računa o razumnom trajanju postupka. U pravnoj se teoriji naglašava da procesni kalendar ima važan psihološki učinak jer se bez njega ne može predvidjeti ni trajanje ni trošak postupka što unosi dodatnu neizvjesnost te onemogućava procjenu troškova i koristi od vođenja postupka, a što stranke dodatno motivira da se parniče.¹⁶ Navedeno zahtijeva značajnu izmjenu dosadašnjeg načina rada suda na predmetu.

3. ISTRAŽIVANJE

S obzirom na to da su nova pravila o planu upravljanja postupkom u primjeni dvije godine, provedeno je istraživanje primjenom metode ankete s ciljem ispitivanja kako su suci i sudski savjetnici prihvatili tu novinu, primjenjuju li prvostupanjski sudovi odredbe o planu upravljanja postupkom, olakšava li im ona postupanje u pojedinim predmetima, koji su njihovi razlozi za donošenje (ili nedonošenje) plana te jesu li zadovoljni tim zakonodavnim rješenjem.

3.1. UZORAK ISTRAŽIVANJA

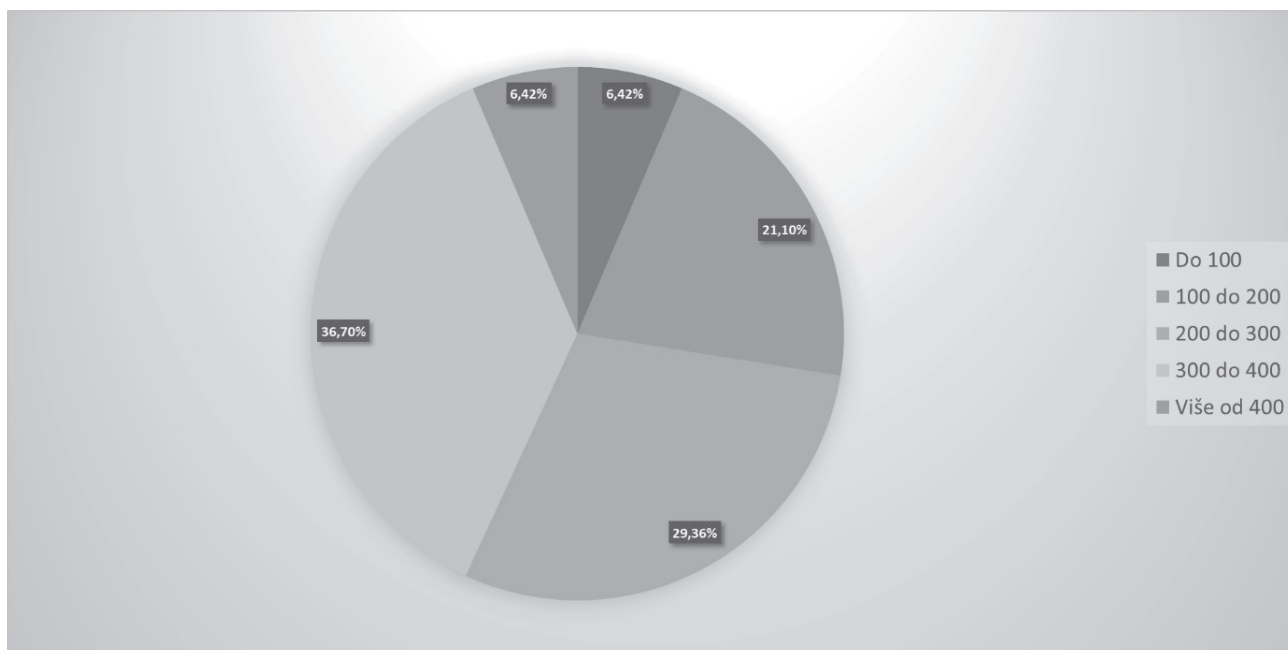
U uzorak je uključeno 109 ispitanika, od kojih su 91 sudac te 18 sudskih savjetnika. U anketi su sudjelovali suci i sudski savjetnici Općinskog građanskog suda u Zagrebu, Općinskog radnog suda u Zagrebu, Općinskog suda u Novom Zagrebu, Trgovačkog suda u Zagrebu, Općinskog suda u Varaždinu, Općinskog suda u Dubrovniku te Općinskog suda u Rijeci.

Slika 1: Omjer funkcije ispitanika

36,70 % anketiranih ispitanika ima od 300 do 400 neriješenih (aktivnih) spisa u radu, 29,36 % ispitanika ima od 200 do 300 neriješenih (aktivnih) spisa u radu, 21,10 % ispitanika ima od 100 do 200 neriješenih (aktivnih) spisa u radu. 6,42 % ispitanika ima do 100 neriješenih (aktivnih) spisa u radu, a isto toliko ima više od 400 neriješenih (aktivnih) spisa u radu.

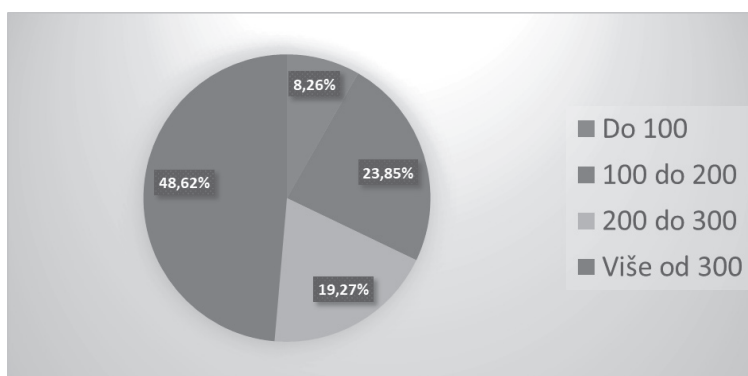
¹⁶ Dr. sc. Juraj Brozović, *O planu upravljanja postupkom*, Hrvatska akademija umjetnosti i znanosti, Zagreb, 2022., str. 226 i 227.

Slika 2: Ukupan broj aktivnih predmeta

Prema tome, 72,48 % ispitanika opterećeno je s više od 200 neriješenih (aktivnih) spisa u radu iz čega bi se moglo zaključiti da se radi o preopterećenim referadama. Tek se kod 6,42 % ispitanika može govoriti o optimalnoj opterećenosti brojem neriješenih (aktivnih) spisa u radu (od 100 do 200). S obzirom na to da najveći problem rješavanja predmeta u razumnom roku imaju upravo sudovi koji su preopterećeni brojem spisa po rješavatelju, za procjenu je li uvođenje plana upravljanja postupkom polučilo željene rezultate izuzetno je važno iskustvo onih sudaca i sudskih savjetnika koji rade u preopterećenim referadama. Gotovo tri četvrtine ispitanika pripadaju toj kategoriji pa se u tom smislu može zaključiti da se radi o vrijednim podacima za procjenu željenog učinka.

Kako bi se utvrdilo jesu li ispitanici zaduženi za rješavanje isključivo parničnih predmeta ili se radi o referadama zaduženim i za rješavanje izvanparničnih predmeta, ispitanicima je postavljeno pitanje koji je ukupni broj parničnih spisa u njihovim referadama. Za razliku od prethodno obrađenog pitanja (ukupnog broja aktivnih spisa u referadi), u ovom pitanju nije navedeno da se upit odnosi na neriješene (aktivne) parnične predmete. 48,62 % ispitanika odgovorilo je da ima više od 300 parničnih spisa u referadi, 19,27 % ispitanika odgovorilo je da ima od 200 do 300 parničnih spisa, 23,85 % ispitanika odgovorilo je da ima od 100 do 200 parničnih spisa, dok je 8,26 % ispitanika odgovorilo da ima do 100 parničnih spisa.

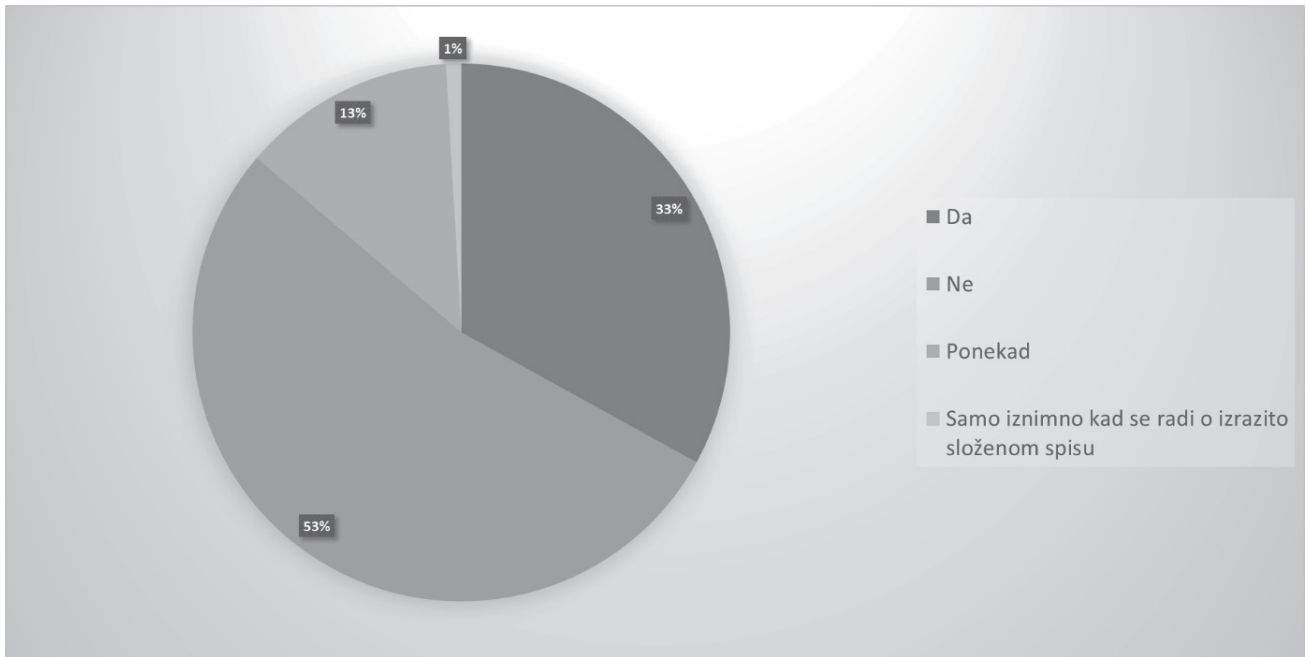

Slika 3: Broj aktivnih parničnih predmeta

Međusobno povezujući i analizirajući sve dobivene podatke, može se zaključiti da oko dvije trećine ispitanika ima čiste parnične referade, dok trećina ima tzv. mješovite referade (zadužene i za rješavanje izvanparničnih predmeta).

3.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

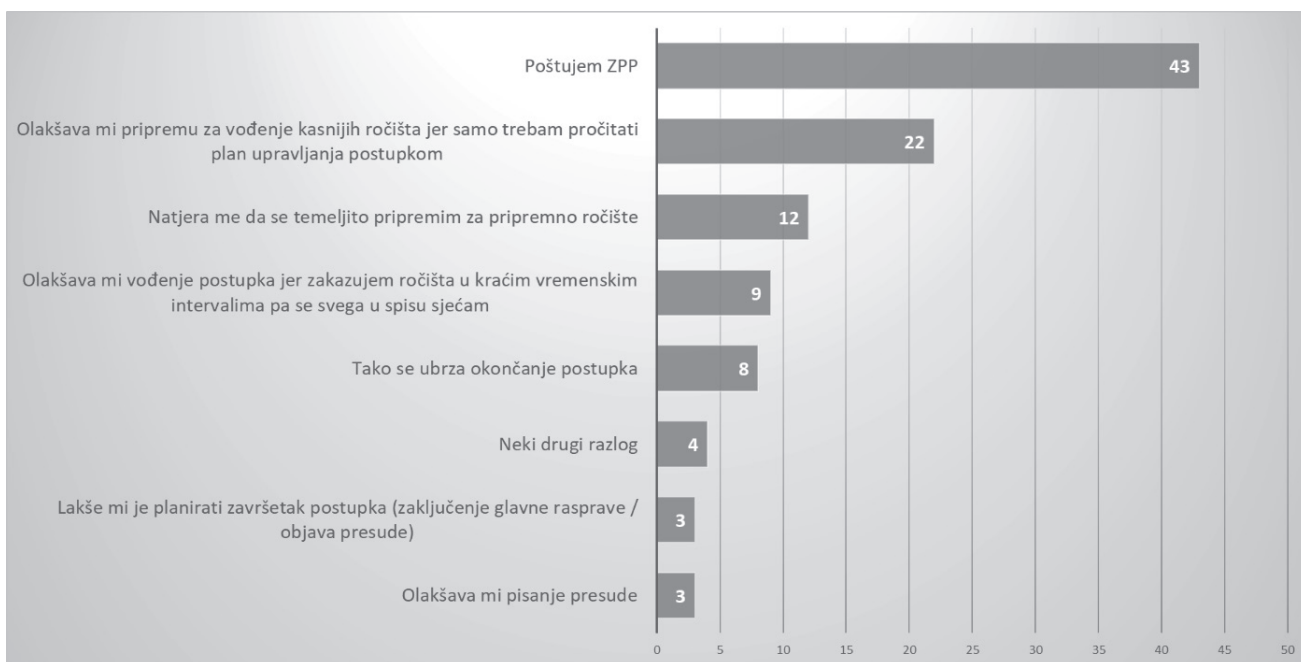
Ispitanicima je postavljeno pitanje donose li plan upravljanja postupkom te su im ponuđena četiri moguća odgovora. 53 % ispitanika odgovorilo je da ne donosi plan upravljanja postupkom, 33 % ispitanika odgovorilo je da donosi plan upravljanja postupkom, 13 % ispitanika odgovorilo je da plan upravljanja postupkom donosi ponekad, dok je 1 % ispitanika odgovorilo da je plan upravljanja postupkom donosi samo iznimno kad se radi o izrazito složenom spisu.

Slika 4: Analiza podataka o donošenju plana upravljanja postupkom

3.2.1. ANALIZA DOBIVENIH PODATAKA ISPITANIKA KOJI DONOSE PLAN I KOJI TO ČINE PONEKAD

Pedesetero ispitanika koji donose plan i koji to čine ponekad odgovorilo je na pitanje zašto to čine. Ponuđeno im je osam odgovora, a nisu bili ograničeni u broju odabranih odgovora. 43 ispitanika odabralo je odgovor „poštujem ZPP“, 22 ispitanika odabralo je odgovor „olakšava mi pripremu za vođenje kasnijih ročišta jer samo trebam pročitati plan upravljanja postupkom“, 12 ispitanika odabralo je odgovor „olakšava mi vođenje postupka jer zakazujem ročišta u kraćim vremenskim intervalima pa se svega sjećam“, 8 ispitanika odabralo je odgovor „tako se ubrza okončanje postupka“, 4 ispitanika odabralo je odgovor „neki drugi razlog“, 3 ispitanika odabralo je odgovor „lakše mi je planirati završetak postupka (zaključenje glavne rasprave / objava presude)“, tri ispitanika odabrala su odgovor „olakšava mi pisanje presude“.

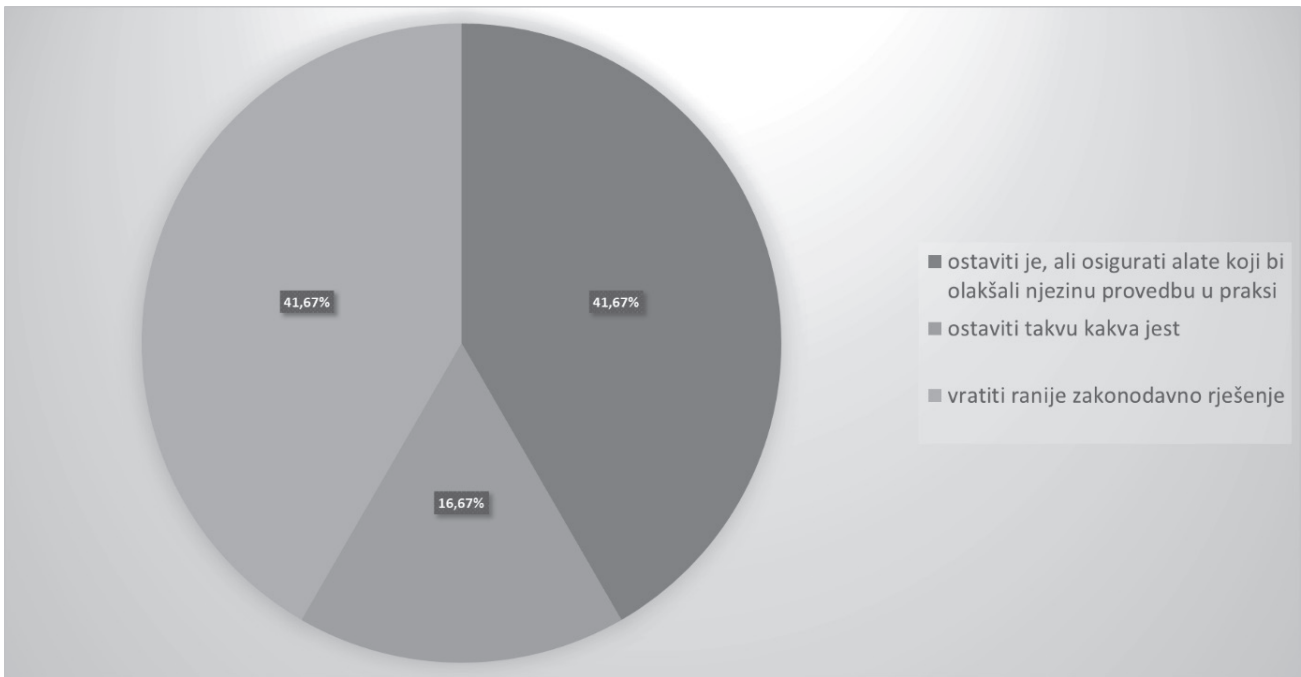
Slika 5: Analiza razloga za donošenje plana upravljanja postupkom

Prema tome, 86 % ispitanika koji donose plan to rade zato što poštuju ZPP, dok samo 16 % ispitanika ima iskustvo da to rezultira bržim okončanjem postupka. Ovdje treba spomenuti da suci i sudski savjetnici zapravo imaju veliku slobodu glede toga hoće li donositi plan upravljanja postupkom te kakav će biti njegov sadržaj. Naime, radi se o rješenju o upravljanju postupkom, a protiv pojedinih dijelova istog ili žalba nije uopće dopuštena ili nije dopuštena posebna žalba. Protiv odluke o datumu i vremenu održavanja ročišta za glavnu raspravu žalba nije dopuštena, a to je onaj dio plana koji predstavlja suštinsku promjenu u odnosu na ranije zakonodavno rješenje.

44 % ispitanika ima iskustvo da im donošenje plana upravljanja postupkom olakšava pripremu za vođenje kasnijih ročišta jer samo trebaju pročitati plan upravljanja postupkom. No, treba primijetiti da bi taj cilj bio ostvaren i da su po ranijem zakonodavnom rješenju na pripremnom ročištu odredili koji će se točno dokazi izvesti radi utvrđivanja točno određene sporne činjenice.

24 % ispitanika smatra da im plan upravljanja postupkom olakšava vođenje postupka jer zakazuju ročišta u kraćim vremenskim intervalima. Ovo ukazuje da postoji nezanemariv broj ispitanika čije iskustvo pokazuje da je cilj koncentracije postupka ipak postignut. Pa ipak treba voditi računa i o tome da brže poduzimanje radnje u jednom predmetu pa i brže okončanje postupka u tom istom predmetu, ujedno znači da te radnje nisu poduzete u drugom predmetu te da neki drugi predmet zbog tog nije okončan s obzirom na ograničene vremenske resurse suca i sudskog savjetnika. Važno je napomenuti da nije izvršena provjera odgovora ispitanika. U anketi je ispitanicima ostavljen prostor da po želji napišu ako imaju bilo kakav komentar. Dio je ispitanika odgovorio da plan upravljanja postupkom donose, ali da zakazuju samo jedno ročište za glavnu raspravu, a ne sva koja bi trebali održati. To bi značilo da plan tih ispitanika ipak ne sadržava ono što je najznačajnija promjena u odnosu na dosadašnje zakonodavno uređenje.

Ispitanicima je postavljeno pitanje što misle da bi zakonodavac u budućnosti trebao učiniti s odredbama ZPP-a o upravljanju postupkom. Kad se analiziraju odgovori na to pitanje samo onih ispitanika koji donose plan upravljanja postupkom, 41,67 % ispitanika smatra da bi trebalo vratiti ranije zakonodavno rješenje. 41,67 % tih ispitanika smatra da odredbe o upravljanju postupkom treba ostaviti, ali ujedno osigurati i alate koji bi olakšali njezinu provedbu u praksi. Samo 16,67 % tih ispitanika smatra da te odredbe treba ostaviti upravo onakvim kakve jesu.

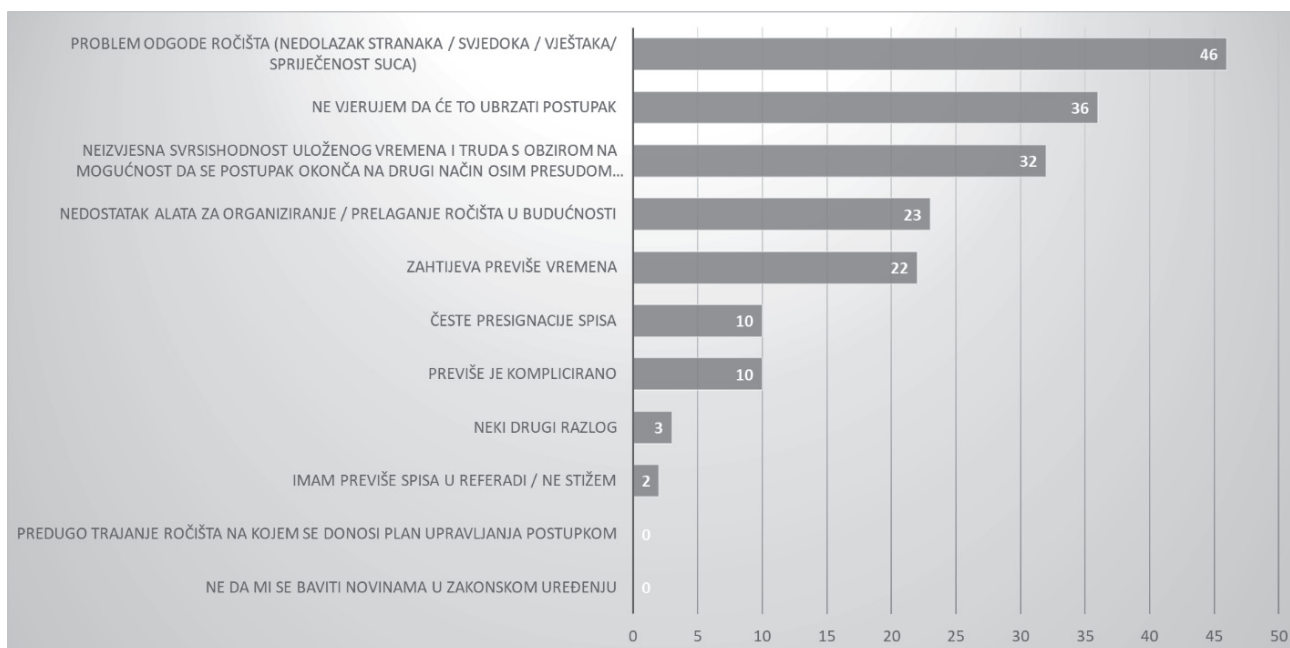

Slika 6: Analiza mišljenja ispitanika koji donose plan o potrebi promjene zakonodavnog okvira plana upravljanja postupkom

Navedeno ukazuje da 83,34 % onih koji donose plan upravljanja postupkom smatraju da je potrebno intervenirati u postojeće zakonsko uređenje što znači da s postojećim nisu zadovoljni. Samo 16,67 % ispitanika koji donose plan zadovoljno je s postojećim zakonskim rješenjem. Ovakvi podaci se na prvi pogled mogu činiti poražavajućim, no ne smije se zanemariti činjenica da 41,67 % ispitanika koji donose plan vidi potencijal u tom novom zakonskom uređenju.

3.2.2. ANALIZA DOBIVENIH PODATAKA ISPITANIKA KOJI NE DONOSE PLAN

Ispitanicima koji ne donose plan postavljeno je pitanje zašto to ne čine. Ponuđeno im je 11 odgovora, a nisu bili ograničeni u broju odabranih odgovora. 46 ispitanika odabralo je odgovor „problem odgode ročišta (nedolazak stranaka / svjedoka / vještaka / spriječenost suca)”, 36 ispitanika odabralo je odgovor „ne vjerujem da će to ubrzati postupak”, 32 ispitanika odabrala su odgovor „neizvjesna svrsishodnost uloženog vremena i truda s obzirom na mogućnost da se postupak okonča na drugi način osim presudom”, 23 ispitanika odabrala su odgovor „nedostatak alata za organiziranje / prelaganje ročišta u budućnosti”, 22 ispitanika odabrala su odgovor „zahtijeva previše vremena”, 10 ispitanika odabralo je odgovor „česte presignacije spisa”, 10 ispitanika odabralo je odgovor „previše je komplicirano”, 3 ispitanika odabralo je odgovor „neki drugi razlog”, dok su 2 ispitanika odabrala odgovor „imam previše spisa u referadi / ne stižem”. Nijedan ispitanik nije odabrao odgovor „predugo trajanja ročišta na kojem se donosi plan upravljanja postupkom” kao ni odgovor „ne da mi se baviti novinama u zakonskom uređenju”.

Slika 7: Analiza razloga za nedonošenje plana upravljanja postupkom

Ovi podaci ukazuju na to da nedonošenje plana upravljanja postupkom nije rezultat otpora sudaca i sudskih savjetnika samoj ideji mijenjanja metodologije rada, nego da postoje objektivni problemi koji otežavaju ili čak onemogućavaju cjelovitu primjenu odredaba o planu. Naime, može se pretpostaviti da se parnični postupci ne okončavaju u razumnom roku u najvećem dijelu upravo na onim sudovima na kojim su suci i sudski savjetnici kontinuirano preopterećeni brojem spisa. Primjerice, na parničnom odjelu Općinskog građanskog suda u Zagrebu prosječna opterećenost je oko 350 spisa po rješavatelju. Suci nemaju nikakvu pomoć pri organiziranju i planiranju vođenja spisa za koje su zaduženi te nemaju nikakvu pomoć pri pripremi spisa tako da primjerice sudski savjetnici (ili neki drugi oblik stručnih suradnika) sudjeluju sa sucima u radu na tim istim spisima. Također, treba imati na umu i činjenicu da ne postoji ni odgovarajuća digitalna podrška u radu sudaca i sudskih savjetnika. Suci moraju voditi računa o obvezi zadovoljenja sudačke norme kako bi izbjegli provođenje stegovnih postupka. Dakle, moraju se pobrinuti da imaju dovoljno predmeta u kojim je zaključena glavna rasprava, ali ne i previše jer trebaju voditi računa o tome da presudu moraju donijeti, objaviti, izraditi i uručiti ili otpremiti najkasnije u roku od 45 dana od dana zaključenja glavne rasprave.¹⁷ Trebaju voditi računa da se predmeti završe svakako u roku kraćem od 3 godine¹⁸ ako se ne radi o hitnim postupcima odnosno godine dana u sporovima male vrijednosti.¹⁹ Također, pri zakazivanju pripremnog ročišta trebaju voditi računa o tome da pripremnog ročišta treba održati najkasnije u roku od tri mjeseca od primitka odgovora na tužbu odnosno isteka roka za odgovor na tužbu,²⁰ a ročišta za glavnu raspravu treba održati najkasnije u roku od šest mjeseci od zaključenja prethodnog postupka.²¹ O svim ovim rokovima sudac i sudski savjetnik trebaju sami voditi računa jer ne postoje odgovarajući alati u sustavu e-Spisa koji bi na to upozoravali, a i sami u svojem ručno vođenom ročišniku trebaju pronaći odgovarajuće termine za sve te radnje. Tome treba dodati i presignacije spisa, vrlo često starih, koje bi trebalo u najkraćem mogućem roku „ubaciti” u već napravljeni raspored. U opisanoj situaciji izuzetno je otežano, ako je uopće i moguće, istovremeno kvalitetno raditi na svim predmetima poštujući sve navedene rokove i u svakom predmetu imati datum i vrijeme održavanja svih sljedećih ročišta za glavnu raspravu vodeći računa o razumnom trajanju postupka.²² Kad bi se sva ta ročišta i predvidjela, posve sigurno se postupak ne bi koncentrirao jer bi se ročišta u pojedinim predmetima morala

¹⁷ Čl. 335. st. 4. ZPP-a.

¹⁸ Čl. 185. st. 2. ZPP-a.

¹⁹ Čl. 461. ZPP-a.

²⁰ Čl. 284. st. 5. ZPP-a.

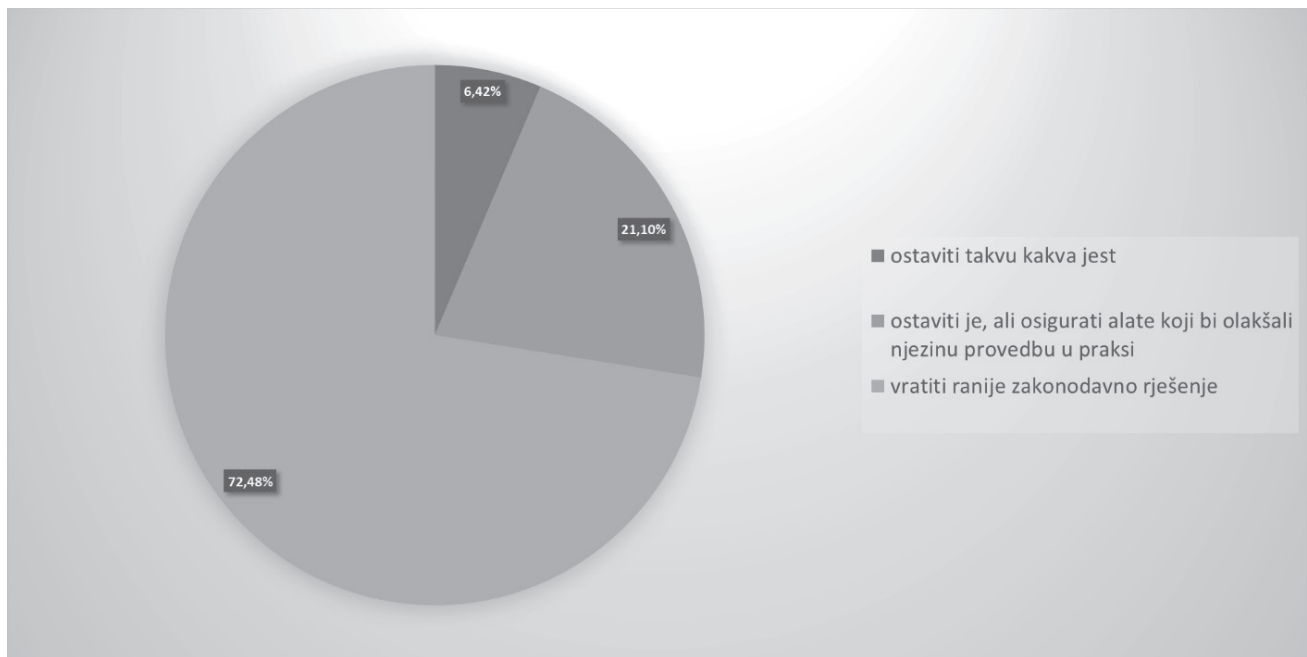
²¹ Čl. 293. st. 2. ZPP-a.

²² Čl. 292.a st. 5. ZPP-a.

zakazati u idućih par godina kako bi se po svakom predmetu ujednačeno postupalo. Taj čitav raspored potrebno je često mijenjati zbog toga što se dio predmeta okonča i na neki drugi način (mirnim rješenjem spora) i zbog toga da odgoda jednog ročišta u pojedinom predmetu izazove domino efekt ostalih predviđenih ročišta.

3.2.3. MIŠLJENJE SVIH ISPITANIKA O PLANU UPRAVLJANJA POSTUPKOM

Ispitanicima je postavljeno pitanje što misle da bi zakonodavac u budućnosti trebao učiniti s odredbama ZPP-a o upravljanju postupkom. 72,48 % ispitanika odgovorilo je da bi trebalo vratiti ranije zakonodavno rješenje. 21,10 % ispitanika smatra da odredbe o upravljanju postupkom treba ostaviti, ali ujedno osigurati i alate koji bi olakšali njezinu provedbu u praksi. 6,42 % ispitanika smatra da odredbe o upravljanju postupkom treba ostaviti upravo onakve kakve jesu.

Slika 8: Analiza mišljenja svih ispitanika o potrebi promjene zakonodavnog okvira plana upravljanja postupkom

Iz ovih podataka može se zaključiti da je zanemariv postotak sudaca i sudskih savjetnika zadovoljan s postojećim zakonskim rješenjem (tek 6,42 %) dok se 93,58 % sudaca i sudskih savjetnika suočava se s konkretnim problemima u primjeni tog novog instituta.

4. ZAKLJUČAK

Iako se razdoblje primjene novog procesnog instituta plana upravljanja postupkom u razdoblju od dvije godine ne može smatrati dugačkim, ipak se može zaključiti da je razdoblje početne prilagodbe prošlo. Dobiveni podaci ukazuju na to da je hvalevrijedan pokušaj modernizacije hrvatskog parničnog postupka uvođenjem tog instituta, a da pritom nisu osigurani i drugi alati nužni za njegovu primjenu u punom opsegu, u velikom dijelu ostao samo na pokušaju. Nije realno očekivati da će samo protek daljnjeg vremena dovesti do toga da plan upravljanja postupkom zaživi u sudskoj praksi u punom opsegu, posebno u dijelu da plan sadrži datum i vrijeme održavanja svih sljedećih ročišta za glavnu raspravu vodeći računa o razumnom trajanju postupka, a to je itekako važan dio plana kako bi stranke znale kad mogu očekivati okončanje svog postupka. Dobiveni podaci sugeriraju i da taj institut ima potencijala, ali da je za realizaciju istog potrebno poduzeti i neke druge korake kao što je smanjenje stupnja opterećenosti sudaca, pružanje odgovarajuće digitalne podrške i podrške stručnih suradnika.

Mr. sc. Senija Ledić *

UTJECAJ NEPRAVE PREINAKE NA ZASTARU

1. UVOD

Na potrebu preispitivanja sudske prakse u vezi s pitanjem preinačenja tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva i ocjene pitanja zastare u odnosu na preinačeni dio zahtjeva, a u cilju razvoja prava kroz sudsku praksu putem ujednačavanja neujednačene sudske prakse i postizanja većeg stupnja pravne sigurnosti, već je ukazano u radu objavljenom i predstavljenom na seminaru „Novine u građanskom zakonodavstvu – 2002.” održanom u Tuhelju u studenom 2022. pod nazivom „Preinaka tužbe i prigovor zastare”. Vrhovni je sud Republike Hrvatske u vezi s tim pitanjem u međuvremenu na sjednici Građanskog odjela izrazio pravno shvaćanje broj Su-IV-123/2024-5 od 27. svibnja 2024. kojim je ujednačio dotad neujednačenu praksu. Ovaj rad ima kao cilj ukazati na razloge kojim je najviši sud bio vođen u razmatranju pravne prirode preinake tužbe u kontekstu odlučivanja o prigovoru zastare generički određenog tužbenog zahtjeva pri otklanjanju nedosljednosti u sudskoj praksi.

2. ULOGA NAJVIŠEG SUDA U OTKLANJANJU NEDOSLJEDNOSTI SUDSKE PRAKSE

Otklanjanje nedosljednosti i očuvanje povjerenja u pravosuđe postiže se osiguravanjem jedinstvene primjene prava i u okviru je ustavne uloge najvišeg suda propisane odredbom članka 116. stavka 1. Ustava Republike Hrvatske.¹ Ono se postiže praćenjem mogućih potreba za poboljšanjem tumačenja zakona u svrhu osiguranja što većeg stupnja pravne sigurnosti ispunjenjem zahtjeva predvidljivosti, dostupnosti i primjenjivosti propisa te postizanjem ravnoteže između stabilnosti i fleksibilnosti pravila uz izbjegavanje pretjeranog formalizma. To je iznimno važno jer pravna sigurnost pruža osnovu za povjerenje u pravosuđe što je jedna od bitnih sastavnica države utemeljene na vladavini prava.² Najviši sud, jednako kao i ostali sudovi koji odlučuju po pravnim lijekovima, ima obvezu reagirati i kod utvrđenja da o pitanjima primjene zakona postoje razlike u shvaćanjima između pojedinih odjela, vijeća ili sudaca ili kad u jednom odjelu vijeće ili sudac odstupi od ranije prihvaćenog pravnog shvaćanja. Ta je obveza najvišem sudu utemeljena na odredbi članka 40. stavka 1. Zakona o sudovima,³ a ispunjava se sazivanjem sjednice odjela ili sudaca te prihvaćanjem pravnih shvaćanja (stavak 2. članka 40. Zakona o sudovima).⁴

* Mr. sc. Senija Ledić, sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

¹ „Narodne novine” broj 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14 – dalje: Ustav.

² Tako i Ustavni sud RH, Odluka broj U-III-361/2014 od 21. studenoga 2017. i dr.

³ „Narodne novine” broj 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23, 155/23, 36/24.

⁴ Sud Europske unije je presudom u predmetima C-554/21, C-622/21 i C-727/21 od 11. srpnja 2024. presudio da hrvatski mehanizam ujednačavanja sudske prakse, koji omogućuje sucima koji u nekom predmetu nisu bili članovi sudskog vijeća da promijene već donesenu odluku, nije u skladu s pravom EU, a sve u vezi s člankom 40. stavkom 2. Zakona o sudovima.

3. PREINAKA TUŽBE I PRIGOVOR ZASTARE

U vezi s pitanjem prekida li se zastara u slučaju preinake tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva već podnošenjem tužbe u tom postupku ili do prekida zastare u tom slučaju ne dolazi, dugo je postojala neujednačenost prakse revizijskog suda kao i prakse drugostupanjskih sudova.⁵ Prema jednom shvaćanju, preinačena tužba u tom slučaju nema karakter novog zahtjeva glede početka i tijeka roka zastare u okolnostima kad vjerovnik nije odustao od tužbe niti je njegova tužba odbačena ili zahtjev odbijen (tako Rev 231/2004-2 od 10. ožujka 2004.).

Prema drugom pravnom shvaćanju „povećanje tužbenog zahtjeva predstavlja preinaku tužbe, pa se glede tog zahtjeva parnica smatra pokrenutom tek kad je istaknut taj novi zahtjev, dakle, označena procesnopravna situacija u materijalnopravnom smislu u odnosu na prekid zastare znači da prekid u odnosu na novo postavljenu tužbeni zahtjev nije nastupio” (Rev-1797/2010-2 od 19. ožujka 2013.), „...u slučaju preinake tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva, u odnosu na povećani dio tužbenog zahtjeva pitanje zastare se ocjenjuje samostalno tako da je za dio tražbine na koji se odnosi preinačenje tužbe za ocjenu pitanja zastare bitan dan preinake tužbe...” (Rev-1103/2022-2 od 2. studenoga 2022.), „...povećanjem tužbenog zahtjeva dolazi do preinake pa se glede tog povećanog dijela zahtjeva parnica smatra pokrenutom tek kad je istaknut taj novi zahtjev, tako da je za dio tražbine na koji se odnosi preinačenje tužbe za ocjenu pitanja zastare bitan dan preinake tužbe...” (Rev-700/2023-2 od 30. listopada 2023., Rev-50/2022-2 od 24. siječnja 2023., Rev-1103/2022-2 od 2. studenoga 2022., Revx-985/2017-2 od 5. ožujka 2019., Revx-526/2018-2 od 28. svibnja 2019., Rev-1734/2019 od 21. svibnja 2019., Revr-1460/2013-2 od 24. siječnja 2017., Revr-1797/2010-2 od 19. ožujka 2013. i Revx-424/2011-2 od 29. siječnja 2014.).

4. PRAVNO SHVAĆANJE SU-IV-123/2024-5 OD 27. SVIBNJA 2024.

Upravo u ispunjavanju već navedene ustavne i zakonske obveze o spornom je pitanju Vrhovni sud na sjednici Građanskog odjela od 27. svibnja 2024. ujednačio neujednačenu sudsku praksu o spornom pravnom pitanju prihvaćanjem pravnog shvaćanja koje glasi:

„U slučaju kad je preinaka tužbe povećanjem postojećeg tužbenog zahtjeva iz iste činjenične osnove (neprava preinaka) moguća i dopuštena (članak 190. i 191. ZPP), zastara se prekida već podnošenjem tužbe u tom postupku, odnosno do prekida zastare ne dolazi tek u trenutku preinačenja tužbe povećanjem postojećeg tužbenog zahtjeva.”

U raspravi o spornom pitanju vodilo se računa o važećem uređenju instituta objektivne preinake tužbe, aktualnoj i starijoj domaćoj pravnoj doktrini u odnosu na ovaj pravni institut, kao i o doktrini, ali i sudskoj praksi u nekim pravnim sustavima koji na jednak način uređuju pitanje objektivne preinake tužbe, o značenju i pravnom domašaju instituta zastare u domaćoj i pravnoj praksi Europskog suda za ljudska prava i domaćega Ustavnog suda, pravu tužitelja na pristup sudu i tuženika na pravnu sigurnost kao razlozima koji utječu na veći stupanj poštenosti postupka.

4.1. VAŽEĆE UREĐENJE OBJEKTIVNE PREINAKE

Važeće uređenje instituta objektivne preinake tužbe u ZPP-u upravo i jest rezultat uvažavanja međusobno suprotstavljenih interesa stranaka, ali i javnog pravozaštitnog interesa jer je u interesu tužitelja da svoju tužbu može usklađivati s promjenama koje bi u odnosima među strankama eventualno nastajale tijekom postupka, osobito s rezultatima pri prikupljanju procesnog materijala kako bi povećao svoje izgleda za uspjeh. S druge je strane u interesu tuženika da mu se omogući što efikasnija obrana protiv onog što se prema njemu traži. Njemu u pravilu ne odgovara da se preinakom tužbe postupak iznova vraća na početak, da se mora opet pripremati za obranu, da se izlaže dodatnim troškovima. U javnom je, pak, interesu da se u istom postupku, redovito uz korištenje već prikupljenog procesnog materijala, ostvari što brže, ekonomičnije, kon-

⁵ Detaljnije o tome u radu autorice pod nazivom „Preinaka tužbe i prigovor zastare” objavljenom u zborniku radova sa seminara „Novine u građanskom zakonodavstvu – 2002.”, Tuhelj, 2022.

centriranije i obuhvatnije konačno razrješenje spornih odnosa među strankama, osobito da se izbjegn timer na knadne parnice, ali što je osobito važno, i ostvarivanje što više razine pravne sigurnosti⁶.

Odredba članka 191. stavka 1. Zakona o parničnom postupku⁷ (ZPP) izrijekom propisuje slučajeve koji imaju značenje objektivne preinake tužbe, a to su: promjena istovjetnosti zahtjeva, povećanje postojećeg ili isticanje drugog zahtjeva uz postojeći. Kvantitativno povećanje tužbenog zahtjeva događa se u okolnostima kad se na temelju, u bitnom, iste činjenične osnove traži više nego što je bilo traženo tužbom, dakle ne traži se nešto drugo, već nešto više (za razliku od slučaja promjene istovjetnosti zahtjeva).

4.2. PRAVA I NEPRAVA OBJEKTIVNA PREINAKA

Starija pravna doktrina iz pravnih sustava koja na jednak način kao ZPP regulira pitanje objektivne preinake tužbe, promjenu istovjetnosti zahtjeva naziva i **prava objektivna preinaka**⁸ odnosno **preinaka u pravom smislu**,⁹ dok ostale slučajeve objektivne preinake tužbe Poznić i dr. (povećanje postojećeg zahtjeva i isticanje drugog uz postojeći) naziva **neprava objektivna preinaka** tužbe. Pojam nepravne preinake tužbe prisutan je i u slovenskoj sudskoj praksi koja se izrijekom poziva na slovensku pravnu doktrinu.¹⁰ Prema praksi Vrhovnog suda Republike Slovenije (presuda II Cp 3173/2015 (ECLI:SI:2018:III PS.221.2016) od 13. siječnja 2016.) **o nepravoj preinaci tužbe govori se kada predmet tužbe ostaje isti, samo se usklađuje visina tužbe**.¹¹

Navedeni domaći autori smatraju da u slučaju kvantitativnog povećanja tužbenog zahtjeva tužitelj ustvari obavlja sukcesivnu kumulaciju tužbenih zahtjeva pa bi u tom slučaju trebalo primjenjivati pravila koja se na nju odnose (članak 188. ZPP-a), zakon ovu kumulaciju tretira kao preinaku kako bi je podvrgnuo restrikcijama ovlaštenja tužitelja da tu promjenu izvrše.¹² Restrikcije su, pak, vezane uz, inače dopuštenu, objektivnu preinaku i potrebne su da se spriječi zloupotreba procesnih ovlaštenja. Osnovni je kriterij za dopuštenje preinake postojanje izgleda da bi se, zahvaljujući preinaci, moglo pridonijeti konačnom rješenju spornih odnosa.¹³

4.3. PRAVA I NEPRAVA PREINAKA U NOVIJOJ DOMAĆOJ DOKTRINI

Novija domaća procesnopravna doktrina ne pravi razliku između tzv. nepravne preinake i tzv. preinake u pravom smislu. Međutim, u vezi s preinačenim zahtjevom razliku ipak pravi i to u okolnostima kad je u pitanju provedba prethodnog pokušaja mirnog rješenja spora zato što ZPP nije izrijekom riješio pitanje treba li i u povodu preinake tužbe provesti prethodni pokušaj mirnog rješenja spora u vezi s preinačenim zahtjevom u smislu odredbe članka 186.a ZPP-a. Prema tom shvaćanju nije potrebno provesti prethodni pokušaj mirnog rješenja spora kod preinake povećanjem tužbenog zahtjeva jer se radi o takvoj preinaci koja je već posredno bila predmet pokušajnog mirenja, ali je potrebna provedba takvog pokušaja kod svih preinaka promjenom istovjetnosti zahtjeva i isticanja novih zahtjeva uz postojeći.¹⁴

U prilog zaključku da je riječ o važnom pravnom pitanju svakako ide okolnost da je Vrhovni sud Republike Hrvatske u rješenje broj Revd-2743/2023-2 od 4. listopada 2023. dopustio podnošenje revizije zbog pravnog pitanja koje glasi:

⁶ Tako i Dika, M., *Građansko parnično pravo, Tužba, VI. knjiga*, „Narodne novine“, Zagreb, 2009., str. 445. – 446.

⁷ „Narodne novine“ broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11 – pročišćeni tekst, 25/13, 89/14, 70/19, 114/22 i 155/23.

⁸ Tako i Poznić, B., Rakić-Vodinić, V. *Građansko procesno pravo*, Beograd, 1999. str. 325.

⁹ Triva, S., Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004. str. 425.; Triva, S., *Građansko procesno pravo I*, Zagreb, 1972., str. 340.

¹⁰ Wedam Lukić, *Pravdni postopek, Zakon s komentarjem*, 2. knjiga, GV Založba in Uradni list, Ljubljana 2006., str. 202.; kao i Galič, u istom djelu, knjiga 3. str. 68.).

¹¹ „O nepravim spremembam tužbe govorimo takrat, ko predmet tužbe ostaja isti, le višina tužbenega zahtevka se uskladi.“

¹² Tako i Triva, Dika, str. 426.

¹³ Tako i Triva, Dika, str. 424.

¹⁴ Tako, Dika, M., *Građansko procesno pravo, Tužba, VI. knjiga*, Zagreb, 2009., str. 472.

„Mora li tužitelj za razdoblja koja dospiju nakon podnošenja tužbe podnositi novi zahtjev ODO-u iz članka 186. Zakona o parničnom postupku ako se okolnosti naknadno izmjene na način da visina štete na temelju novih činjenica (na primjer zbog promjena na tržištu, vještačenja i sl.) naraste ako je prethodni zahtjev iz članka 186. Zakona o parničnom postupku odbijen od strane tuženika ili može izravno tužbom tražiti viši iznos?“. Revizija je dopuštena upravo zbog potreba razvoja prava u sudskoj praksi u okolnostima nepostojanja prakse revizijskog suda.¹⁵

Svakako je zanimljivo uočiti da je ova odluka donesena prije nego je što je zauzeto pravno shvaćanje broj Su-IV-123/2024-5 od 27. svibnja 2024. Ostaje vidjeti hoće li odgovor na dopušteno pravno pitanje slijediti domaću pravnu doktrinu te kakvi će biti razlozi za jedno ili drugo rješenje.

4.4. OCJENA REVIZIJSKOG SUDA O NEPOSTOJANJU TEORETSKOG RAZLIKOVANJA IZMEĐU PRAVE I NEPRAVE PREINAKE

Revizijski je sud već u odlukama u kojim je dao detaljnije obrazloženje prihvaćenog pravnog shvaćanja¹⁶ ocijenio da inzistiranje novije (aktualne) domaće pravne doktrine na nepostojanju teoretskog razlikovanja između preinake povećanjem tužbenog zahtjeva (tzv. neprave preinake) i preinake promjenom istovjetnosti zahtjeva ili isticanjem drugog zahtjeva uz postojeći (tzv. prave preinake) u kontekstu prekida zastare u slučaju preinake tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva u sudskoj praksi nije prihvatljivo. Zato što takvo nerazlikovanje na određeni način proširuje restrikcije vezane uz inače dopuštenu objektivnu preinaku i onda kad preinaka povećanjem tužbenog zahtjeva nije rezultat zlouporabe procesnih ovlaštenja kao i onda kad preinaka može pridonijeti konačnom rješenju spornog odnosa, a isto tako i onda kad se tuženik ne mora iznova pripremati za obranu što je inače svrha navedenih restrikcija. To nije prihvatljivo posebno kod generički određenih tužbenih zahtjeva koji, po prirodi stvari, nisu identificirani sami sobom, već pravnim odnosom s obzirom na to koji su istaknuti (redovito tražbinom koja proizlazi iz tog odnosa) odnosno tražbinom koja je utemeljena na određenom činjeničnom stanju odnosno na istoj, neizmijenjenoj činjeničnoj osnovi.

S druge strane, kad je u pitanju nastup zastare generički određenog tužbenog zahtjeva, tad preinaku tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva koje je utemeljeno na istoj, neizmijenjenoj činjeničnoj osnovi od one koja je bila do tog povećanja, valja procjenjivati u kontekstu materijalnopравnih obilježja i svrhe koju zastara ima ne samo u smislu odredbi članka 214. – 246. Zakona o obveznim odnosima¹⁷ (ZOO), već i u kontekstu primjene tih odredaba u duhu konvencijskih i ustavnih prava te pravne prakse Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) i domaćeg Ustavnog suda.

4.5. OCJENA REVIZIJSKOG SUDA O UTJECAJU PRAKSE ESLJP-A I USTAVNOG SUDA

ESLJP pitanja vezana uz zastaru, a time i prekid zastare u slučaju preinake povećanjem tužbenog zahtjeva, najčešće razmatra kroz primjenu odredbe članka 6. stavka 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹⁸ (EKLJP) odnosno članka 29. stavka 1. Ustava RH kojim se svakom jamči pravo na pravično suđenje. Ovo konvencijsko i ustavno pravo nije apsolutno i podliježe ograničenjima. Međutim, mora biti tumačeno u svjetlu vladavine prava kojem je načelo pravne sigurnosti jedno od temeljnih aspekata i implicitno je sadržano u Ustavu i EKLJP, a zahtijeva da sve stranke imaju djelotvorno pravno sredstvo pred domaćim sudovima koje im omogućuje da brane svoja prava.¹⁹ S druge strane, jedan od aspekata prava na pravično suđenje je i „pravo na sud“ kojem je svojstveno pravo na pristup sudu.

Već je navedeno odlučnog značenja zbog činjenice što zastara u osnovi i predstavlja ograničenje prava na sud iako ni u praksi ESLJP kao ni u praksi Ustavnog suda postojanje roka zastare samo po sebi nije u suprot-

¹⁵ Do predaje ovog rada, o reviziji podnesenoj po ovom pitanju nije još odlučeno.

¹⁶ Primjerice, odluke Revd-3756/2023-2 od 28. svibnja 2024., Rev-422/202-2 od 27. kolovoza 2024., Rev-170/2024-2 od 3. rujna 2024. i dr.).

¹⁷ „Narodne novine“ broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22 i 156/22.

¹⁸ „Narodne novine – Međunarodni ugovori“ broj 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.

¹⁹ Tako i Ustavni sud RH, odluke broj U-III-6064/2011 od 28. studenog 2012., U-III-5163/2011 od 11. prosinca 2014.

nosti s Konvencijom. Kad je riječ o zastari kao obliku ograničenja prava na pravično suđenje, putem instituta zastare, a time i prekida zastare u slučaju preinake tužbe u postupcima u kojim je tužbeni zahtjev generički određen (naknada štete, restitucija u slučaju ništetnosti, stjecanje bez osnove), ocjenjivanje pitanja trenutka prekida zastare podrazumijeva razrješenje sukoba, s jedne strane, prava dužnika na pravnu sigurnost, a s druge strane, prava vjerovnika (konkretno oštećenika koji je pretrpio tjelesne ozljede) na pristup sudu.

U razrješenju tog sukoba, u skladu s praksom ESLJP-a (primjerice, Sanofi Pasteur protiv Francuske, zahtjev broj 25137/2016, presuda od 13. veljače 2020., Eşim protiv Turske, zahtjev broj 59601/09 od 17. rujna 2013., Vrbica protiv Hrvatske, zahtjev broj 32540/05 od 1. travnja 2010. i dr.), koju slijedi i domaći Ustavni sud (primjerice, U-III-5678/2012., U-III-1381/2019 od 13. siječnja 2021. i dr.), valja uzeti u obzir da se svrha zastare temelji na interesima pravne sigurnosti i konačnosti kroz zaštitu mogućih tuženika od zastarjelih potraživanja koje bi možda bilo teško osporiti, kao i na sprječavanju nepravde koja bi mogla nastati kad bi sudovi bili prisiljeni odlučivati o događajima koji su se dogodili u dalekoj prošlosti na temelju dokaza koji bi zbog proteka vremena možda postali nepouzdana i nepotpuni. S druge strane, valja imati na umu i da zahtjev za osiguranje prava na pristup sudu kao aspektu prava na pravično suđenje, prema istoj praksi, u primjeni relevantnih proceduralnih pravila, zahtijeva izbjeći pretjerani formalizam koji bi utjecao na poštenost postupka, ali također izbjeći i pretjeranu fleksibilnost koja može rezultirati uklanjanjem proceduralnih zahtjeva propisanih zakonom.

4.6. OCJENA REVIZIJSKOG SUDA O POSTIZANJU SVRHE ZASTARE I OSIGURANJU PRAVA NA PRAVIČNO SUĐENJE

U okolnostima kad se tuženik kao dužnik protivi preinaci tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva koji je već u tužbi generički određen, valja uzeti da je kod neizmijenjene činjenične osnove i taj zahtjev, iako na posredan način, već od podnošenja tužbe predmet raspravljanja jer zahtjev za naknadu štete nastale zbog tjelesne ozljede u osnovi i ne znači da je tužitelj utužio novčanu svotu, već upravo štetu, a ona može biti iskazana u različitim novčanim iznosima. To tuženiku kao dužniku već od početka parnice omogućuje da se brani u postupku u odnosu na osnovanost zahtjeva upravljenog protiv njega. Na taj je način postignuta svrha zastare, ne samo prema konvencijskom i ustavnom, već i domaćem obveznom pravu jer tuženik nije ovakvom preinakom stavljen u nepovoljniji procesni položaj u kojem bi mu zbog preinake i proteka vremena od podnošenja tužbe bilo teško braniti se u parnici budući da je to u mogućnosti već od trenutka kada je parnica počela teći.

Kad, s druge strane, preinaka tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva nije rezultat zlouporabe procesnih ovlaštenja, već se pravo na preinačenje tužbe koristi lojalno i racionalno i kad preinaka može pridonijeti konačnom rješenju spornog odnosa odnosno može dovesti do pozitivnih rezultata za sud i stranke u postupku, a okolnosti koje su uvjetovale takvu preinaku su objektivne prirode, tad bi tumačenje prema kojem podnošenje tužbe u ovakvim okolnostima ne prekida zastaru (članak 241. ZOO-a) značilo pretjerani formalizam koji bi utjecao na poštenost postupka. Zato što bi na taj način tužitelju kao vjerovniku bila smanjena mogućnost pristupa sudu i narušila bi se bit njegovog prava na naknadu štete zato što njegov zahtjev ne bi uopće bio meritorno razmatran zbog razloga koji se objektivno ne mogu pripisati tužitelju kao vjerovniku. S druge strane, i u takvim okolnostima tuženiku kao dužniku nije otežana mogućnost obrane zato što je njegov zahtjev već posredno predmet raspravljanja od početka parnice.

5. ZAKLJUČAK

Dostignuti standardi razvoja prava po pitanju zastare i preinake tužbe u sudskoj praksi ESLJP, Ustavnog suda RH i revizijskog suda te u pravnoj doktrini, prihvaćeni su pravnim shvaćanjem najvišeg suda broj Su-IV-123/2024-5 od 27. svibnja 2024. koji nije samo u cilju osiguranja jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni, nego i zbog potreba razvoja prava u sudskoj praksi koje zahtijevaju uspostavljanje pravične ravnoteže između prava tužitelja na pristup sudu i prava tuženika na pravnu sigurnost, a to doprinosi većem stupnju poštenosti postupka.

IVAN VUČEMIL *

PРАВНА SHVAĆANJA VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE U KOLEKTIVNIM RADNIM SPOROVIMA

I. UVOD

Kolektivni ugovori (engl. collective bargaining agreements, collective agreements) kao izvori prava pojavili su se u području rada u drugoj polovici devetnaestog stoljeća, „a predstavljaju sporazum koji sklapaju predstavnici radnika i poslodavaca, usmjeren rješenju pitanja prvenstveno radnog vremena, plaće, a potom i drugih pitanja iz radnog odnosa ili u vezi s radnim odnosom, od interesa za radnike i poslodavce”.¹

Kolektivni ugovori nastali su kao rezultat „tržišne privrede i najamnog rada”,² a prvi put se pojavljuju u početnim fazama prve industrijske revolucije. Oni u samom početku nisu imali status izvora prava te je njihov učinak bilo samo činjenične, a ne i pravne naravi, a s vremenom su sindikati dobili na važnosti pa je samim time i porasla važnost kolektivnog pregovaranja i kolektivnih ugovora tako da su pojedine odredbe kolektivnih ugovora postupno unošene u zakone ili su se o njima donosili posebni zakoni. Danas su kolektivni ugovori, uz temeljni zakonodavni okvir, neizostavni instrumenti za uređivanje radno pravnog odnosa između radnika i poslodavca.

„Prvi kolektivni ugovor je sklopljen u francuskom gradu Lyonu 1830. godine, međutim kasnije je poništen.”³ „Zakonom iz 1919. godine se prvi puta u francuskom pravu daje kolektivnim ugovorima vlastito pravno značenje. Kao stranke kolektivnih ugovora mogle su se pojaviti skupine ili organizacije pravno priznate (sindikati) ili faktične (štrajkaški odbor) koje kao takve nisu morale imati pravnu osobnost. Načelno stranke nisu mogle biti pojedinci, osim na poslodavačkoj strani. Glavni predmet tadašnjeg kolektivnog ugovora je bilo uređenje radnih uvjeta, posebice visine plaće, radnog vremena, trajanja dopusta, organizacije naukovanja, upošljavanja i prestanka radnog odnosa.”⁴

II. ŠTO SU KOLEKTIVNI UGOVORI?

„Prema definiciji Međunarodne organizacije rada kolektivni ugovor je svaki pisani sporazum o uvjetima rada i zaposlenja, zaključen s jedne strane od jednog poslodavca, skupine poslodavaca ili jedne, odnosno više udruga poslodavaca te s druge strane od jedne ili više udruga reprezentativnih sindikalnih organizacija

* Ivan Vučemil, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

¹ Bejaković Predrag, Crnkić Tamara, Cvitanović Irena, Gotovac Viktor, Horvatić Lidija, Kasunić Peris Marina, Milković Darko, Tadić Ilija, Vinković Mario, Žic Inga. *Zakon o radu s komentarima i tumačenjima*. Zagreb, 2014., str.337.).

² Ravnić, Anton. *Osnove radnog prava: domaćeg, usporednog i međunarodnog*. Zagreb : Pravni fakultet, 2004., str. 401.

³ Ravnić, Anton. *Osnove radnog prava: domaćeg, usporednog i međunarodnog*, str. 400.

⁴ Ravnić, Anton. *Osnove radnog prava: domaćeg, usporednog i međunarodnog*, str. 400., 401.

radnika, odnosno predstavnika radnika koji je pravovaljano izabran i opunomoćen od skupine radnika sukladno nacionalnom zakonodavstvu.”⁵

„Proces kolektivnog pregovaranja je izuzetno složen i zahtjevan u smislu što iziskuje izuzetno poznavanje materije i prije svega spremnost na kompromis. Ukoliko do sporazuma ne dođe nema ni kolektivnog ugovora. Sporazumom stranaka kolektivni ugovor stupa na snagu kada ga obje stranke potpišu. Nakon toga nastaje zakonska obveza objave istog u Narodnim novinama. Sama svrha kolektivnih ugovora jest reguliranje uvjeta rada poput plaće, radnog vremena i sl.

U Republici Hrvatskoj kolektivni ugovori se javljaju krajem devetnaestog stoljeća. Dok svoj procvat doživljavaju razvijanjem sindikata koji u sebi okupljaju radnike različitih grana, te se kao njihovi predstavnici zalažu za sklapanje kolektivnih ugovora kojim će regulirati prava iz radnog odnosa ili unaprijediti već postojeća prava.”⁶

III. PREDMET I SMISAO KOLEKTIVNIH UGOVORA

„(1.) Kolektivnim ugovorom se uređuju se prava i obveze stranaka koje su sklopile taj ugovor, a može sadržavati i pravna pravila kojima se uređuje sklapanje, sadržaj i prestanak radnih odnosa, pitanja socijalnog osiguranja te druga pitanja iz radnog odnosa ili u vezi s radnim odnosom. (2) Pravna pravila sadržana u kolektivnom ugovoru primjenjuju se neposredno i obvezno na sve osobe na koje se, u skladu s odredbama ovoga Zakona, primjenjuje kolektivni ugovor. (3) Kolektivni ugovor može sadržavati i pravila o sastavu i načinu postupanja tijela ovlaštenih za mirno rješavanje kolektivnih radnih sporova.”⁷

Osnovni smisao kolektivnog pregovaranja i zaključenih kolektivnih ugovora je preciznije i detaljnije, nego je to uređeno u Zakonu o radu, određivanje plaća, radnog vremena i drugih uvjeta rada kod pojedinog poslodavca, u pojedinoj djelatnosti ili industrijskoj grani. Kroz takvog (kolektivnog) pregovaranja i uređivanja uvjeta rada, plaća idr. radnici, (sindikati) se lakše izbere za povoljnije uvjete rada i povoljnija prava iz radnog odnosa, a to odgovara i poslodavcima jer odnose s radnicima urede na kolektivnoj umjesto na individualnoj razini. „Uz to pogoduje im činjenica da su se o odredbama usuglasile obje strane te najčešće sadrže i tzv. klauzulu o socijalnom miru. To je odredba kojom se radnici obvezuju da za vrijeme važenja kolektivnog ugovora neće pokretati štrajk o pitanjima o kojima su se suglasili.”⁸

Kolektivni ugovori, kako je već navedeno, predstavljaju izvor prava jer oni sadržajno uređuju odnose onih subjekata koji su o njima kolektivno pregovarali i koji su sklopili taj ugovor i on ih kao takav i obvezuje kao što obvezuje i sve one u čije ime su kolektivno pregovarali, dogovorili i potpisali takav ugovor. Kolektivni ugovor ima dvostruki učinak jer djeluje i prema stankama koje su ga sklopile (sindikati i poslodavci), ali i prema radnicima koje predstavljaju sindikati.

IV. PRAVNI UČINCI KOLEKTIVNIH UGOVORA

Kolektivni ugovor stvara obvezni učinak među samim strankama koje su ga sklopile, a njegov normativni učinak ima putem pravnih pravila kojima stranke mogu urediti radne odnose i druga pitanja. S obzirom na to da od volje stranaka ovisi sadržaj tog normativnog dijela, može se reći da se radi o fakultativnom normativnom učinku jer njegov nastanak ovisi o volji stranaka kolektivnog ugovora. „Taj dio kolektivnog ugovora, točnije njegove odredbe s normativnim učinkom, predstavljaju onaj sadržaj kojim stranke kolektivnog ugovora uređuju prava i obveze stranaka individualnih radnih odnosa, na koje se kolektivni ugovor ultima ratio primjenjuje. Tim odredbama se uređuju prava u vezi s radnim odnosom kao što su : visina plaće, radno vrijeme, otkazni rokovi ili trajanje godišnjih odmora.”⁹

⁵ Buklijaš, Boris. *Kolektivno radno pravo*, str. 104.

⁶ Marija Stipičić, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet Katedra za radno i socijalno pravo, *Kolektivni ugovori*, Zagreb, prosinac 2022, str. 4.i 5.

⁷ čl.192. ZR-u

⁸ Buklijaš, Boris. *Kolektivno radno pravo*. Cit., str. 106.

⁹ Marija Stipičić, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet Katedra za radno i socijalno pravo, *Kolektivni ugovori*, Zagreb, prosinac 2022, str. 4.i 5.

„Normativni učinak kolektivnog ugovora odnosi se na sve ugovore o radu radnika zaposlenih kod poslodavca /poslodavaca koje obvezuje kolektivni ugovor (tzv. erga omnes učinak kolektivnog ugovora.“¹⁰ On se, prema tome, primjenjuje se na sve radnike koji su zaposleni kod njega neovisno o tome jesu li ti radnici, članovi sindikata koji je je stranka kolektivnog ugovora. Bilo koji oblik diskriminacije, izravan ili neizravan, prema radniku koji nije član sindikata zabranjen je Ustavom RH (čl. 14.). Poslodavac se ni u jednom slučaju ne smije se prema radniku, koji nije član sindikata, odnositi na način koji je nepovoljniji od onog kako se odnosi prema radniku koji je član sindikata. „Iako to nije praksa kod kolektivnih ugovora kontinentalne Europe, praksa redovito pokazuje da kolektivni ugovori često imaju normativni učinak. On ima takav učinak ponajprije prema strankama pojedinačnog ugovora o radu. Stoga dolazimo do zaključka da kolektivni ugovor ima dvostruku funkciju, prva je ta da stvara prava i obveze a druga da predstavlja izvor prava.“¹¹

Pravna pravila sadržana u kolektivnom ugovoru primjenjuju se neposredno i obvezno na sve osobe na koje se, u skladu s odredbama ovog Zakona, primjenjuje kolektivni ugovor. Neposredna primjena podrazumijeva da norme kolektivnog ugovora vrijede za svaki pojedini radni odnos bez obzira na to jesu li stranke kolektivnog ugovora to htjele.

Stranke kolektivnog ugovora mogu se dogovoriti prilikom sklapanja kolektivnog ugovora o tome koje će odredbe kolektivnog ugovora biti prisilne, a koje dispozitivne te u okviru toga se mogu sporazumjeti koje će ugovorne odredbe imati obvezno pravne, a koje normativne učinke odnosno one koje djeluju *erga omnes*. Obvezni dio najčešće sadržava odredbe o trajanju i produljenju, promjeni sadržaja, tumačenju, rješenju međusobnog spora, primjeni odredaba ugovora, trajanje i otkazivanje kolektivnog ugovora. Odredbe kolektivnih ugovora s obvezno pravnim učinkom predstavljaju onaj sadržaj s kojim stranke koje su sklopile taj ugovor uređuju svoja međusobna prava i obveze te samim time djeluju *inter partes* te na prava i obveze onih subjekata koji su mu naknadno pristupili, no ne i na treće osobe. U našem radnom zakonodavstvu naknadni pristup više ne postoji.

Iz svega gore navedenog dolazim do zaključka kako kolektivni ugovor, u svojem sadržaju, sadrži obvezno pravni dio kojim se utvrđuju prava i obveze potpisnika te normativni dio koji je fakultativan i njegov nastanak ovisi o volji stranaka kolektivnog ugovora.

V. ODNOS KOLEKTIVNOG UGOVORA I ZAKONA

Zakon o radu u čl. 9. st. 1 propisuje da „Poslodavac, radnik i radničko vijeće te sindikati i udruga poslodavaca - mogu ugovoriti uvjete rada koji su za radnika povoljniji od uvjeta uređenih ovim Zakonom ili drugim zakonom.“¹² S obzirom na navedenu odredbu umjesto odredaba zakona mogu na uvjete rada primijeniti i odredbe kolektivnog ugovora pod uvjetom da su povoljniji za radnika. Kad odredbe kolektivnog ugovora uređuju povoljnije radne uvjete od onih koje su predviđene odredbama zakona te su u toj situaciji odredbe tog kolektivnog ugovora nadređene odredbama zakona i u tom su smislu odredbe kolektivnog ugovora viši pravni izvor od odredaba zakona. U zakonom definiranim slučajevima moguće je predvidjeti i nepovoljnije odredbe kolektivnog ugovora za radnike „Poslodavac, udruge poslodavaca i sindikati mogu kolektivnim ugovorom ugovoriti uvjete rada nepovoljnije od uvjeta određenih Zakonom, samo ako ih ovaj ili drugi zakon na to ovlašćuje.“¹³

Nepovoljniji uvjeti za radnika mogu se prema odredbama ZR-u propisati isključivo kolektivnim ugovorom, a ne primjerice ugovorom o radu ili radnim sporazumom i to samo u slučaju kad na to stranke ovlasti zakon.

2. Kolektivni ugovori mogu se sklopiti na određeno i neodređeno vrijeme. Razdoblje za koje se sklapa KU na određeno vrijeme ne smije biti dulji od 5 godina. Kolektivni ugovori s obzirom na razinu na kojoj se sklapaju kolektivni ugovori, a razlikujemo granske i nacionalne kolektivne ugovore.

¹⁰ Ivana Grgurev, Krešimir Rožman, *Kolektivni ugovori*, Željko Potočnjak, *Radni odnosi u Republici Hrvatskoj*. Pravni Fakultet, Zagreb, 2007., str. 572.

¹¹ Ravnić, Anton. *Osnove radnog prava : domaćeg, usporednog i međunarodnog*. Cit., str. 502.

¹² Čl. 9. St. 1 ZR-a.

¹³ Čl. 9. St. 2. ZR-a.

VI. STRANKE KOLEKTIVNOG UGOVORA

Stranke kolektivnog ugovora u najširem smislu su poslodavci i radnici odnosno njihove udruge ili organizacije. Na stani poslodavaca to može biti samo jedan poslodavac, više poslodavaca odnosno njihovih udruga, a dok je na strani radnika uvijek bio sindikat ili pak izabranom i opunomoćenom predstavniku skupine zainteresiranih radnika. Kao stranke, pregovarači i kreatori kolektivnih ugovora najčešće se pojavljuju sindikati kao predstavnici radnika, a dok se s druge strane nalaze udruženja poslodavaca. Svaka od tih strana nastoji u pregovorima kolektivnim ugovorom za sebe polučiti određenu korisnu svrhu.

2. Interes poslodavaca tj. njihovih udruga je stabilnost svih onih uvjeta privređivanja koji se tiču upotrebe radne snage, a posebno žele izbjeći moguće štrajkove. Sklapanjem kolektivnog ugovora o radu te njegovim dosljednim uvažavanjem ta se sigurnost proteže uglavnom na ugovoreno razdoblje.

Interes radnika koji žele postići kolektivnim ugovorom je sigurnost njihovog ekonomskog i socijalnog položaja tijekom određenog vremenskog razdoblja. Sklopljenim kolektivnim ugovorom postižu se zajamčene visine plaća uz istovremeno ostvarivanje i drugih prava iz radnog odnosa. Država kao zakonodavac može propisati obvezu kolektivnog pregovaranja pritom određuje ovlaštene subjekte pregovarače pa čak i obvezu sklapanja kolektivnih ugovora. U slučaju da postoji obveza sklapanja kolektivnog ugovora, subjekti zadržavaju autonomiju da utvrde sadržaj istog uz uvažavanje tj. unošenje u ugovor onih klauzula koje su, i ako su propisane zakonom, kao obvezne. „Obveza stranaka koje su sklopile kolektivni ugovor je dostava potpisanih kolektivnih ugovora na evidenciju ministarstvu nadležnom za rad ili uredu državne uprave u županiji nadležnom za rad. Svaki kolektivni ugovor te svaka njegova promjena mora se dostaviti, ovisno o području primjene, ministarstvu nadležnom za rad ako se radi o kolektivnom ugovoru koji se primjenjuje na području Republike Hrvatske ili u ostalim slučajevima županijskim uredima.”¹⁴

VII. PROŠIRENA PRIMJENA KOLEKTIVNOG UGOVORA

U odredbi čl. 203. ZR-a propisana je proširena primjena kolektivnog ugovora, a ona omogućuje odstupanje od načela dobrovoljnosti kolektivnih ugovora tako da se kolektivni ugovor prošireno primjenjuje i na osobe koje nisu sudjelovale u njegovu sklapanju.¹⁵

Preduvjet proširene primjene kolektivnog ugovora postojanje je javnog interesa za proširenje. Institut proširenja kolektivnog ugovora dopušten je samo za kolektivne ugovore koje je sklopila udruga poslodavaca ili udruga poslodavaca više razine – za kolektivne ugovore na razini grane. „Ministar nadležan za rad će, na temelju podataka o broju i strukturi poslodavaca na koje će se proširiti kolektivni ugovor, potom na temelju podataka o broju kod njih zaposlenih radnika i razine materijalnih prava radnika te nakon savjetovanja s predstavnicima poslodavaca na koje će se proširiti kolektivni ugovor, utvrditi postoji li javni interes za proširenje primjene kolektivnog ugovora.”¹⁶

„Prestankom važenja kolektivnog ugovora prestaje i odluka o njegovu proširenju. Prema navedenom proširena kolektivnog ugovora vremenski je ograničena na vrijeme važenja kolektivnog ugovora.”¹⁷ „Stoga kada prestane kolektivni ugovor prestaju i učinci odluke o njegovu proširenju pa ne dolazi do produžene primjene pravnih pravila sadržanih u proširenom kolektivnom ugovoru prema onima na koje je proširen, dakle tada nema produžene primjene pravnih pravila sadržanih u kolektivnom ugovoru proširene primjene. Izmjene, dopune ili obnove kolektivnog ugovora ne proširuju se ex lege, zakonskim automatizmom, već za svaku izmjenu, dopunu ili obnovu je potrebno donijeti zasebnu odluku o proširenju, što podrazumijeva prethodno provođenje postupka utvrđivanja, da je ona sklopljena od reprezentativnih udruga poslodavaca i sindikata te da postoji javni interes za proširenu primjenu, dopunu ili obnovu kolektivnog ugovora.

¹⁴ Čl. 201. St. 1 ZR-a.

¹⁵ Čl. 203. ZR-u

¹⁶ Bejaković Predrag, Crnkić Tamara, Cvitanović Irena, Gotovac Viktor, Horvatić Lidija, Kasunić Peris Marina, Milković Darko, Tadić Ilija, Vinković Mario, Žic Inga. *Zakon o radu s komentarima i tumačenjima*. Cit., str.370.

¹⁷ Čl. 203. st. 5. ZR-a.

Proširenjem primjene kolektivnog ugovora isključivo se proširuju odredbe s normativnim učinkom, a ne i onih s obvezno pravnim učinkom, što ima smisla s obzirom na činjenicu da institut proširenja uređuje međusobni odnos stranaka kolektivnog ugovora te se tu treći i ne smiju niti mogu uključiti.¹⁸

VIII. PRODUŽENA PRIMJENA KOLEKTIVNOG UGOVORA

Produžena primjena kolektivnog ugovora uređena je Zakonom o radu. Ona se primjenjuje u dva slučaja. Jedan od njih je kad nije sklopljen novi kolektivni ugovor, a vrijeme na, koje je prethodni ugovor sklopljen, je proteklo. Dok je u drugom slučaju riječ o prijenosu pogona ili poduzeća na novog poslodavca. „Razdoblje na koje se primjenjuju prava i obveze iz „starog“ kolektivnog ugovora je tri mjeseca od isteka roka na koji je bio sklopljen, odnosno od isteka otkaznog roka.“¹⁹ „To razdoblje iznimno se može produžiti i na dulji period.“²⁰

Produžena primjena kolektivnog ugovora sukladno ZR-u kad nije sklopljen novi kolektivni ugovor, a vrijeme, na koje je prethodni ugovor sklopljen, je proteklo, odnosi se isključivo na radnike koji su u vrijeme važenja kolektivnog ugovora imali sklopljene ugovore o radu, a ne i na radnike koji su tijekom produžene primjene sklopili govore o radu. Stoga, normativne odredbe kolektivnog ugovora koje se odnose na sklapanje, sadržaj i prestanak radnog odnosa zbog svojeg izravnog učinka postaju kroz određeno vrijeme (dok se kolektivni ugovor primjenjuje što bi značilo i tijekom produžene primjene) dio pojedinačnih ugovora o radu.

Kolektivni ugovor se produžuje na novog poslodavca u toj novonastaloj situaciji, ako se poduzeće ili pogon prenosi na radnike, primjenjuje „stari“ kolektivni ugovor do trenutka sklapanja novog kolektivnog ugovora. Osnovna razlika u produženoj primjeni kolektivnog ugovora je u tome što se u slučaju prijenosa poduzeća ili pogona primjena može produžiti i do godinu dana. Na taj se način želi spriječiti poslodavca da izbjegava obveze koje su proizašle iz promjena statusa, prijenosa poduzeća ili pogona odnosno obveza koje proizlaze iz kolektivnog ugovora.

Ta odredba ne vrijedi u slučaju kad novog poslodavca obvezuje kolektivni ugovor koji je povoljniji od kolektivnog ugovora koji se na temelju te odredbe produženo primjenjuje. Kako je ta odredba prisilne naravi, u tom slučaju novi poslodavac na radnike prenesenog pogona mora primijeniti jedan kolektivni ugovor, a dok na ostale radnike drugi kolektivni ugovor odnosno onaj koji ga obvezuje od prije. „U navedenom slučaju nije moguća primjena čl. 7. st. 3. Zakona o radu, jer on predviđa primjenu za radnika najpovoljnijeg prava kada je neko pravo iz radnog odnosa različito uređeno izvorima različite pravne snage stoga iako čl. 7. st. 2. ZR-u predviđa isključenje primjene za radnika najpovoljnijeg prava ako je zakonom drugačije određeno, prema čl. 133. st. 12. ZR-a čija je odredba prisilne naravi koju poslodavac kao takvu mora primijeniti čak i onda ako bi se čl. 7. st. 3. ZR-a tumačio kao primjena najpovoljnijeg prava.“²¹

IX. PRESTANAK KOLEKTIVNOG UGOVORA

Zakonom o radu propisana su dva moguća načina prestanka kolektivnog ugovora, a to su: protek vremena na koje je kolektivni ugovor sklopljen i otkaz kolektivnog ugovora.²²

Kolektivni ugovor po svojoj prirodi je ugovor koji u sebi sadrži elemente dobrovoljnosti te se u elementima koji nisu riješeni ZR-om na njega primjenjuju pravila obveznog prava koji se odnose na ugovore. Sukladno tome kolektivni ugovor može prestati i sporazumom ugovornih stranaka i sklapanjem novog kolektivnog ugovora koji na drukčiji način uređuje ista pitanja.

Otkazni rok stranke mogu fakultativno odrediti, a on može biti dulji ili kraći od 3 mjeseca. „Ukoliko stranke ne ugovore dužinu trajanja otkaznog roka on će iznositi 3 mjeseca.“²³ Kad je kolektivni ugovor sklopljen iz-

¹⁸ Marija Stipičić, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet Katedra za radno i socijalno pravo, *Kolektivni ugovori*, Zagreb, prosinac 2022

¹⁹ Čl. 199. st. 1. ZR-a.

²⁰ Čl. 199. st. 2. ZR-a.

²¹ Grgurev, Ivana. *Produžena primjena pravnih pravila sadržanih u kolektivnom ugovoru – (ne)potreban institut?* Zagreb, 2010., str 1095,1096.

²² čl. 198., čl. 200. ZR-a.

²³ Čl. 200. st. 5 ZR-a.

među poslodavca pojedinca i jednog sindikata, tad kolektivni ugovor otkazuje poslodavac odnosno sindikat koji ga je sklopio.²⁴

Sporazum o prestanku kolektivnog ugovora proizlazi iz načela slobode ugovaranja pa sukladno tome, ako su stranke svojom voljom sklopile kolektivni ugovor, na isti način ga mogu i raskinuti. Sporazum o prestanku kolektivnog ugovora trebao bi biti u pisanom obliku.

Prestanak kolektivnog ugovora sklapanjem novog kolektivnog ugovora

Stranke kolektivnog ugovora imaju mogućnost da tijekom važenja ranijeg kolektivnog ugovora sklope novi kolektivni ugovor. U slučaju kad to predvide ranijim kolektivnim ugovorom, sklapanjem novog kolektivnog ugovora prestaje važiti raniji te u tom slučaju nije bitno ima li novi kolektivni ugovor isti predmet ugovaranja kao raniji.

„U slučaju kada dođe do povrede odredaba kolektivnog ugovora, stranka kolektivnog ugovora može pred nadležnim sudom pomoću tužbe zahtijevati zaštitu prava iz kolektivnog ugovora.”²⁵

X. PRAVNA SHVAĆANJA VSRH U PRIMJENI KU

1. TUMAČENJE KOLEKTIVNIH UGOVORA – VEZANOST SUDA UZ TUMAČENJE ZAJEDNIČKOG POVJERENSTVA (ODBORA) ZA TUMAČENJE KOLEKTIVNIH UGOVORA

U sudskoj se praksi često pojavljuje pitanje „Je li sud u primjeni Kolektivnog ugovora vezan tumačenjem Odbora (Povjerenstva, Komisije) za tumačenje odredaba Kolektivnog ugovora?”

Odgovarajući na to pitanje, sudovi su imali u vidu sadržaj odredbe čl. 194. st. 1. Zakona o radu („Narodne novine”, broj 93/14, 127/17 i 98/19 – dalje: ZR) prema kojoj odredbi kolektivni ugovor obvezuje sve sobe koje su ga sklopile te sve osobe koje su u vrijeme sklapanja kolektivnog ugovora bile ili su naknadno postale članovi udruge koja je sklopila kolektivni ugovor kao i sadržaj odredbe čl. 196. st. 1. ZR-a prema kojoj odredbi su stranke kolektivnog ugovora i osobe na koje se on primjenjuje dužne u dobroj vjeri ispunjavati njegove odredbe.

Upravo polazeći od sadržaja citiranih zakonskih odredbi, o tom pitanju revizijski sud se u više svojih odluka izjasnio na način:

„Ukoliko su stranke iz kolektivnog ugovora odredile da odbor za tumačenje kolektivnog ugovora tumači taj kolektivni ugovor te ukoliko su odredile da tumačenje tog odbora ima obvezujući učinak, onda je i sud u primjeni tog kolektivnog ugovora vezan tim tumačenjem.”²⁶

2. RADNO VRIJEME, VEZANOST UZ TUMAČENJE ZAJEDNIČKOG POVJERENSTVA ZA TUMAČENJE KOLEKTIVNOG UGOVORA

U Zakona o radu određeno je značenje pojma radnog vremena te je radno vrijeme određeno kao vrijeme u kojem je radnik obavezan obavljati poslove, odnosno u kojem je spreman (raspoloživ) obavljati poslove prema uputama poslodavca, na mjestu na kojim se njegovi poslovi obavljaju ili drugom mjestu koje odredi poslodavac. Radnim vremenom ne smatra se vrijeme u kojem je radnik pripravan odazvati se pozivu poslodavca za obavljanje poslova ako se pokaže takva potreba pritom se radnik ne nalazi na mjestu na kojem se njegovi poslovi obavljaju ni na drugom mjestu koje je odredio poslodavac.²⁷

Vrijeme pripravnosti i visina naknade uređuje se ugovorom o radu ili kolektivnim ugovorom. Vrijeme koje radnik provede obavljajući poslove po pozivu poslodavca smatra se radnim vremenom neovisno o tome obavlja li ih u mjestu koje je odredio poslodavac ili u mjestu koje je odabrao radnik.²⁸

²⁴ Čavrak Darko, Frntić Domagoj Frano, Gruban Marina, Milkoić Darko, Novaković Nataša, Penić Gović Iris, Rožman Krešimir. *Detaljni komentari novoga zakona o radu*. Op. Cit., str. 690.

²⁵ čl. 204. st.1 ZR-a.

²⁶ Rev 337/2023-2 od 25. travnja 2023.

²⁷ čl. 60. st. 1. i 2. ZR-a.

²⁸ čl.60. st. 3. i 4. ZR-a.

U predmetu EU suda, broj C-580/19, RJ²⁹, u kojem je podnesen prijedlog za prethodnu odluku razmatrano je pitanje pojma radnog vremena u smislu čl. 2. t. 1. Direktive 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenog 2003. Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 2. Direktive 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenog 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena (SL 2003., L 299, str. 9.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 2., str. 31.). Zahtjev je upućen u okviru spora između osobe RJ i Stadta Offenbach am Main (Grad Offenbach na Majni, Njemačka), u vezi s plaćom koju je ta osoba zahtijevala za dežurstva koje je obavila u stanju pripravnosti. U toj je odluci pojašnjeno da u okviru ove presude pojam „dežurstvo” općenito obuhvaća sva razdoblja tijekom kojih radnik ostaje na raspolaganju svojem poslodavcu kako bi na njegov zahtjev mogao obaviti posao, dok se „dežurstvo u stanju pripravnosti” odnosi na dežurstva tijekom kojih radnik nije dužan ostati na mjestu rada.

Prema činjeničnim utvrđenjima u tom predmetu tijekom obavljanja službe „BvE” osoba RJ mora stalno biti dostupna, imati spremnu svoju intervencijsku odjeću kao i interventno vozilo koje joj je poslodavac stavio na raspolaganje. Mora preuzimati pozive kojim se obavještava o događajima o kojim treba donijeti odluku. Katkad se treba uputiti na mjesto intervencije ili svoje mjesto obavljanja službe. Kad obavlja službu „BvE”, osoba RJ mora odabrati mjesto na kojem će se nalaziti tako da u slučaju uzbune, uz primjenu svojih posebnih prava u cestovnom prometu i prava prednosti prolaska, interventnim vozilom i u intervencijskoj odjeći može doći do granice grada Offenbacha na Majni u roku od 20 minuta.

Tijekom tjedna služba „BvE” obavlja se između 17 sati i 7 sati sljedećeg dana. Vikendima se ta služba obavlja od petka u 17 sati do ponedjeljka u 7 sati. Obavljanje navedene službe vikendom može uslijediti nakon odrađenog 42-satnog radnog tjedna. Osoba RJ u prosjeku obavlja službu „BvE” 10 do 15 vikenda godišnje. U razdoblju od 1. siječnja 2013. do 31. prosinca 2015. ukupno je obavljala službu „BvE” 126 puta te je u 20 navrata morala odgovoriti na uzbune odnosno obaviti intervenciju. Dakle, u vrijeme dok je osoba RJ obavljala službu „BvE”, u prosjeku je tijekom tri godine bilo 6,67 uzbuna godišnje.

Osoba RJ tražila je da joj se vrijeme obavljanja službe „BvE” prizna kao radno vrijeme i da joj se za to isplati odgovarajuća naknada. Njezin poslodavac odlukom od 6. kolovoza 2014. odbio je taj zahtjev.

Sud (veliko vijeće) je u tom predmetu iznijelo pravno shvaćanje prema kojem:

„Članak 2. točku 1. Direktive 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenoga 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena treba tumačiti na način da dežurstvo u stanju pripravnosti – tijekom kojeg radnik mora biti u mogućnosti doći do granice grada u kojem se nalazi mjesto njegova zaposlenja u roku od 20 minuta, u intervencijskoj odjeći i interventnom vozilu koje mu je na raspolaganje stavio njegov poslodavac, uz primjenu posebnih prava u cestovnom prometu i prava prednosti prolaska povezanih s upotrebom tog vozila – predstavlja u cijelosti „radno vrijeme” u smislu te odredbe samo ako iz ukupne ocjene svih okolnosti slučaja, osobito posljedica takvog roka i, prema potrebi, prosječne učestalosti intervencija u tom razdoblju, proizlazi da su ograničenja kojima je taj radnik u navedenom razdoblju podvrgnut takva da objektivno i u velikoj mjeri utječu na njegovu mogućnost da u tom razdoblju slobodno upravlja vremenom tijekom kojeg njegove profesionalne usluge nisu tražene i posveti to vrijeme vlastitim interesima.”

U predmetu, C-344/19,³⁰ EU sud je također razmatrano pitanje pojma radnog vremena odlukom od 2. travnja 2019. Zahtjev za prethodnu odluku u tom predmetu je na temelju članka 267. UFEU-a uputilo Vrhovno sodišće (Vrhovni sud, Slovenija). Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 2. Direktive 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenog 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena (SL 2003., L 299, str. 9.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 2., str. 31.). Zahtjev je upućen u okviru spora između osobe D. J. i Radiotelevizije Slovenija povodom plaće koju D. J. potražuje za svoje usluge dežurstva u stanju pripravnosti koje je pružao. U okviru navedene presude, pojam „dežurstvo” općenito obuhvaća sva razdoblja u kojim radnik ostaje na raspolaganju svojem poslodavcu kako bi na njegov zahtjev mogao obaviti posao, dok se „dežurstvo u stanju pripravnosti” odnosi na ona dežurstva tijekom kojih radnik nije dužan ostati na mjestu rada.

U tom je predmetu zaposlenik D. J. obavljao posao tehničkog stručnjaka u odašiljačkim centrima Pohorje (Slovenija) i nakon toga Krvavec (Slovenija). Priroda posla, udaljenost tih odašiljačkih centara od njegova doma kao i povremeno otežan pristup tim centrima zahtijevali su da živi u njihovoj blizini. Jedan od dvaju

²⁹ RJ protiv Stadt Offenbach am Main.

³⁰ DJ. protiv Radiotelevizija Slovenija.

centara bio je, uostalom, toliko udaljen od doma osobe D. J. da bi bilo nemoguće da se ona svakodnevno u njega vraća čak i u povoljnim meteorološkim uvjetima. Njezin poslodavac osigurao je smještaj osobi D. J. i još jednom tehničaru u objektu unutar tih dvaju centara te su oni istodobno bili prisutni u svakom od navedenih odašiljačkih centara. Nakon izvršenja svojih poslovnih obveza, ta dva tehničara imala su mogućnost odmora u prostorijama za dnevni boravak odnosno rekreacije u okolici.

Dva tehničara izmjenjivala su se u smjenama: jedan od 6 do 18 sati, a drugi od 12 do 24 sata pritom je D. J. najčešće radio u drugoj smjeni. Rad obavljan u tako definirano vrijeme bio je „redovan posao” i zahtijevao je prisutnost na radnom mjestu.

Poslodavac je osobi D. J. izračunavao plaću na temelju tih 12 sati „redovnog rada”, a za razdoblje odmora, koje je u pravilu bilo od 24 do 6 sati ujutro, nije isplaćivao nikakvu naknadu dok je preostalih šest sati smatrao dežurstvom u stanju pripravnosti.

U tom posljednjem razdoblju (od 24 do 6 sati ujutro) zaposlenik je mogao napustiti dotični odašiljački centar. Morao je, međutim, biti dostupan na telefon te se, prema potrebi, vratiti na radno mjesto u roku od sat vremena. Samo hitni zadaci morali su biti obavljani odmah, a ostalo se moglo odgoditi i za sljedeći dan. Poslodavac osobe D. J. isplaćivao je podnositelju revizije iz glavnog postupka za to dežurstvo u stanju pripravnosti naknadu u visini od 20 % osnovne plaće. Ipak, ako je u tom razdoblju D. J. bio pozvan intervenirati, vrijeme utrošeno za intervenciju uračunavalo se i plaćalo kao redovan rad.

Sud (veliko vijeće) je u tom predmetu zauzelo pravno shvaćanje, prema kojem:

„Članak 2. točku 1. Direktive 2003/88 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenoga 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena treba tumačiti na način da dežurstvo u stanju pripravnosti – tijekom kojeg radnik mora samo biti dostupan na telefon i u mogućnosti, u slučaju potrebe, doći na svoje mjesto rada u roku od sat vremena, pri čemu može, ali nije dužan boraviti u smještaju za zaposlenike koji mu je poslodavac stavio na raspolaganje na tom mjestu rada – ne čini u cijelosti radno vrijeme u smislu te odredbe, osim ako iz sveobuhvatne procjene svih okolnosti slučaja, osobito posljedica takvog roka i, prema potrebi, prosječne učestalosti intervencija tijekom tog dežurstva, proizlazi da su ograničenja nametnuta tom radniku tijekom tog dežurstva takva da objektivno i u velikoj mjeri utječu na njegovu mogućnost da u tom razdoblju slobodno upravlja vremenom tijekom kojeg njegove profesionalne usluge nisu tražene i posveti to vrijeme svojim interesima. Nedostatak rekreativnih aktivnosti u neposrednoj blizini tog mjesta nije relevantan u svrhu takve procjene.”

Prema navedenim odlukama, veliko je vijeće pojasnio kad se dežurstva u stanju pripravnosti mogu kvalificirati kao „radno vrijeme” ili, obrnuto, „vrijeme odmora” s obzirom na Direktivu 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenog 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena (dalje Direktiva 2003/88). U citiranim je odlukama naglašeno da je na nacionalnim sudovima da izvrše opću provjeru svih okolnosti slučaja kako bi provjerili treba li dežurstvo u stanju pripravnosti kvalificirati kao „radno vrijeme” jer ta kvalifikacija naime nije automatska kad ne postoji obveza ostanka na mjestu rada.

U tu svrhu, s jedne strane, nužno je uzeti u obzir razumnost roka kojim raspolaže radnik da se vrati obavljanju svojih profesionalnih aktivnosti od trenutka kad ga njegov poslodavac pozove na intervenciju, što načelno podrazumijeva da se vrati na mjesto rada. Posljedice takvog roka treba ocijeniti konkretno ne uzimajući samo u obzir druga ograničenja koja su nametnuta radniku, kao što je obveza da ima sa sobom posebnu opremu kad mora doći na mjesto rada, nego i pogodnosti koje su mu dane. Takve pogodnosti mogu se sastojati primjerice od stavljanja na raspolaganje službenog vozila za koja vrijede odstupanja od pravila u cestovnom prometu. S druge strane, nacionalni sudovi moraju također uzeti u obzir prosječnu učestalost intervencija koje je radnik odradio tijekom svojih dežurstava kad se ona može objektivno ocijeniti. Pritom organizacijske poteškoće koje radniku može uzrokovati dežurstvo i koje su posljedica prirodnih elemenata ili njegovog slobodnog izbora nisu relevantne.

Osim toga, Europski je sud naglasio da način plaćanja radnika za dežurstva ne ulazi u područje primjene Direktive 2003/88. Stoga joj se ne protive nacionalni propisi, kolektivni ugovor o radu ili odluka poslodavca koji u svrhu naknade za dežurstva različito uzimaju u obzir razdoblja tijekom kojih su zaista obavljene radne obveze i ona u kojim nije obavljen nikakav stvarni posao čak i ako se ta razdoblja moraju u cijelosti smatrati kao „radno vrijeme”. Na kraju, Europski je sud istaknuo i da činjenica da se dežurstvo koje se ne može kvalificirati kao „radno vrijeme” smatra kao „vrijeme odmora” ne utječe na posebne obveze poslodavaca predviđene

Direktivom 89/391 o uvođenju mjera za poticanje poboljšanja sigurnosti i zdravlja radnika na radu. To konkretno znači da poslodavci ne mogu uvesti dežurstva koja svojom duljinom ili učestalošću predstavljaju rizik za sigurnost ili zdravlje radnika i to neovisno o činjenici da se ta dežurstva kvalificiraju kao „vrijeme odmora“ u smislu Direktive 2003/88.

3.1. RAD BLAGDANOM, NERADNIM DANOM I NEDJELJOM, FOND SATI

Pitanje prava na naknadu za vrijeme neradnog dana, blagdana i rada nedjeljom je jedno od najčešćih pitanja koja se pojavljuju pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske jer u odnosu na to pitanje odredbe Zakona o radu, Zakona o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj, kolektivnih ugovora i ugovora o radu radnici i poslodavci skoro uvijek različito tumače. U postupanju revizijskog suda postavilo se pravno pitanje:

„Trebali li odredbu članka 5. Zakona o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj koja glasi: „Zaposlenici u dane iz članka 1. i 3. ovoga Zakona imaju pravo na naknadu plaće“ u primjeni tumačiti na način da je poslodavac svakom zaposleniku, neovisno o tome je li na dan blagdana bio obavezan raditi ili ne, dužan isplatiti naknadu plaće za blagdan ili je za isplatu naknade plaće za blagdan preduvjet da je radnik po svom radnom rasporedu na taj dan bio dužan raditi (te bi, u slučaju da je radio, ostvario plaću), a s obzirom na to da je u članku 95. Zakona o radu propisano: „Za razdoblja u kojima ne radi zbog opravdanih razloga određenih zakonom, drugim propisom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu, radnik ima pravo na naknadu plaće?“³¹

Drugostupanjski je sud ocijenio da je sud prvog stupnja pravilno primijenio odredbu čl. 94. st. 1. i čl. 95. ZR-a, te je sukladno čl. 73. st. 1. KU/14 i čl. 74. KU/18 prihvaćajući nalaz vještaka, koji je utvrdio koji blagdani i neradni dani u utuženom razdoblju su ostvareni u razdoblju od ponedjeljka do petka, a u koje dane tužitelj prema preraspodjeli radnog vremena nije radio, a u odnosu na koje dane se predmnijeva kao da je radio i za koje mu sukladno citiranim propisima pripada naknada plaće te je utvrdio da je tužitelj u utuženom razdoblju imao više radnih sati godišnje nego radnik s kojim se uspoređuje, a to je nesmjenski radnik, a koja razlika proizlazi isključivo iz razloga što radniku koji je nesmjenski radnik evidentirano 8 sati za svaki blagdan koji je padao od ponedjeljka do petka, a koji blagdan radnik nije radio. Slijedom navedenog drugostupanjski je sud ocijenio da je tužitelj, radeći u smjenama, za taj broj sati morao raditi više da bi ispunio redovni fond sati, a radnik koji nije radio u smjenama na dane blagdana, koje je tužitelj utužio, primao je naknadu plaće za vrijeme državnih praznika, a tužitelj navedenu naknadu nije primio.³²

Tuženik je u reviziji ponovio svoje pravno shvaćanje prema kojem, kako se tužbeni zahtjev odnosi isključivo na dane koji su prema rasporedu rada dani tjednog odmora tužitelja, na koje dane tužitelj nije radio, tužitelj za te dane nije mogao ostvariti plaću pa posljedično tome nije ni ostvario pravnu osnovu za isplatu naknade plaće te pozivajući se na odredbu čl. 1. Zakona o blagdanima... smatra da pogrešno prvostupanjski sud zaključuje, a drugostupanjski prihvaća, da su blagdani i neradni dani propisani u članku 1. stavku 2. Zakona o blagdanima... neradni dani za sve radnike u RH neovisno o činjenici je li radnik dužan raditi na blagdan iz čega izvode pogrešan zaključak da tužitelj ima pravo na utuženu naknadu plaće za blagdane iako je na iste koristio tjedni odmor. Smatra da nijedan navedeni propis ne daje radnicima pravo na plaću za dane odmora pa slijedom toga ni na naknadu plaće.

Vrhovni sud Republike Hrvatske prihvatio je pravno shvaćanje tuženika zato što prema unaprijed određenom mjesečnom rasporedu rada tužitelj na utužene blagdane nije imao obvezu rada, već je u te dane koristio tjedni odmor pa i prema shvaćanju toga suda, u primjeni odredbe čl. 95. st. 1. ZR-u i čl. 5. Zakona o blagdanima i citiranih odredbi KU/14 i KU/18, tužitelj nema pravo na naknadu plaće jer na taj dan nije ni imao obvezu rada. Pritom je ocijenio da je neosnovano pozivanje tužitelja na pravo na utuženu naknadu plaće na temelju čl. 73. KU/14 KU, odnosno 74. st. 1. KU/18, jer prema tim odredbama „Radnik ima pravo na naknadu plaće kao da je radio samo u slučajevima taksativno navedenim u toj odredbi (blagdan i neradni dan utvrđeni zakonom)“. Revizijski sud je ocijenio da riječi „kao da je radio“ podrazumijeva da se zaista i radi o danima kad je

³¹ Revd-1937/2024-2 od 8. svibnja 2024.

³² Županijskog suda u Rijeci, poslovni broj Gž-1138/2022-2 od 5. veljače 2024.

radnik trebao raditi, ali nije radio jer je bio blagdan / neradni dan te da na takav zaključak upućuju i svi drugi navedeni slučajevi u tom članku (plaćeni dopust, upućivanje na liječnički pregled, obrazovanje za potrebe poslodavca i dr.) jer se radi o situacijama kad se radniku isplaćuje naknada plaće u njegove inače radne dane na koje, zbog pojedinih propisanih opravdanih okolnosti, nije radio. U suprotnom smjenski radnik bi imao pravo na naknadu plaće za blagdan koji pada na njegov neradni dan dok ne smjenski radnici nemaju pravo na naknadu plaće za blagdane koji padnu na njihove neradne dane (subotu i nedjelju).

Neosnovanim su ocijenjeni i navodi tužitelja vezani uz fond sati jer se fond sati tužitelja, koji radi od ponedjeljka do petka, temelji se na 40-satnom radnom tjednu iz čl. 61. ZR-a te kao takav predstavlja temelj za obračun plaće i naknade plaće svim radnicima. U fond sati radnika, prema shvaćanju revizijskog suda, ulaze svi odrađeni sati, ali i sati na koje bi radnik po rasporedu radio, ali zbog opravdanih razloga nije radio (npr. zbog bolovanja, korištenja godišnjeg odmora, plaćenog dopusta). Neradni dani, odnosno dani koje radnik koristi kao dnevni ili tjedni odmor, nisu dani na koje je radnik trebao raditi i zbog toga ne ulaze u fond sati nijednog radnika. Do razlike u broju odrađenih sati, odnosno njihovog udjela u fondu sati baziranom na 40-satnom radnom tjednu, ne dolazi zbog neisplate naknade plaće za blagdane na koje je tužitelj koristio tjedni odmor, već zbog rasporeda rada u smjenskom režimu i preraspodjeli radnog vremena koji su kolektivnim ugovorima predviđeni za radno mjesto tužitelja. Stoga, bilo kakvo obeštećenje u vidu naknade plaće za dane blagdane na koje je tužitelj koristio tjedni odmor, a zbog činjenice da je udio „odrađenih sati” tužitelja u ukupnom fondu sati veći, u odnosu na nesmjenskog radnika, nema nikakvu pravnu osnovu.

Tužitelju je u fondu sati baziranom na 40-satnom radnom tjednu, kao i za sve druge radnike, evidentirano više „odrađenih” sati u odnosu na odrađene sate u fondu nesmjenskog radnika za onaj broj sati koje je tužitelj odradio na blagdane, a ne za broj sati blagdane na koje nije morao raditi (tjedne odmore), a za koje je u ovom postupku utužio potraživanje. Zbog tog razloga, razlika u broju „odrađenih sati” koji ulaze u fond sati tužitelja kao smjenskog radnika i nesmjenskog radnika nije u uzročnoj vezi s neodrađenim, ovdje utuženim blagdanima (danima tjednog odmora), već je u vezi sa satima koje je smjenski radnik odradio na blagdane. Temeljem te činjenice da radi na blagdan tužitelj je ostvario dodatna materijalna prava u vidu dodatak za rad na blagdanom isl., u skladu sa ZR-om i KU-om.³³

Na temelju navedenog na postavljeno pitanje dan je slijedeći odgovor: „Odredbu članka 5. Zakona o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj koja glasi: „Zaposlenici u dane iz članka 1. i 3. ovoga Zakona imaju pravo na naknadu plaće” u primjeni tumačiti na način da je za isplatu naknade plaće za rad blagdanom preduvjet da je radnik po svom radnom rasporedu na taj dan bio dužan raditi (u kojem bi, u slučaju da je radio, ostvario plaću), jer prema unaprijed određenom mjesečnom rasporedu rada tužitelj na utužene blagdane nije imao obvezu rada, već je te dane koristio kao tjedni odmor, neovisno što je u članku 95. Zakona o radu propisano: „Za razdoblja u kojima ne radi zbog opravdanih razloga određenih zakonom, drugim propisom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu, radnik ima pravo na naknadu plaće”, jer se ne radi o situaciji iz citirane zakonske odredbe.”

3.2. RAD BLAGDANOM, NERADNIM DANOM I NEDJELJOM, FOND SATI

Često postavljeno pitanje pred revizijskim sudom je i pitanje „Ubrajaju li se sati odrađeni prema redovnom rasporedu radnog vremena na blagdan i neradni dan u mjesečni fond radnih sati, te evidentiraju li se kao redovan rad uzimajući u obzir odredbe članka 51. i članka 52. Kolektivnog ugovora za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja („Narodne novine” broj 143/13, 96/15) i obvezujuća tumačenja KU, posebice Zaključak 153. Zajedničkog povjerenstva za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja od 21. prosinca 2015., kojim je utvrđeno da mjesečni fond radnih sati tvori umnožak radnih dana (bez subota i nedjelja) u tekućem mjesecu i osam sati kao i da se sati rada blagdanom i neradnim danom i dan Uskrsa evidentiraju kao redovan rad i ubrajaju u redovnu mjesečnu satnicu?”; zatim pitanje „Jesu li radni dani koji ulaze u umnožak za izračun redovnog mjesečnog fonda radnih sati svi dani od ponedjeljka do petka obzirom je Zaključkom 153. Zajedničkog povjerenstva za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja od 21. prosinca 2015. utvrđeno da mjesečni fond radnih sati tvori umnožak radnih dana (bez subota i nedjelja) u tekućem mjesecu i

³³ Rev 1261/2024-2 od 8. listopada 2024.

osam sati ili se dan blagdana koji padne u radni dan izuzima iz izračuna?; Je li rad blagdanom automatski i prekovremeni rad čak i u uvjetima kada nije ostvaren redovni mjesečni fond radnih sati?; te Je li sud u primjeni Kolektivnog ugovora za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“ broj 143/13 i 96/15) vezan tumačenjima Zajedničkog povjerenstva za tumačenje Kolektivnog ugovora obzirom na odredbe članka 18. i 19. Kolektivnog ugovora za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“ broj 143/13 i 96/15)?“

U odlukama, broj Rev 764/2021-2 od 20. srpnja 2021., Rev 256/2022-2 od 14. ožujka 2023., odgovoreno je na ta pitanja uz obrazloženje:

„14. Odredbu je članka 51. stavka 10. KU/13 Zajedničko povjerenstvo za tumačenje dva puta tumačilo. Na 23. sjednici održanoj 1. srpnja 2015. članovi Povjerenstva donijeli su Zaključak broj 148. koji glasi:

„Sukladno Kolektivnom ugovoru, mjesečni fond radnih sati tvori umnožak radnih dana (bez blagdana, subota i nedjelja) u tekućem mjesecu s osam sati. Svi sati odrađeni iznad te satnice predstavljaju prekovremeni rad. U skladu s ustavnim izjednačavanjem prava radnika prema Zakonu o blagdanima i neradnim danima, kada blagdan pada u radni dan svaki radnik odrađuje manji broj sati. Poslodavac ne može radnika koji u zdravstvu radi u smjenama ili u turnusu zaduživati s većim brojem sati od radnika s 40-satnim radnim tjednom. Mjesečni fond radnih sati treba za sve radnike biti isti, bez obzira rade li samo u prvoj smjeni, smjenskom radu i turnusu ili u dežurstvu i pripravnosti. Sve što prelazi mjesečni fond radnih sati ulazi u prekovremeni rad i tako treba biti plaćen. Primjerice, s obzirom da u listopadu 2015. jedan blagdan pada u radni dan mjesečni fond radnih sati za taj mjesec iznosi 168 sati i za sve je radnike isti neovisno u kojim oblicima rada oni rade (od ponedjeljka do petka, u smjeni, turnusu i dr.). Svaki sat rada koji radnik odradi iznad 168 sati predstavlja prekovremeni rad i tako treba biti plaćen.“

15. Zajedničko je povjerenstvo za tumačenje KU/13 na sjednici od 21. prosinca 2015. donijelo Zaključak broj 153. koji glasi:

„Sukladno Kolektivnom ugovoru redovni mjesečni fond radnih sati su sati koje radnik treba odraditi u tekućem mjesecu na bazi 40-satnog radnog tjedna. Mjesečni fond radnih sati tvori umnožak radnih dana (bez subota i nedjelja) u tekućem mjesecu s osam sati. Mjesečni fond radnih sati treba za sve radnike biti isti, bez obzira rade li samo u prvoj smjeni, smjenskom radu i turnusu ili u dežurstvu i pripravnosti. Sve što prelazi mjesečni fond radnih sati ulazi u prekovremeni rad i tako treba biti plaćeno. Sati odrađeni po redovitom rasporedu radnog vremena na blagdan ili neradni dan u smislu Zakona o blagdanima i neradnim danima i dan Uskrsa evidentiraju se kao redovni rad i ubrajaju se u redovnu mjesečnu satnicu. Prekovremenim radom smatra se svaki sat rada duži od predviđenog rada utvrđenog dnevnim rasporedom rada, kao i svaki sat rada duži od redovnog mjesečnog fonda radnih sati. Radnik koji radi u dane blagdana, neradnih dana utvrđenih zakonom i na dan Uskrsa ima pravo na plaću uvećanu za 150% prema stvarno odrađenim satima. Svi radnici, bez obzira na oblik rada, koji ne rade na dan blagdana, neradni dan utvrđen zakonom i na dan Uskrsa, a koji pada na radni dan, imaju pravo na naknadu plaće. Ovim zaključkom stavljaju se izvan snage Zaključci broj 21, 48 i 148.“

16. Ovaj sud ne nalazi da bi s obzirom na opće odredbe obveznog prava trebalo otkloniti primjenu navedenih tumačenja kao sastavnog dijela KU/13 zato što u spisu nema naznaka da bi tumačenje bilo opterećeno nemoralnošću, pretjeranom strogošću ili sličnim razlogom otklanjanja njegove primjene.

17. Zaključak broj 153. razlikuje se od Zaključka broj 148. (koji Zaključak je stavljen izvan snage nakon donošenja Zaključka broj 153.) u tome što po njemu redovni mjesečni fond radnih sati koje radnik treba odraditi u tekućem mjesecu čini umnožak radnih dana (bez subota i nedjelja) u tekućem mjesecu i osam sati, dok je prema Zaključku broj 148. redovni mjesečni fond radnih sati činio umnožak radnih dana (bez subota, nedjelja i blagdana) i osam sati. Zaključak broj 153. o tumačenju odredbe članka 51. stavka 10. KU/13 nije stavljen izvan snage.

18. Zajedničko je povjerenstvo za tumačenje KU/13 na 30. sjednici donijelo Zaključak broj 169. koji glasi:

„Zaključci povjerenstva imaju pravnu snagu i učinke Kolektivnog ugovora od dana stupanja na snagu Kolektivnog ugovora. Izmijenjeni zaključci Povjerenstva imaju pravnu snagu i učinke Kolektivnog ugovora od dana donošenja te izmjene.“

19. Kolektivni ugovor za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja stupio je na snagu 1. prosinca 2013. te se tumačenje odredbe članka 51. stavka 10. KU/13 doneseno po povjerenstvu pod brojem 148., a prema kojem mjesečni fond radnih sati čini umnožak radnih dana (bez subota, nedjelja i blagdana) i osam sati, primjenjuje od njegovog stupanja na snagu.

20. S obzirom na to da je tumačenje broj 148. izmijenjeno (stavljeno izvan snage) tumačenjem broj 153. od 21. prosinca 2015., a prema kojem tumačenju bi redovni mjesečni fond radnih sati činio umnožak radnih dana (bez subota i nedjelja) i osam sati, od dana izmjene tumačenja, dakle od 21. prosinca 2015. primjenjuje se tumačenje broj 153.

21. Kao što je već navedeno, tumačenja Kolektivnog ugovora po Zajedničkom povjerenstvu za tumačenje Kolektivnog ugovora obvezuju te predstavljaju sastavni dio Kolektivnog ugovora (članak 19. stavak 6. KU/13), (...)

22. Odredbom je članka 51. KU/13, odnosno članka 49. KU/18 određeno da se sati odrađeni prema redovitom rasporedu radnog vremena na blagdan ili neradni dan u smislu ZB evidentiraju kao redovni rad i ubrajaju u redovnu mjesečnu satnicu. Ovisno o tome jesu li stvarno odrađeni radni sati odrađeni kroz rad u turnusima, smjenski rad i na blagdan ili neradni dan i dr., ti sati se uvećavaju u postocima navedenim u članku 52. KU/13, odnosno članku 50. KU/18. Ako tako obračunati mjesečni fond odrađenih sati prelazi redoviti mjesečni fond sati (koji je jednak za sve radnike) tek tada ti sati predstavljaju prekovremeni rad u smislu odredbe članka 51. stavka 9. KU/13, odnosno članka 49. KU/18."

4. DODATAK ZA RAD NEDJELJOM

Pred vrhovnim sudom Republike Hrvatske pojavilo se i pitanje primjene Zakona o potvrđivanju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske u djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja te je u oglasnom sporu odgovoreno na pitanje: „Imaju li radnici u djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja na temelju odredbe članka 51. stavak 1. Kolektivnog ugovora u djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja (NN 143/15 odnosno članka 49. Kolektivnog ugovora u djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja (NN 29/18, 78/19, 92/19, 56/20 i 3/23) i odredbe članka 9. Zakona o potvrđivanju Ugovora između svete Stolice i Republike Hrvatske (NN 3/97, dalje: Zakon o potvrđivanju ugovora) kao i odredbe članka 134. Ustava Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, dalje: Ustav), temeljem odredbe članka 54. stavka 8. Temeljenog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama (NN 141/12 dalje TKU/12), odredbe članka 53. stavak 8. TKU/22 i odredbe članka 52. stavak 7. TKU/22., pravo na isplatu dodatka na plaću za rad nedjeljom u visini od 150%, odnosno 200% počev od 1. siječnja 2023., ili imaju pravo na povećanje za rad nedjeljom od 35%, kako je to ugovoreno člankom 51. stavak 8. KU/13., odnosno člankom 49. stavak 8. KU 29/18, 16/19, 35/19, 78/19, 92/19, 56/20 i 3/23, te je li moguća kumulacija takvih dodataka (dodatak za rad nedjeljom i za rad neradnim danom utvrđenim zakonom) kao i da li je tuženik pasivno legitimiran za takvu isplatu?"

Vrhovni sud Republike Hrvatske u odnosu na navedeno pitanje zauzeo je sljedeće pravno shvaćanje:

„Radnici u djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja na temelju odredbe članka 51. stavak 1. Kolektivnog ugovora u djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja (NN 143/15 odnosno članka 49. Kolektivnog ugovora u djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja (NN 29/18, 78/19, 92/19, 56/20 i 3/23) i odredbe članka 9. Zakona o potvrđivanju Ugovora između svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima (NN 3/97, dalje: Zakon o potvrđivanju ugovora) kao i odredbe članka 134. Ustava Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, dalje: Ustav), temeljem odredbe članka 54. stavka 8. Temeljenog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama (NN 141/12 dalje TKU/12), odredbe članka 53. stavak 8. TKU/22 i odredbe članka 52. stavak 7. TKU/22, imaju pravo na isplatu dodatka za rad nedjeljom od 35% kako je to ugovoreno člankom 51. stavak 8. KU/13. odnosno člankom 49. stavak 8. KU 29/18, 16/19, 35/19, 78/19, 92/19, 56/20 i 3/23, odnosno 50% počevši od 1. siječnja 2023. te je moguća kumulacija takvih dodataka (dodatak za rad nedjeljom i za rad neradnim danom utvrđenim zakonom) pri čemu je tuženik (Klinički bolnički centar) pasivno legitimiran za takvu isplatu.”³⁴

³⁴ Gop-1/2024-34 od 10. lipnja 2024.

Obrazloženje navedenog shvaćanja temeljeno je na sadržaju odredbe čl. 9. st. 1. Zakona o potvrđivanju Ugovora između svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima („Narodne novine“ broj 3/97) kojom je propisano da su: neradni dani nedjelje i sljedeće svetkovine: a) 1. siječnja, Svetkovina Svete Marije Bogorodice, Nova godina; b) 6. siječnja, Bogojavljenje ili Sveta Tri Kralja; c) Vazmeni ponedjeljak; d) 15. kolovoza, Uznesenje Blažene Djevice Marije ili Velika Gospa; e) 1. studenog, Svi Sveti; f) 25. prosinca, Božić; g) 26. prosinca, prvi dan po Božiću, Sveti Stjepan, st. 2. te odredbe po kojoj ugovorne strane će se dogovoriti o mogućim promjenama neradnih dana. Navedeni Zakon ne propisuje da radnici imaju pravo na naknadu plaće za te neradne dane ni koliko bi iznosilo povećanje plaće za rad nedjeljom kao i za dane svetkovina.

Odredbom čl. 54. st. 1. Temelnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama iz 2012., propisano je da će se osnovna plaća zaposlenika u javnim službama uvećati: za rad noću 40 %; za prekovremeni rad 50 %; za rad subotom 25 %; za rad nedjeljom 35 %; za smjenski rad 10 %; dok je st. 8. te odredbe propisano da za rad u dane blagdana, neradnih dana utvrđenih zakonom i rad na dan Uskrsa, zaposlenik ima pravo na plaću uvećanu za 150 %. Identične odredbe u pogledu uvećanja za rad nedjeljom s jedne strane te za rad u dane blagdana, neradnih dana utvrđenih zakonom i rad na dan Uskrsa i u Temelnom kolektivnom ugovoru za službenike i namještenike u javnim službama iz 2022. Prema navedenom, navedeni TKU izrijekom razlikuje uvećanje plaće za rad nedjeljom (35 %) od uvećanja za rad u dane blagdana, neradnih dana utvrđenih zakonom i rad na dan Uskrsa kad zaposlenik ima pravo na plaću uvećanu za 150 %.

Odredbom čl. 51. Kolektivnog ugovora za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja iz 2013. propisano je da će se osnovna plaća radniku uvećati: za rad noću 40 %, za rad subotom 25 %, za rad nedjeljom 35 %, dok je st. 8. propisano da za rad u dane blagdana, neradnih dana utvrđenih zakonom i rad na dan Uskrsa, radnik ima pravo na plaću uvećanu za 150 %. Pravo na jednako uvećanje propisuju i odredbe Kolektivnog ugovora za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja iz 2018. Prema tome i KU za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja izrijekom razlikuju uvećanje plaće za rad nedjeljom (35 %) od uvećanja za rad u dane blagdana, neradnih dana utvrđenih zakonom i rad na dan Uskrsa kad zaposlenik ima pravo na plaću uvećanu za 150 %.

Člankom 1. Zakona o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj („Narodne novine“ broj 110/19) propisano je da su blagdani i neradni dani u Republici Hrvatskoj: 1. siječnja - Nova godina, 6. siječnja – Bogojavljenje ili Sveta tri kralja, Uskrs i Uskrsni ponedjeljak, Tijelovo, 1. svibnja – Praznik rada, 30. svibnja – Dan državnosti, 22. lipnja – Dan antifašističke borbe, 5. kolovoza – Dan pobjede i domovinske zahvalnosti i Dan hrvatskih branitelja, 15. kolovoza – Velika Gospa, 1. studenog – Svi sveti, 18. studenog – Dan sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Dan sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje, 25. prosinca, Božić, 26. prosinca, prvi dan po Božiću, Sveti Stjepan. Odredbom članka 3. Zakona propisano je da u dane vjerskih blagdana pripadnici pojedinih vjeroispovijesti u Republici Hrvatskoj imaju pravo na neradni dan i to:

- kršćani koji slave blagdan Božića na dan 7. siječnja toga dana
- kršćani koji slave blagdan Uskrsa prema julijanskom kalendaru na dan Uskrsnog ponedjeljka
- pripadnici islamske vjeroispovijesti koji slave blagdane Ramazanski bajram i Kurban-bajram jedan dan prema svom izboru za svaki od tih blagdana
- pripadnici židovske vjeroispovijesti koji slave blagdan.

Istovremeno, čl. 5. citiranog Zakona propisuje da zaposleni u Republici Hrvatskoj imaju pravo na naknadu plaće za spomendane i neradne dane, ali ne propisuje i pravo na naknadu plaće za rad nedjeljom.

Odredbom čl. 94. st. 1. Zakona o radu („Narodne novine“ broj 93/14, 127/17, 98/19, 151/22) propisano je da za otežane uvjete rada, prekovremeni i noćni rad te za rad nedjeljom, blagdanom i neradnim danom utvrđenim posebnim zakonom radnik ima pravo na povećanu plaću u visini i na način određenim kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu pritom povećanje za svaki sat rada nedjeljom ne može biti manje od 50 % (ovo povećanje uvedeno je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakon o radu, („Narodne novine“ broj 151/22 i na snazi je od 1. siječnja 2023. te se KU i TKU ne može ugovoriti manja naknada već samo veća od propisane)). Dakle, i Zakon o radu razlikuje nedjelju od neradnih dana utvrđenih posebnim zakonom.

Iz svega navedenog Vrhovni sud Republike Hrvatske zaključio je da od svih navedenih izvora prava, osim što je odredbama Zakona o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj, priznato pravo na naknadu plaće za blagdane i neradne dane (pritom Zakon nedjelju tu ne svrstava), jedino je odredbama TKU i KU propisano kad (za točno određene dane) i koliko iznosi uvećanje plaće za rad na te dane. Propisano je da radnik ima pravo na uvećanje plaće u visini od 35 % kad se rad obavlja nedjeljom, dok za

rad u dane blagdana, neradnim danom utvrđenim zakonom i rad na dan Uskrsa, radnik ima pravo na plaću uvećanu za 150 %. Pritom odredbe TKU i KU priznaju pravo na uvećanu plaću od 150 % za neradne dane utvrđene zakonom, ali istovremeno posebno propisuju da se za rad nedjeljom plaća uvećava za 35 %. Iz navedenog proizlazi da su potpisnici TKU i KU razlikovali nedjelju (i priznaju jedno uvećanje za rad nedjeljom) od neradnih dana utvrđenih zakonom (kad priznaju drugo uvećanje za rad na te dane). Iz navedenih razloga ocijenjeno je da pozivanje tužitelja na činjenicu da je Zakonom o potvrđivanju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima propisano da su neradni dani nedjelje i u Zakonu navedene svetkovine, potrebno je pojasniti da je točno da je tim Zakonom propisano da su tim Zakonom kao neradni dani navedene nedjelje i svetkovine, ali da taj Zakon ne određuje visinu naknade za te dane. U nedostatku odredbi tog zakona da se za te dane ostvaruje pravo na uvećanje plaće i koja visina uvećanja, tužitelj se poziva, ali samo djelomično na odredbe TKU i KU koji priznaju uvećanje plaće od 150 % za neradne dane utvrđene zakonom. Tužitelj, dakle prema revizijskom sudu, neosnovano pokušava kombinirati dva različita izvora prava, ali tako da ih ne razmatra u cjelini već samo selektivno u svoju korist. U tom smislu zanemaruje da Zakon o potvrđivanju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima ne propisuje pravo na uvećanje plaće ni za koliko se uvećava plaća za neradne dane, odnosno nedjelje i svetkovine već se u pogledu visine poziva na TKU i KU, ali samo u dijelu koji mu odgovara. Pritom zanemaruje da TKU i KU razlikuju i po sadržaju i po visini uvećanja plaće nedjelju (za koju se priznaje 35 %) od neradnih dana utvrđenih zakonom (za koje se priznaje uvećanje od 150 %). Kad to ne bi razlikovali, već izjednačavali nedjelju s ostalim danima za koje se priznaje uvećanje plaće, postavilo bi se pitanje koja je onda uopće svrha uređivanja i propisivanja visine uvećanja plaće za rad nedjeljom od 35 %.

Zaključno je revizijski sud naveo da prema Zakonu o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj – blagdani i neradni dani nisu istovjetni s nedjeljom koja se u tom zakonu spominje u potpuno drugom kontekstu kao uostalom i u Zakonu o radu. Stoga se u dane blagdana i neradnih dana utvrđenih zakonom mogu svrstati samo dani koje su kao takvi propisani u Zakonu o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj, a što su prihvatili i socijalni partneri prilikom sklapanja TKU i KU pritom u svakom od tih izvora prava, ti dani nisu istovjetni s nedjeljama.

5. TERENSKI DODATAK POLICIJSKIH SLUŽBENIKA GRANIČNE POLICIJE

Pitanja materijalnih prava iz kolektivnih ugovora česta su pitanja koja se postavljaju revizijskom sudu. Tako je protiv drugostupanjske presude dopuštena revizija zbog pitanja:

„1. Može li se svakodnevno obavljanje poslova granične kontrole na graničnim prijelazima koji su ustrojeni sukladno Uredbi o graničnim prijelazima Republike Hrvatske, a koje poslove policijski službenici Republike Hrvatske (temeljem Zakona o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Slovenije o jednostavnijem obavljanju granične kontrole u cestovnom i željezničkom prometu) vrše u zonama koje su, iako fizički smještene na području strane države, područja na kojima policijski službenici Republike Hrvatske imaju pravo vršiti kontrolu graničnog prometa te se službene radnje koje u toj zoni obave službene osobe Republike Hrvatske smatraju kao da su obavljene u općini u Republici Hrvatskoj koja je najbliža tom graničnom prijelazu, može smatrati radom izvan stalnog mjesta rada za koji rad se ostvaruje pravo na dodatak za rad na terenu u smislu članka 56. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike („Narodne novine” broj 104/13, 104/13, 150/13 71/16 i 123/16) i članka 50. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike („Narodne novine” broj 112/17, 12/2018, 2/19 i 119/19) ili se smatra radom obavljenim u okviru stalnog mjesta rada za koji rad nisu ispunjene pretpostavke za isplatu terenskog dodatka?

2. Može li se Tumačenje Zajedničke komisije broj 7/55 od 22. svibnja 2014., kojim se tumače članci 55. i 56. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike iz 2013. godine, a kojim je dano tumačenje vezano za granični prijelaz Dobova u Republici Sloveniji, primjenjivati i prilikom donošenja odluke o ostvarivanju prava na terenski dodatak policijskih službenika koji rade na drugim graničnim prijelazima?

3. Može li se Tumačenje Zajedničke komisije broj 7/55 od 22. svibnja 2014., kojim se tumače članci 55. i 56. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike („Narodne novine” broj 104/13, 104/13, 150/13 71/16 i 123/16), a kojim je dano tumačenje vezano za granični prijelaz Dobova u Republici Sloveniji, primje-

njivati prilikom donošenja odluke za tražbine dospjele nakon stupanja na snagu Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike iz 2017. („Narodne novine“ broj 112/17, 12/2018, 02/19 i 119/19)?

4. Proteže li se djelovanje Policijske uprave međimurske, Policijske postaje Mursko Središće, na granični prijelaz Mursko Središće – Petišovci, koji predstavlja zajedničko kontrolno mjesto za Republiku Sloveniju i Hrvatsku, sukladno Sporazumu između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Slovenije o jednostavnijem obavljanju granične kontrole u cestovnom i željezničkom prometu („Narodne novine“ broj 2/2004), Uredbi o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja („Narodne novine“ broj 117/11, 50/14, 32/15, 11/17 i 66/18) te rješenju Policijske uprave međimurske o podjeli područja policijskih postaja na sektore, ophodne, pozorničke i kontaktne rajone broj: 511-21-03-4064/12 od 20. rujna 2012.“³⁵

Vrhovni sud Republike Hrvatske dao je odgovor na ta pitanja, a on glasi:

„Svakodnevno obavljanje poslova granične kontrole policijskih službenika za zaštitu granice na graničnim prijelazima koji su ustrojeni sukladno Uredbi o graničnim prijelazima Republike Hrvatske odnosno Uredbi o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja, a koje policijski službenici za zaštitu granice Republike Hrvatske obavljaju u zonama koje su, iako fizički smještene na području Republike Slovenije kao susjedne države, u skladu sa Zakonom o potvrđivanju Sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Slovenije o jednostavnijem obavljanju granične kontrole u cestovnom i željezničkom prometu, smatra se radom obavljenim u okviru stalnog mjesta rada za koji nisu ispunjene pretpostavke za isplatu terenskog dodatka. To stoga što nadležnost Policijske uprave međimurske, Policijske postaje Mursko Središće obuhvaća područje graničnog prijelaza Mursko Središće u Republici Hrvatskoj i graničnog prijelaza Petišovci u Republici Sloveniji te predstavlja zajedničko službeno mjesto za obavljanje granične kontrole u zoni tog graničnog prijelaza, i to za obavljanje hrvatske granične kontrole na slovenskom državnom području.

Tumačenje Zajedničke komisije broj 7/55 od 22. svibnja 2014. koje se odnosi na primjenu članaka 55. i 56. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike iz 2013. u odnosu na policijskog službenika koji je upućen temeljem posebnog rasporeda obnašati službu na području GP Dobova, uz službeno ovlaštenje za rad na GP Dobova, a izdano na temelju članka 9. Sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Republike Slovenije o jednostavnijem obavljanju granične kontrole u cestovnom i željezničkom prometu, ne može se primjenjivati na odluke u kojima se odlučuje o pravima na terenski dodatak policijskih službenika za zaštitu granice koji su na raspoređeni na radno mjesto u policijskoj postaji nadležnoj za nadzor državne granice, odnosno kontrolu prelaska državne granice na pripadajućim graničnim prijelazima i zaštitu dijela državne granice te utvrđeni kao zajednička službena mjesta za obavljanje granične kontrole u zoni na graničnim prijelazima za obavljanje hrvatske granične kontrole na državnom području susjedne države.“³⁶

Obrazloženje navedenih shvaćanja glasi:

„25. Imajući na umu naprijed navedeni pravni okvir, revizijski sud ocjenjuje pogrešnim zaključak nižestupanjskih sudova da je tužiteljica u obavljanju službe na radnom mjestu policijske službenice za zaštitu granice u policijskoj postaji Mursko Središće koja je ujedno nadležna i za nadzor državne granice, odnosno kontrolu prelaska državne granice s Republikom Slovenijom u zoni graničnog prijelaza Mursko Središće u Hrvatskoj i Petišovci u Sloveniji radila izvan stalnog radnog mjesta u kojemu je zaposlena. To stoga što njezino stalno radno mjesto uključuje i područje Republike Slovenije u kojem je ona ovlaštena obavljati svoje redovne poslove vezane uz graničnu kontrolu i što se njezine službene radnje obavljene u zoni Republike Slovenije kao susjedne države smatraju kao da su obavljene u Murskom Središću, a u skladu s naprijed navedenim sadržajem međudržavnog Sporazuma. U tom je smislu ta zona kao područje Republike Slovenije u kojem tužiteljica ima pravo obavljati graničnu kontrolu odnosno redovne poslove svog radnog mjesta, u skladu s međudržavnim Sporazumom, sastavni dio njezina radnog mjesta zbog čega njezin rad u toj zoni nema obilježje rada izvan njezinog stalnog mjesta rada.

26. U tom smislu pogrešno sudovi zaključuju da je tužiteljica u konkretnom slučaju bila upućena na rad u Republiku Sloveniju budući da radno mjesto tužiteljice kao policijske službenice za zaštitu granice obuhvaća

³⁵ Revd-4593/2021-2 od 29. lipnja 2022.

³⁶ Rev 1206/2022-2 od 17. siječnja 2023

i područje Republike Hrvatske i područje Republike Slovenije. Upućivanje policijskih službenika na rad u inozemstvo je sasvim drugi pravni institut. Naime, prema odredbi članka 7. točke 9. Zakona o policiji („Narodne novine“ broj 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16 i 66/19 - dalje: ZP), Ministarstvo unutarnjih poslova, radi stvaranja uvjeta rada policije organizira, među ostalim, i upućivanje policijskih službenika na rad u inozemstvo. Tako se, u skladu s odredbom članka 77. stavka 2. ZP, policijski službenik upućuje na rad u inozemstvo na temelju utvrđenih pravila o međunarodnoj policijskoj suradnji te posebnih pravila.”

Vezano uz primjenu Tumačenja Zajedničke komisije broj 7/55 u vezi s primjenom članka 55. i 56. KU/16. u citiranoj presudi je navedeno:

„30. Utemeljeno tuženica ukazuje na nepravilnost primjene materijalnog prava kod prihvaćanja spomenutog Tumačenja kao osnove za ocjenu osnovanosti konkretnog tužbenog zahtjeva. Naime, ovo je Tumačenje dano u drugačijim činjeničnim okolnostima, i to u okolnostima upućivanja djelatnika PU Zagrebačke i posebnog rasporeda rada policijskog službenika na područje Graničnog prijelaza Dobova uz službeno ovlaštenje za rad na GP Dobova izdano na temelju članka 9. Sporazuma pri čemu u Postaji granične policije Zagreb nema ustrojenog graničnog prijelaza Dobova na području Republike Slovenije i granični prijelaz Dobova ne ulazi u područje nadležnosti MUP RH sukladno Uredbi o unutarnjem ustrojstvu MUP.

31. U okolnostima konkretnog slučaja, tužiteljica je redovno i stalno, a ne po posebnom rasporedu, raspoređena na rad na radno mjesto policijske službenice za zaštitu granice u Policijskoj upravi međimurskoj, Postaja Mursko - Središće, a ta policijska postaja, u skladu s posebnim propisima, obuhvaća područje graničnog prijelaza Mursko Središće u Republici Hrvatskoj i graničnog prijelaza Petišovci u Republici Sloveniji za obavljanje hrvatske granične kontrole na slovenskom državnom području. Taj se rad obavlja u skladu s odredbom članka 4. Sporazuma, a ne na temelju odredbe članka 9. Sporazuma kao u slučaju na koji se odnosi spomenuto Tumačenje. Osim toga, sadržaj pitanja koje je postavljeno Zajedničkoj komisiji upućuje da u Postaji granične policije Zagreb nema ustrojenog graničnog prijelaza Dobova na teritoriju Republike Slovenije, što je u skladu s odredbama članaka 25. i 27. Uredbe o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja („Narodne novine“ broj 117/11, 50/14, 32/15). U takvim se okolnostima Tumačenje broj 7/55 ne može primijeniti u konkretnom slučaju.”

Identično shvaćanje zauzeto je i vezano uz granične prijelaze s R. Mađarskom³⁷ kao i s Republikom Bosnom i Hercegovinom.³⁸

6. TERENSKI DODATAK – PRIVREMENI PREMJEŠTAJ

Revizija je dopuštena i zbog zbog pitanja koje glasi: „Ima li pravo na terenski dodatak službenik koji je temeljem rješenja privremeno premješten na drugo radno mjesto i u drugo mjesto rada?”³⁹

Za odgovor na postavljeno pitanje, prema shvaćanju revizijskog suda, mjerodavna je odredba čl. 123. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike („Narodne novine“ broj 93/08, 89/12 i 104/13 – u daljnjem tekstu: KU) kojom je, između ostalog, određeno da se ugovorne strane potpisom toga Kolektivnog ugovora obvezuju pridržavati daljnjeg tumačenja zajedničke komisije za tumačenje Kolektivnog ugovora (sklopljenog 2. kolovoza 2012.), osim tumačenja onih odredbi koje nisu u skladu s ovim Kolektivnim ugovorom. Uz tu odredbu mjerodavna je i odredba čl. 56. st. 1. KU-a kojom je propisano da za vrijeme rada izvan stalnog mjesta rada u kojem je zaposlen i izvan mjesta njegova stalnog boravka, službenik i namještenik ima pravo na dodatka za rad na terenu, ako je na terenu proveo najmanje 8 sati, bez obzira na to koliko je dana radio. Nadalje je mjerodavna i odredba st. 2. istog čl. kojom je propisano da se pod pojmom stalno mjesto rada podrazumijeva mjesto odnosno područje u kojem službenik i namještenik obavlja poslove radnog mjesta na koje je raspoređen s obzirom na opis poslova radnog mjesta iz Pravilnika o unutarnjem redu i nadležnosti ustrojstvene jedinice u koju je raspoređen, utvrđeno u aktu o unutarnjem ustrojstvu državnog tijela. Stoga prema shvaćanju revizijskog suda prema odredbi čl. 56. st. 1. KU pravo na isplatu dodatka na terenu

³⁷ Rev 1206/2022-2 od 17. siječnja 2023. Rev- 1183/2022-2 od 17. siječnja 2023., Rev 584/2023-2 od 19. rujna 2023 Rev 1020/2023 od 3. siječnja 2024.

³⁸ Rev 287/2023 od 18. travnja 2023.

³⁹ Revd-1760/2021 od 27. travnja 2022.

ostvaruje službenik ako se ostvare kumulativno dva uvjeta, da obavlja poslove izvan svojeg mjesta rada u kojem je zaposlen i da je to mjesto rada izvan mjesta njegovog stalnog boravka te se stoga pitanje terenskog dodatka vezuje uz mjesto rada u zemljopisnom smislu na kojem po redovnom tijeku stvari obavlja poslove i zadatke i u kojem je primljen u državnu službu, a ako je privremeno upućen na neke druge poslove, onda da bi ostvario pravo na terenski dodatak, ti se poslovi moraju obavljati izvan mjesta (u zemljopisnim smislu) stalnog boravka. Tako primjerice navedeno da, pravosudni policajac kojem je redovno mjesto rada zatvor u Remetincu ne može dobiti terenski dodatak ako obavlja poslove osiguranja nekog suda u Zagrebu u kojem ima stalno mjesto boravka.

Zajednička komisija temeljem odredbe čl. 120. KU-a ovlaštena je tumačiti odredbe toga KU-a, a temeljem odredbe čl. 123. st. 2. KU-a ugovorne su strane obvezne pridržavati se danih Tumačenja Zajedničke komisije, a prema tumačenju Zajedničke komisije broj 12/56 od 18. svibnja 2015., službenik za vrijeme rada izvan stalnog mjesta rada u kojem je zaposlen i izvan mjesta njegovog stalnog boravka ima pravo na terenski dodatak ako su ispunjeni uvjeti iz odredbe čl. 56. Kolektivnog ugovora te Zajednička komisija utvrđuje da davanje naloga za obavljanje poslova više složenosti ne isključuje pravo na terenski dodatak.⁴⁰

7. TROŠKOVI PRIJEVOZA

Troškovi prijevoza često su pitanje koje se pojavljuje u revizijskim odlukama. U tom je pravcu revizijskom sudu postavljeno pitanje: „Trebalo li se odredba kolektivnog ugovora/pravilnika o radu kojom je propisano da radnik ima pravo na naknadu troškova prijevoza na posao i s posla koja je najpovoljnija za poslodavca tumačiti na način da poslodavac diskrecijski odlučuje o najpovoljnijoj varijanti prijevoza, neovisno o njezinoj racionalnosti i prikladnosti za radnika, ili poslodavac pritom mora voditi računa da odabrana varijanta prijevoza nije preotegotna za radnika?”⁴¹

Prema odredbi čl. 91. TKU, čl. 2. Dodatka IV. TKU od 28. travnja 2011., čl. 6. Dodatka IV. TKU od 30. srpnja 2013. i Dodatka V. TKU koji je na snazi od 1. siječnja 2014. i bio je u primjeni u spornom razdoblju, radnik ima pravo na naknadu troškova prijevoza na posao i s posla međumjesnim i mjesnim javnim prijevozom u visini stvarnih izdataka, prema cijeni pojedinačne, mjesečne odnosno godišnje prijevozne karte u visini od 80 % i to naknade troškova najpovoljnije za poslodavca.

Prema shvaćanju revizijskog suda „pogrešno je shvaćanje drugostupanjskog suda da je visina cijene prijevoza jedini kriterij za odabir najpovoljnije varijante za poslodavca. Odredbama TKU i Dodatka TKU, propisano je da radnik ima pravo na naknadu troškova prijevoza koja je najpovoljnija za poslodavca, što samo po sebi ne znači da je to isključivo najjeftinija varijanta prijevoza. Takvo tumačenje čl. 6. Dodatka V. TKU je pretjerano formalističko i suprotno smislenom i logičnom tumačenju odredbi TKU i Dodatka TKU koje se odnose na pravo zaposlenika na naknadu mjesečnog troška prijevoza na posao i s posla. Jednako tako, pravo poslodavca na odabir najpovoljnije varijante prijevoza, ne znači da poslodavac može potpuno diskrecijski odlučiti o najpovoljnijoj varijanti puta, ne uzimajući u obzir koliko je njegovo odabir otegotan za određenog zaposlenika, što je ujedno odgovor na postavljeno pravno pitanje.”⁴²

8. DAR ZA USKRS (U NARAVI)

Materijalna prava iz radnog odnosa, bez obzira na to radi li se o pravima iz zakona, kolektivnih ugovora ili ugovora o radu, česta su pitanja u odnosu na koja se dopušta revizija. Tako je dopušteno podnošenje revizije protiv odluke drugostupanjskog suda u odnosu na pitanja:

„1. U slučaju kada poslodavac, suprotno ugovorenoj obvezi iz kolektivnog ugovora, ne ispuni svoju ugovornu obvezu na odabir i predaju dara u naravi utvrđene vrijednosti, ima li radnik pravo zahtijevati isplatu protuvrijednosti toga dara u novcu?”

⁴⁰ Rev-1199/2022-2 od 13. ožujka 2024.

⁴¹ Revd-1133/2023-2 od 21. ožujka 2023.

⁴² Rev 764/2023-2 od 13. prosinca 2023.

„2. Je li rok dospijeća obveze koja glasi „radniku će se za Uskrs dati dar u naravi...” po naravi posla bitan sastojak ugovorne obveze?”⁴³

Odredbom čl. 97. Kolektivnog ugovora određeno je da će se radniku za Uskrs dati dar u naravi u najvećem jednokratnom novčanom iznosu čija vrijednost ne prelazi iznos na koji se prema propisima ne plaća porez. U postupku nije bilo sporno da vrijednost dara iznosi 600,00 kuna. Odredbom čl. 166. st. 1. ZOO propisano je da se ispunjenje obveze sastoji u izvršenju onoga što čini sadržaj obveze te niti ga dužnik može ispuniti nečim drugim, niti vjerovnik može zahtijevati nešto drugo.

Prema pravnom shvaćanju Vrhovnog suda Republike Hrvatske u slučaju kad je obveza poslodavca iz Kolektivnog ugovora predati radniku dar u naravi u vrijednosti od 600,00 kuna i Kolektivnim ugovorom nije određena mogućnost isplate protuvrijednosti dara u novcu te kad je poslodavac pozvao na ispunjenje ugovora na koje se radnik nije odazvao, tada radnik, u smislu čl. 166. st. 1. ZOO, nema pravo zahtijevati isplatu protuvrijednosti dara u novcu. U odnosu na drugo postavljeno pravno pitanje, je li rok dospijeća tuženikove obveze, koji proizlazi iz čl. 97. Kolektivnog ugovora i određen je danom Uskrsa 2020., bitan sastojak ugovora, odgovoreno je da je ispunjenje obveze u određenom roku bitni sastojak ugovora samo ako su stranke tako ugovorile ili ako to proizlazi iz prirode posla. Ugovorne strane ako žele da rok bude bitan sastojak ugovora, moraju to izričito ugovoriti i nije dovoljno samo odrediti datum ili neki drugi događaj na temelju kojega se može utvrditi kada dospijeva tuženikova obveza, već moraju jasno i izričito izraziti volju da će se ugovor smatrati raskinutim ako ne bude ispunjen u tom roku. U odredbama Kolektivnog ugovora to nigdje nije navedeno niti isto proizlazi iz prirode posla. Stoga odgovor na drugo postavljeno pravno pitanje glasi da rok dospijeća obveze u ovom slučaju niti po odredbama ugovora niti po naravi posla nije bitan sastojak odredbe čl. 97. Kolektivnog ugovora.⁴⁴

9. PRISTUPANJE KOLEKTIVNOM UGOVORU

Pitanje pristupanja kolektivnom ugovoru također je bilo predmet raspravljanja koje se pojavilo pred revizijskim sudom. Na pitanje „Je li poslodavac ispunjavanjem u cijelosti ili u pretežnom dijelu obveza iz kolektivnog ugovora, pristupio kolektivnom ugovoru iako pristup kolektivnom ugovoru nije učinio u pisanom obliku?” te na pitanje „Može li se takvim ispunjenjem u cijelosti ili pretežnom dijelu obveza iz kolektivnog ugovora, a kojem poslodavac nije pristupio u pisanom obliku, smatrati naknadnim odobrenjem neovlašteno zastupanog poslodavca prilikom sklapanja kolektivnog ugovora?”⁴⁵ izneseno je pravno shvaćanje u odluci broj: Rev-1019/2021-3 od 24. travnja 2024, a ono glasi:

„Time što je poslodavac ispunjavao prema radniku neko vrijeme obveze iz kolektivnog ugovora, a da pri tome nije sudjelovao u pregovaranju, u sklapanju niti mu je pristupio sukladno odredbama ZR-a (čl. 266. ZR-a) nema i ne može imati značaj konkludentnog pristupa kolektivnim ugovoru sukladno odredbi čl. 312. ZOO/05 koja odredba se na pitanje pristupanja kolektivnim ugovoru ne može primijeniti na odgovarajući način u smislu čl. 6. ZR-a.

Obrazloženje navedenog shvaćanja polazi od same pravne prirode kolektivnog ugovora, koji nije ugovor u klasičnom smislu kao izraz suglasnosti volja dvije stranke već ima i značenje propisa i općeg akta, što proizlazi iz citirane odredbe čl. 6. st. 1. ZR-a, gdje se kolektivni ugovor stavlja u istu ravninu sa „drugim propisima i pravilnikom o radu”, da se ti propisi u širem smislu (čl. 6. st. 3. ZR-a) moraju učiniti dostupnim radnicima, zbog čega za kolektivni ugovor ne važe sva pravila obveznog prava jer bi to bilo suprotno naravi kolektivnog ugovora a u smislu odredbe čl. 6. st. 4. ZR-a. Stoga se, po shvaćanju revizijskog suda i ne može primijeniti odredbe čl. 312. st. 1. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine”, broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 – dalje: ZOO/05) kojom odredbom se regulira mogućnost naknadnog odobrenja ugovora. To i stoga što, je odredbom čl. 257. st. 1. i 2. ZR-a propisano da kolektivni ugovor obvezuje sve osobe koje su ga sklopile te sve osobe koje su u vrijeme sklapanja kolektivnog ugovora bile ili su naknadno postale članovi udruge koja je sklopila kolektivni ugovor, a obvezuje i sve osobe koje su pristupile kolektivnom ugovoru te sve osobe koje su naknadno po-

⁴³ Revd 3794/2022-2 od 9. svibnja 2023.

⁴⁴ Rev 838/2023-2 od 10. siječnja 2024.

⁴⁵ Revd-2099/2021-2 od 18. svibnja 2021.

stale članovi udruge koja je pristupila kolektivnom ugovoru. Jednako tako, i stoga što je odredbom čl. 267. st. 1. ZR-u propisano da ministar može na prijedlog stranke kolektivnog ugovora proširiti primjenu kolektivnog ugovora sklopljenog s udrugom poslodavaca ili udrugom poslodavaca više razine, na osobe koje nisu sudjelovale u njegovom sklapanju, odnosno nisu mu naknadno pristupile. Odluku iz stavka 1. toga članka, ministar može donijeti, ako iz procjene učinaka proizlazi javni interes za proširenje kolektivnog ugovora i ako je istom utvrđeno da su kolektivni ugovor zaključili sindikati koji imaju najveći broj članova i udruga poslodavaca koja ima najveći broj radnika, na području na kojem se isti proširuje. Time je posve jasno da se na novog poslodavca koji nije sudjelovao u sklapanju kolektivnog ugovora ili mu nije naknadno pristupio ne može proširiti primjena kolektivnog ugovora niti na poslodavca niti na radnika bez da postoji odgovarajuća odluka ministra nadležnog za područje rada i radnih odnosa. To tim prije što iz odredbe čl. 266. ZR-u slijedi da kolektivnom ugovoru mogu naknadno pristupiti osobe koje mogu biti stranke kolektivnog ugovora ali samo uz izjavu o pristupanju kolektivnom ugovoru koja se mora dostaviti svim strankama koje su sklopile kolektivni ugovor te osobama koje su mu naknadno pristupile te tek tada i pod tim uvjetima osobe koje su naknadno pristupile kolektivnom ugovoru imaju jednaka prava i obveze kao i stranke koje su ga sklopile.

10. PRAVO NA DODATAK OD 12 % STRUČNIM SURADNICIMA (MEDICINSKIM TEHNIČARIMA)

sukladno odredbama članka 13. stavka 4. Kolektivnog ugovora za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ 63/14);

I prava na dodatke na plaću su pitanja koje se često postavljaju revizijskom sudu i koji u odnosu na takva pitanja dopušta podnošenje revizije iz razloga što u odnosu na takva pitanja postoji, u pravilu, različita praksa drugostupanjskih sudova.⁴⁶

Tako su u odnosu na pitanja:

„1. Smatraju li se radnici zaposleni na radnom mjestu medicinski tehničar - odgajatelj (odgajatelj – medicinska sestra) stručnim suradnicima sukladno Kolektivnom ugovoru za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ 63/14);

2. Imaju li radnici zaposleni na radnom mjestu medicinski tehničar – odgajatelj pravo na dodatak od 12 % koji pripada stručnim suradnicima sukladno odredbama članka 13. stavka 4. Kolektivnog ugovora za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ 63/14);

3. Može li stručni suradnik definiran Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“ broj 87/08, 86/09, 92/10 i 105/10 - ispravak, 90/11, 16/12, 86/12 i 94/13 – ZOOOSŠ) biti osoba bez minimalne razine obrazovanja – visoka stručna sprema?

4. Može li osoba zaposlena na radnom mjestu medicinski tehničar – odgajatelj (odgajatelj – medicinska sestra) postati stručnim suradnikom po nalogu – rješenju poslodavca iako nema završenu visoku stručnu spremu?”, dati odgovori koji glase:

„- Radnici zaposleni na radnom mjestu medicinski tehničar/medicinska sestra - odgajatelj ne smatra se stručnim suradnikom sukladno Kolektivnom ugovoru za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ broj 63/14) jer medicinski tehničar/medicinska sestra – odgajatelj ne ispunjava uvjete za radno mjesto stručnog suradnika (pedagog, psiholog, knjižničar, stručnjak edukacijsko – rehabilitacijskog profila) i jer medicinske sestre/tehničari – odgajatelji ne obavljaju iste poslove kao pedagog, psiholog, knjižničar, stručnjak edukacijsko – rehabilitacijskog profila;

- Radnici zaposleni na radnom mjestu medicinski tehničar – odgajatelj nema pravo na dodatak od 12 % koji pripada stručnim suradnicima sukladno odredbama članka 13. stavka 4. Kolektivnom ugovoru za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ broj 63/14) jer oni nisu stručni suradnici;

- Stručni suradnik definiran ZOOOSŠ ne može biti osoba bez minimalne razine obrazovanja visoka stručna sprema jer poslove stručnog suradnika može obavljati osoba koja je završila diplomski sveučilišni studij (članak 105. stavak 12. ZOOOSŠ);

- Radnik zaposlen na radnom mjestu medicinski tehničar/medicinska sestra - odgajatelj ne može valjano postati stručnim suradnikom po nalogu – rješenju poslodavca, ako nema završenu visoku stručnu spremu,

⁴⁶ Revd-3944/2020-3 od 10. studenoga 2021.

jer se radni odnos u školskoj ustanovi zasniva s osobom koja ispunjava uvjete iz članka 105. ZOOOSŠ, među ostalim, završen diplomski sveučilišni studij odgovarajuće struke – pedagog, psiholog, knjižničar, stručnjak edukacijsko – rehabilitacijskog profila (edukator rehabilitator, logoped i socijalni pedagog).⁴⁷

Prema obrazloženju navedenih odluka Kolektivni ugovor za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ broj 63/14-KU/14) u odredbi članka 13. stavka 4. propisuje uvećanje plaće za 12 % učitelju i stručnom suradniku koji radi u posebnom razrednom odjelu. Međutim, KU ne definira pojam stručnog suradnika, dok ZOOOSŠ u odredbi članka 100. stavka 4. propisuje da su stručni suradnici u školskoj ustanovi: pedagog, psiholog, knjižničar, stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila (edukator rehabilitator, logoped i socijalni pedagog). U skladu s odredbom članka 100. stavka 6. istog Zakona, stručni suradnici obavljaju neposredan odgojno-obrazovni rad s učenicima te stručno razvojne i koordinacijske poslove.

Kada propisuje uvjete za zasnivanje radnog odnosa, ZOOOSŠ odredba članka 105. određuje opće i posebne uvjete za zasnivanje radnog odnosa. U tom smislu, pored ostalih uvjeta, u stavku 12. članka 105. ZOOOSŠ propisuje da poslove stručnog suradnika može obavljati osoba koja je završila diplomski sveučilišni studij odgovarajuće vrste i ima pedagoške kompetencije, dok sukladno stavku 13. istog članka, poslove odgajatelja može obavljati osoba koja je završila diplomski sveučilišni studij odgovarajuće vrste i ima pedagoške kompetencije.

Prema shvaćanju Vrhovnog suda Republike Hrvatske okolnost što medicinski tehničar sa srednjom stručnom spremom obavlja neposredni odgojno obrazovni rad s djecom koja imaju poteškoće u razvoju i okolnost da je prolazio edukaciju koju je organizirao tuženik za rad s djecom koja imaju teškoće u razvoju iz aspekta autizma, kao i da obavlja poslove asistenta u nastavi, što ističu nižestupanjski sudovi kao argument za zaključak da tužitelj spada u kategoriju stručnog suradnika, ne znači da time tužitelj stječe svojstvo stručnog suradnika jer te okolnosti ne predstavljaju uvjete za rad na radnom mjestu stručnog suradnika budući da su uvjeti za zasnivanje radnog odnosa za obavljanje poslova stručnog suradnika propisani ZOOOSŠ. Utoliko, okolnosti koje su sudovi cijenili, same po sebi, ne daju medicinskom tehničaru – odgajatelju svojstvo stručnog suradnika. To tim više što ZOOOSŠ poznaje i pojam suradnika u nastavi, a poslove tog radnog mjesta, u skladu sa stavkom 9. članka 105. tog Zakona, može obavljati osoba koja ima odgovarajuću srednju stručnu spremu i ima pedagoške kompetencije.

U tim je odlukama navedeno i da su sudovi pogriješili pri primjeni materijalnog prava i zato što nisu dali potrebno značenje pravilno utvrđenoj činjenici da je Zajedničko povjerenstvo za tumačenje KU/14 broj 19/14 dalo tumačenje članka 13. stavka 4. KU/14., prema kojem medicinske sestre ne obavljaju iste poslove kao učitelj ili stručni suradnik (pedagog, psiholog, edukator – rehabilitator ili knjižničar) te se na njih ne može primijeniti odredba članka 13. stavka 4. Kolektivnog ugovora, odnosno medicinska sestra ne ostvaruje pravo na uvećanje plaće od 12 %. Imajući na umu da je odredbom članka 67. stavka 5. KU/14 i članka 67. stavka 5. KU/17 propisano da tumačenja Povjerenstva imaju pravnu snagu i učinke Kolektivnog ugovora, prema ustaljenoj sudskoj praksi revizijskog suda (primjerice Rev 630/2017 od 5. siječnja 2021., Rev 922/2021-2 od 31. kolovoza 2021. i dr.), sud je pri primjeni navedenih kolektivnih ugovora vezan tumačenjima Zajedničkog povjerenstva za tumačenje kolektivnog ugovora. Pritom nije isključena mogućnost da sud, prema općim odredbama obveznog prava, otkloni primjenu obvezujućeg tumačenja, ali kao sastavni dio kolektivnog ugovora u slučajevima kad je tumačenje nemoralno, pretjerano strogo ili slično o čemu u okolnostima konkretnog slučaja nema naznaka.

11. PRIMJENA VIŠE KOLEKTIVNIH UGOVORA

Pitanja: „Primjenjuju li se odredbe:

- Kolektivnog ugovora za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ br. 63/14, 39/17 i 51/18),

- Sporazum o dodacima na plaću u obrazovanju i znanosti sklopljenog između Nezavisnog sindikata znanosti i visokog obrazovanja, Nezavisnog sindikata zaposlenih u srednjim školama Hrvatske i Sindikata hrvatskih učitelja te Vlade Republike Hrvatske dana 25. studenog 2006.,

⁴⁷ Rev 900/2022-2 od 24. siječnja 2022., Rev 395/2022-2 od 25. listopada 2022. idr.

- Sporazum o dodatku na plaću zaposlenima u osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama te ustanovama u znanosti i visokom obrazovanju sklopljenog između Nezavisnog sindikata zaposlenih u srednjim školama Hrvatske, Sindikata hrvatskih učitelja i Nezavisnog sindikata zaposlenih u srednjim školama Hrvatske dana 5. prosinca 2019., na zaposlenike javnih ustanova koje su registrirane za obavljanje djelatnosti odgoja i osnovnoškolskog obrazovanja u sudskom registru nadležnog suda, nalaze se na popisu osnovnih škola Ministarstva znanosti i obrazovanja, statutom ustanove je propisano da ustanova obavlja djelatnost odgoja i osnovnoškolskog obrazovanja te ustanova tu djelatnost doista faktički i obavlja, a zaposlenik obavlja poslove odgoja i obrazovanja?" također su bila predmet raspravljanja pred revizijskim sudom.⁴⁸

Prema odredbi čl. 203. st. 8. Zakona o radu („Narodne novine“ broj 93/14, 127/17 i 98/19 – dalje: ZR) kad je poslodavac obavezan primjenjivati dva ili više proširenih kolektivnih ugovora, u slučaju spora o primjeni kolektivnog ugovora primijenit će se onaj kolektivni ugovor koji se primjenjuje u djelatnosti u koju je, prema službenoj statističkoj klasifikaciji, razvrstan poslodavac.

Prema pravnom shvaćanju revizijskog suda „u situaciji kada je poslodavac obavezan primijeniti dva proširena kolektivna ugovora ne može se govoriti o kumuliranoj primjeni kolektivnih ugovora. Ovo stoga što neovisno od činjenice što, kao u konkretnom slučaju, poslodavac osim socijalnih usluga obavlja i djelatnost odgoja i osnovnoškolskog obrazovanja, na koju bi se djelatnost primjenjivao Kolektivni ugovor za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama, te što tužiteljica obavlja poslove radnog mjesta učitelja, zakonska odredba propisuje primjenu onog kolektivnog ugovora koji se primjenjuje u djelatnosti u koju je, prema službenoj statističkoj klasifikaciji, razvrstan poslodavac. (...) Eventualna pravna nesigurnost koju bi stvorila mogućnost da se stranke ugovora o radu istovremeno pozivaju na primjenu više kolektivnih ugovora upravo je otklonjena navedenom zakonskom odredbom.“⁴⁹

12. PRAVA IZ KOLEKTIVNOG UGOVORA U SLUČAJU STATUSNE PROMJENE KOD POSLODAVCA

Statusne promjene kod poslodavca vrlo često dovode u pitanje primjenu prava iz kolektivnog ugovora. Tako se pred revizijskim sudom postavilo pitanje:

„Je li tuženik kao novoosnovano društvo nastalo statusnom promjenom kod poslodavca vezan odredbom čl. 137. st. 12. Zakona o radu koja propisuje najduže važenje kolektivnog ugovora od godine dana ili su sindikati i poslodavac ovlašteni za slučaj statusnih promjena ugovoriti drugačije važenje kolektivnog ugovora pa je tako tuženik vezan odredbom čl. 186. Temeljnog kolektivnog ugovora za radnike u trgovačkim društvima u vlasništvu Grada Zagreba, koja propisuje da se predmetni kolektivni ugovor u slučaju statusne promjene nastavlja primjenjivati na radnike do sklapanja novog ugovora?“⁵⁰

Odredbom čl. 137. st. 12. ZR-a propisano je da se u slučaju kad je u poduzeću ili dijelu poduzeća, u vezi s obavljanjem gospodarske djelatnosti ili dijela gospodarske djelatnosti koje je preneseno, sklopljen Kolektivni ugovor, na radnike do sklapanja novog Kolektivnog ugovora, a najduže godinu dana, nastavlja primjenjivati Kolektivni ugovor koji se na njih primjenjivao prije promjene poslodavca.

Prema pravnom shvaćanju Vrhovnog suda Republike Hrvatske odredba čl. 137. st. 12. ZR-a unesena je u zakon da bi se radnici kod poslodavca zaštitili od posljedica statusnih promjena primjenom prava iz Kolektivnog ugovora i nakon što nastupe statusne promjene, tako da bi i nakon što dođe do promjene poslodavca ili do promjene njegova statusa koja nastaje spajanjem ili razdvajanjem poslodavca i više društava njihova prava iz Kolektivnog ugovora bila zajamčena bar još godinu dana pa kako ta odredba nije prisilne prirode, dopušteno je strankama kolektivnog pregovaranja sporazumjeti se o nastavku primjene Kolektivnog ugovora pa makar i prešutno (u tom smislu i ovaj sud u presudi broj GŽ-19/16-3 od 7. prosinca 2016.). Međutim, u sporu u kojem je odlučivao revizijski sud, takav sporazum je izostao, a tužitelj i nije tvrdio suprotno. U takvoj je situaciji pravilnim ocijenjeno pravno shvaćanje nižestupanjskih sudova da je odredbom čl. 137. st. 12. ZR-a ograničena primjena prenesenog TKU-a iz 2002. s Dodacima I-V na razdoblje od godinu dana od pripajanja, a što je ocijenjeno sukladnim čl. 3. st. 3. Direktive 2001/23/EZ o usklađivanju zakonodavstava država članica

⁴⁸ Rev-520/2023-4 od 23. travnja 2024.

⁴⁹

⁵⁰ Revd 3924/2020-64 od 22. veljače 2023.

u odnosu na zaštitu prava zaposlenika kod prijenosa poduzeća, pogona ili dijelova poduzeća ili pogona (SL L 82, 22.3.02001) koja glasi:

„Nakon prijenosa, preuzimatelj nastavlja poštovati odredbe i uvjete dogovorene kolektivnim ugovorima pod istim uvjetima koji se prema tom ugovoru primjenjuju na prenositelja, do dana ukidanja ili isteka kolektivnog ugovora ili stupanja na snagu ili primjene drugog kolektivnog ugovora.

Države članice mogu ograničiti razdoblje poštovanja takvih odredbi i uvjeta, pod uvjetom da nije kraće od jedne godine.”⁵¹

13. PRODULJENA PRIMJENA KOLEKTIVNOG UGOVORA

„Prestaju li prava stečena za vrijeme važenja određenog Kolektivnog ugovora kojim su i poslodavac i radnici u poslodavca vezani, u trenutku prestanka važenja predmetnog kolektivnog ugovora, i to samo uslijed prestanka važenja kolektivnog ugovora?”⁵² je pitanje koje je također razmatrao revizijski sud.

Prema pravnom shvaćanju revizijskog suda Kolektivni ugovor sklopljen na vrijeme od dvije godine (zaključen 23. srpnja 2010.), istekao je 23. srpnja 2012., a i iz njegova Aneksa od 6. srpnja 2011. utvrđeno je da se primjenjuje najdulje do 23. srpnja 2012. Sukladno čl. 27. Zakona o kriterijima za sudjelovanje u tripartitnim tijelima i reprezentativnosti za kolektivno pregovaranje, predmetni KU bio je u produženoj primjeni od tri mjeseca od stupanja na snagu navedenog Zakona, a isti je stupio na snagu 28. srpnja 2012., dakle bio je u primjeni do 28. listopada 2012. Stoga „prema ocjeni ovog suda odgovor na revizijsko pitanje tužiteljice glasi da prava stečena za vrijeme važenja određenog kolektivnog ugovora prestaju u trenutku prestanka važenja predmetnog kolektivnog ugovora, međutim sudovi su u obvezi primjenjivati odredbe KU za vrijeme njegovog važenja. (...) Nedvojbeno je u postupku utvrđeno da je predmetni KU kao i Aneks KU bio na snazi do listopada 2012. dok je utuženo razdoblje do prosinca 2012. Stoga su sudovi bili u obvezi primijeniti odredbe čl. 43. KU za vrijeme njegova važenja odnosno do listopada 2012.”⁵³

14. PRODULJENA PRIMJENA KOLEKTIVNOG UGOVORA

Revizijski sud se bavio i pitanjima:

„Je li sklapanje KU na određeno vrijeme (tri godine + dvije godine) protivno prisilnim propisima, odnosno je li protivno odredbi iz čl. 27. Zakona o kriterijima za sudjelovanje u tripartitnim tijelima i reprezentativnosti za kolektivno pregovaranje od 28. srpnja 2012., te odredbi iz čl. 199. Zakona o radu?

Priječe li odredbe iz čl. 27. Zakona o kriterijima i iz čl. 199. st. 1. Zakona o radu (kojima je predviđena produžena primjena pravnih pravila sadržanih u KU na razdoblje od tri mjeseca računajući od dana isteka KU) sklapanje KU na način da se početak važenja KU veže uz nastup određenog uvjeta?

Mogu li odredbe iz čl. 27. Zakona o kriterijima i iz čl. 199. st. 1. Zakona o radu mogu suspendirati slobodnu volju ugovornih strana kojom stranke ugovaraju vremensko važenje KU na način da isto vežu uz uvjet tj. nastup određene činjenice (izostanak pisane obavijesti) poštujući zakonsku odredbu o najdužem vremenu sklapanja KU na određeno vrijeme?”⁵⁴

Odgovor na ta pitanja revizijski je sud temeljio na odredbi čl. 198. st. 1. ZR-a prema kojoj se kolektivni ugovor može sklopiti na određeno ili na neodređeno vrijeme, st. 2. istog članka, prema kojoj kolektivni ugovor sklopljen na određeno vrijeme ne smije se sklopiti za razdoblje duže od pet godina, zatim na odredbi čl. 199. st. 1. ZR-a prema kojoj se i nakon isteka roka na koji je sklopljen kolektivni ugovor, u njemu sadržana pravna pravila kojim se uređuje sklapanje, sadržaj i prestanak radnog odnosa i dalje primjenjuju kao dio prethodno sklopljenih ugovora o radu do sklapanja novog kolektivnog ugovora, u razdoblju od tri mjeseca od isteka roka na koji je bio sklopljen kolektivni ugovor odnosno tri mjeseca od isteka otkaznog roka te odredbi st. 2.

⁵¹ Rev 543/2023-9 od 25. listopada 2023.

⁵² Revd-671/2020 od 17. studenog 2020.

⁵³ Rev 200/2021-2 od 25. svibnja 2021.

⁵⁴ Revd-1833/2021-2 od 29. lipnja 2021.

istog članka prema kojoj se odredbi, iznimno od st. 1. tog čl., kolektivnim ugovorom pravnih pravila sadržanih u kolektivnom ugovoru može ugovoriti i duže razdoblje produžene primjene.

Imajući u vidu utvrđenje nižestupanijskih sudova da je KU sklopljen 15. studenog 2010. i da je u odredbi čl. 2. istog KU određeno da se zaključuje na tri godine, s time da je st. 2. tog članka određeno da se KU obnavlja na daljnji rok od dvije godine ako do isteka roka na koji je zaključen nijedna od ugovornih strana pisano ne obavijesti drugu stranu da ne želi njegovu obnovu, što do 15. studenog 2013. nije učinjeno, to je po shvaćanju revizijskoga suda, u smislu odredbe članka 198. st. 2. ZR, pravilno shvaćanje prvostupanijskog suda po kojem je KU obnovljen na daljnji rok od dvije godine tj. do 15. studenog 2015., a nakon čega je KU bio u primjeni sve do 15. veljače 2016., u smislu čl. 199. ZR-a. Pritom je naglašeno da strankama kolektivnog pregovaranja nigdje nije zabranjeno sporazumjeti se o nastavku primjene kolektivnog ugovora na prešutan način (automatski, ako jedna stranka do određenog roka ne obavijesti drugu da ne želi daljnju obnovu kolektivnog ugovora) poštujući zakonsku odredbu o najdužem vremenu sklapanja KU na određeno vrijeme (konkretno, ukupno 5 godina). U tom je smislu neosnovanim ocijenjeno pozivanje tuženika na odredbe Zakona o kriterijima za sudjelovanje u tripartitnim tijelima i reprezentativnosti za kolektivno pregovaranje od 28. srpnja 2012. jer isti nije *lex specialis* u tom konkretnom predmetu gdje se ne raspravlja o kriterijima za sudjelovanje u tripartitnim tijelima i reprezentativnosti za kolektivno pregovaranje, već o pravima po osnovi radnopravnog odnosa tužitelja kod tuženika na kojeg su se u utuženom razdoblju primjenjivale odredbe čl. 198. i čl. 199. ZR-a. Na izloženi način odgovoreno je na postavljena revizijska pitanja.⁵⁵

15. PRIMJENA PROŠIRENIH KU ZA GRADITELJSTVO

Vlada Republike Hrvatske na temelju čl. 4. st. 2. ZNKD-a 3. prosinca 2015. donijela je Odluku o Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007.-NKD 2007. („Narodne novine“ broj 58/07 i 72/07) prema kojoj se primjena Kolektivnog ugovora graditeljstva, koji je zaključen 25. rujna 2015., proširuje na sve poslodavce i radnike u Republici Hrvatskoj u djelatnosti građevinarstva, područje F Nacionalne klasifikacije djelatnosti 2007. – NKD 2007.

Pitanje, „Je li za ocjenu primjene proširenog Kolektivnog ugovora za graditeljstvo na radnike koji poslove obavljaju u graditeljstvu mjerodavna djelatnost u koju je prema službenoj statističkoj klasifikaciji razvrstan poslodavac ili je mjerodavna djelatnost koju radnici za poslodavca, prema ugovoru o radu, stvarno i obavljaju i koja djelatnost je, uz primarnu djelatnost, upisana u sudski registar kao predmet poslovanja poslodavca?“⁵⁶ još je jedno od pitanja u odnosu na koje je revizijski sud dao pravno shvaćanje.

Prema obrazloženju donesenog shvaćanja o tom pitanju VSRH brojčana oznaka razreda djelatnosti tuženika je rudarstvo i vađenje 8.11. razvrstana u područje djelatnosti B, a tuženik je i prema statističkoj klasifikaciji Državnog zavoda za statistiku u skladu s Nacionalnom klasifikacijom djelatnosti razvrstan u djelatnost vađenja ukrasnog kamenja i kamenja za gradnju, vapnenca, gipsa, krede i škriljevca (područje djelatnosti B), a ne u djelatnost graditeljstva (područje djelatnosti F) pa su nižestupanijski sudovi pravilno zaključili da se na tuženika u utuženom razdoblju ne mogu primijeniti odredbe čl. 49. KU/08 odnosno odredbe čl. 47. KU/15 jer nisu kumulativno ispunjene pretpostavke iz čl. 2. KU-a zato što tuženik, uz djelatnosti građenja upisane u sudski registar, nije sukladno Odluci o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti razvrstan u djelatnost građevinarstva, područje djelatnosti F Nacionalne klasifikacije djelatnosti 2007.-NKD 2007., već u područje B Nacionalne klasifikacije djelatnosti 2007.- NKD 2007.

Stoga prema shvaćanju VSRH „u situaciji kada je djelatnost građevinarstva upisana u sudski registar da bi se primjena tog KU-a proširila i na poslodavce i radnike u djelatnosti građevinarstva potrebno je da je ispunjena i druga pretpostavka – da je ta djelatnost sukladno Odluci o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti klasificirana u djelatnost građevinarstva, područje djelatnosti F Nacionalne klasifikacije djelatnosti 2007.-NKD 2007.,“⁵⁷ (tako i u Rev 1178/2020-2 od 10. siječnja 2024.).“

⁵⁵ Rev 44/2022-2 od 5. travnja 2023.

⁵⁶ Revd-1127/20-3 od 23. lipnja 2020.

⁵⁷ Rev 5067/2019-2 od 21. ožujka 2023.

16. NAKNADA PLAĆE ZA VRIJEME GODIŠNJEG ODMORA

Visina naknade plaće na koju radnik ima pravo za vrijeme godišnjeg odmora su vrlo česta pitanja koja se pojavljuju pred revizijskim sudom. Tako je postavljeno i pitanje:

„Pripada li djelatnoj vojnoj osobi u razdoblju nakon 8. svibnja 2014. do kraja utuženog razdoblja pravo na isplatu naknade plaće za vrijeme godišnjeg odmora kao da je radila u redovnom radnom vremenu pri tome uračunavajući sva primanja u novcu i naravi koja predstavljaju naknadu za rad?“⁵⁸ te je dan odgovor na to pitanje, a on glasi:

„Djelatnoj vojnoj osobi u razdoblju nakon 8. svibnja 2014. do kraja utuženog razdoblja (lipnja 2016.) pripada pravo na isplatu naknade plaće za vrijeme godišnjeg odmora kao da je radila u redovnom radnom vremenu pri tome uračunavajući sva primanja u novcu i naravi koja predstavljaju naknadu za rad.

Dodatak za vojnu službu (koji je propisan Odlukom o rasporedu) ulazi u opseg naknade za redovni rad djelatne vojne osobe.

Prilikom isplate naknade plaće za korištenje godišnjeg odmora treba uračunati i dodatak za vojnu službu obzirom da se čl. 4. st. 2. Pravilnika o uvjetima i načinu korištenja godišnjeg odmora djelatnih vojnih osoba (NN 54/2014) propisuje da djelatnoj vojnoj osobi za vrijeme godišnjeg odmora pripada naknada plaće kao da je radila u redovnom radnom vremenu.“⁵⁹

Navedeno shvaćanje temeljeno je na sadržaju Glave II. Pravilnika o dodacima na plaću djelatnih vojnih osoba („Narodne novine“, broj 33/14, 41/14, 53/14, 114/14 – dalje: Pravilnika o dodacima na plaću) kojim su propisani dodaci za posebne uvjete vojne službe koji se dijele na dodatak za vojnu službu i dodatak za otežane uvjete rada, na Odluci o rasporedu radnog vremena („Narodne novine“, broj 66/14) i čl. 135., čl. 136., čl. 139. i čl. 142. Zakona o službi u oružanim snagama Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 73/13 – dalje: ZSOSRH).

Prema odredbi čl. 136. st. 1. i 2. ZSOSRH-a plaća djelatnih vojnih osoba sastoji se od osnovne plaće i dodataka na plaću, a plaća se određuje odlukom o rasporedu, dok je čl. 137. st. 1. ZSOSRH-a propisano da je osnovna plaća djelatne vojne osobe umnožak koeficijenta osobnog čina i osnovice za obračun plaće, uvećan za 0,5 % za svaku godinu navršenog radnog staža. Prema odredbi čl. 142. ZSOSRH-a djelatnoj vojnoj osobi za vrijeme godišnjeg odmora i plaćenog dopusta pripada naknada plaće kao da je radila u redovnom radnom vremenu, a prema odredbi čl. 139. st. 1. ZSOSRH-a dodaci na plaću su dodaci koje ostvaruju djelatne vojne osobe za posebne uvjete vojne službe te za deficitarna zvanja i struke. Dodaci za posebne uvjete vojne službe dijele se na dodatak za vojnu službu i dodatak za otežane uvjete rada (st. 2. citirane odredbe), a prema st. 3. te odredbe dodatak za vojnu službu ostvaruju sve osobe raspoređene na dužnostima djelatne vojne osobe. Odredbom čl. 6. st. 1. Pravilnika o dodacima na plaću dodatak za vojnu službu ostvaruju sve osobe raspoređene na dužnosti djelatne vojne osobe u iznosima pobliže navedenim u toj odredbi. Prema čl. 19. st. 2. Pravilnika o dodacima na plaću djelatnih vojnih osoba dodaci na plaću određuju se odlukom o rasporedu na ustrojbenim mjestima na koja se raspoređuju djelatne vojne osobe odgovarajuće vojno stručne djelatnosti, a prema čl. 4. st. 2. Pravilnika o uvjetima i načinu korištenja godišnjeg odmora djelatnih vojnih osoba i namještenika („Narodne novine“, broj 54/14 – dalje: Pravilnik/14) koji je stupio na snagu 8. svibnja 2014., jednako kao i u čl. 142. ZSOSRH-a djelatnoj vojnoj osobi za vrijeme godišnjeg odmora pripada naknada plaće kao da je radila u redovnom radnom vremenu, a prema čl. 4. st. 3. Pravilnika/14 redovnim radnim vremenom smatra se radno vrijeme određeno u skladu s odlukom kojom se određuje raspored radnog vremena. Točkom V. st. 1. Odluke o rasporedu radnog vremena („Narodne novine“, broj 66/14) propisano je da se redovno radno vrijeme, koje se u smislu ove Odluke smatra punim radnim vremenom, utvrđuje u trajanju od 40 sati tjedno raspoređeno na pet dana, u pravilu od ponedjeljka do petka.

Polazeći od sadržaja navedenih odredbi zaključeno je da djelatne vojne osobe mogu ostvarivati različite dodatke na plaću koji ovise o uvjetima rada pojedine djelatne vojne osobe. Međutim, dodatak za vojnu službu ostvaruju sve djelatne vojne osobe na temelju samog rasporeda na određenu dužnost u propisanim iznosima i taj dodatak je sastavni dio redovne plaće ostvarene u redovnom radnom vremenu svake djelatne vojne osobe. Dodatak za vojnu službu se isplaćuje uz osnovnu plaću neovisno o drugim dodacima na plaću

⁵⁸ Revd-5555/2021-2 od 30. studenoga 2022.

⁵⁹ Rev-347/2023-2 od 24. travnja 2024., Rev 563/2023 od 16. srpnja 2024. i dr.

i drugim materijalnim pravima koja pripadaju djelatnim vojnim osobama na temelju ZSOSRH-a i propisima donesenim na temelju toga Zakona. (Tako i u Rev-347/2023-2 od 24. travnja 2024.) Stoga, ako svaka djelatna vojna osoba kao redovnu plaću prima mjesečni iznos koji se sastoji od osnovne plaće i dodatka za vojnu službu, onda je dodatak za vojnu službu neodvojiv od redovne plaće koja se isplaćuje za redovno radno vrijeme djelatne vojne osobe te, kao sastavni dio redovne plaće ostvarene u redovnom radnom vremenu, tada prilikom obračuna naknade za godišnji odmor treba uračunati i iznose tog dodatka, sukladno čl. 142. ZSOSRH-a i čl. 4. st. 2. Pravilnika/14.”

17. VISINA SATNICE ZA OSTVARENE PREKOVREMENE SATE

17. 1. Pored pitanja što sve ulazi u naknadu plaće za vrijeme godišnjeg odmora pred revizijskim sudom se postavilo i pitanje visine satnice za ostvareni prekovremeni rad. Tako je taj sud bio u prilici odgovoriti i na pitanje: „Trebaju li visinu satnice sata prekovremenog rada za svaki turnus izračunavati bez dodatka iz članka 44. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike kada je tužiteljica radila u okolnostima u kojima joj pripadaju dodaci na plaću iz navedenog članka (rad subotom, nedjeljom, blagdanom, noću...), odnosno treba li navedeni dodatak za svaki turnus obračunati na bazi prosječne vrijednosti sata za svaki konkretni mjesec ili na bazi osnovne plaće?”⁶⁰

Prema odredbi čl. 41. st. 1. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike („Narodne novine” 93/2008., dalje KU) plaću službenika i namještenika čini osnovna plaća i dodaci na osnovnu plaću. Osnovna plaća je umnožak koeficijenta složenosti poslova radnog mjesta na koje je raspoređen službenik ili namještenik i osnovice za izračun plaće, uvećan za 0,5 % za svaku navršenu godinu radnog staža (st. 2.). Dodaci na osnovnu plaću su dodaci za uspješnost na radu, dodaci za poslove s posebnim uvjetima rada i druga uvećanja plaće (st. 3.).

Prema odredbi članka 44. st. 1. navedenog KU osnovna plaća službenika i namještenika uvećat će se za svaki sat rada, i to: za rad noću 40 %, za prekovremeni rad 50 %, za rad subotom 25 %, za rad nedjeljom 35 %, za rad blagdanom, neradnim danom utvrđenim zakonom i na Uskrs 150 %, za rad u drugoj smjeni ukoliko službenik ili namještenik radi naizmjenično ili najmanje dva radna dana u tjednu, u prvoj i drugoj smjeni 10 %, za dvokratni rad s prekidom dužim od 90 minuta 10 %, za rad u turnusu 5 %, a prema st. 2. te odredbe dodaci iz stavka 1. tvoga članka međusobno se ne isključuju, osim dodatka za rad u turnusu i rad u drugoj smjeni.

Prema shvaćanju VSRH visinu satnice sata prekovremenog rada za svaki turnus i dodatke na plaću iz članka 44. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike, kada je službenik i namještenik radio u okolnostima u kojima im pripadaju dodaci na plaću iz navedenog članka (rad subotom, nedjeljom, blagdanom, noću...), treba obračunavati za svaki konkretno odrađeni dan i prema ostvarenim konkretnim dodacima na plaću za svaki tako odrađeni dan vodeći računa o tome da se ti dodaci na plaću mogu kumulirati, osim dodatka za rad u turnusu i rad u drugoj smjeni, i da plaću službenika i namještenika čini osnovna plaća i navedeni dodaci na osnovnu plaću, a ne na bazi prosječne vrijednosti sata rada na mjesečnoj razini.”⁶¹

Prema obrazloženju navedenog shvaćanja utvrđivanje vrijednosti – visine satnice rada na bazi prosječne svake mjesečne plaće, odnosno na bazi prosječne mjesečne vrijednosti sata rada za pojedini mjesec, nije pravilno ni sukladno odredbi čl. 41. i čl. 44. KU-a. Naime, prema revizijskom sudu iz sadržaja već citiranih odredbi jasno proizlazi da plaću službenika i namještenika čini osnovna plaća i dodaci na osnovnu plaću te da se osnovna plaća službenika i namještenika uvećava za svaki sat rada, i to, između ostalog, za rad u turnusu za 5 %, s tim da se dodaci na plaću iz čl. 44. st. 1. KU-a međusobno ne isključuju, osim dodatka za rad u turnusu i rad u drugoj smjeni, što znači da se oni mogu kumulirati osim što se jedino ne mogu kumulirati dodaci za rad u turnusu i za rad u drugoj smjeni. U navedenim odredbama KU-a ni u drugim odredbama tog KU-a nije propisan način obračunavanja dodatka za prekovremeni rad i rad u turnusu na način kako to tužiteljica smatra da treba obračunavati, odnosno da se vrijednost sata prekovremenog rada i rada u turnusu te ostalih dodatka na plaću iz čl. 44. st. 1. KU-a treba obračunavati tako da se utvrdi prosječna vrijednost sata rada na bazi mjesečno odrađenih sati rada imajući u vidu sve dodatke iz citirane odredbe KU-a. Kako plaću

⁶⁰ Revd-257/2021-2 od 26. siječnja 2021.

⁶¹ Rev 940/2021-2 od 29. studenog 2022.

službenika i namještenika čini osnovna plaća i dodaci na osnovnu plaću te kako se osnovna plaća službenika i namještenika uvećava će se za svaki sat rada, a imajući u vidu da se dodaci na plaću iz čl. 44. st 1. KU-a međusobno ne isključuju, osim dodataka za rad u turnusu i rad u drugoj smjeni, prema shvaćanju ovoga suda, plaću službenika i namještenika prema citiranim odredbama treba utvrđivati za svaki konkretno odrađeni dan i prema ostvarenim konkretnim dodacima na plaću za svaki tako odrađeni dan, a ne na bazi prosječne vrijednosti sata rada na mjesečnoj razini. Da su stranke predmetnog KU-a imale u vidu i htjele obračunavati vrijednosti prekovremenog sata rada na način kako tvrdi tužiteljica, (na bazi prosječne vrijednosti sata rada s svim dodacima na plaću u okviru svakog mjeseca) onda bi to sigurno i propisale u KU-u.

Obračun plaće na bazi svakog odrađenog dana uključujući u taj obračun i sve dodatke iz čl. 44. KU, službeniku i namješteniku nije protivan citiranim odredbama KU-a, jer on ne odudara od sadržaja čl. 41. i čl. 44. KU-a. „Stoga neosnovano tužiteljica tvrdi da bi joj se, ako se ne bi izračunavao vrijednost rada prekovremenog sata kako ona smatra ispravnim, u situaciji da je jedan sat rada više odradila primjerice nedjeljom ili u turnusu tako odrađeni prekovremeni sat rada prema osporenoj presudi priznao kao da ga je odradila u neki radni dan, npr. u ponedjeljak i da bi se izneseno pravno shvaćanje nižestupanjskih sudova moglo primjeniti samo u slučaju da je tužiteljica sve smjene odradila od ponedjeljka do petka, u dnevnoj smjeni, i da u tom razdoblju nije bio neki od praznika niti blagdana, pa bi se samo u tom slučaju poklapale (po visini) i osnovna satnica uvećana za rad u turnusu i prosječna visina satnice. (Tako i u Rev-847/2021-2 od 13. veljače 2024. idr).“

18. PRIMJENA TEMELJNOG KU – OSNOVICA ZA IZRAČUN JUBILARNE NAGRADE

Revizija je dopuštena i odnosu na slijedeća pravna pitanja:

„Primjenjuje li se Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama (Narodne novine br. 141/12), odnosno Dodatak I. Temeljnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama (Narodne novine br. 141/12) i na one grane javnih službi čiji sindikati navedeni Dodatak I. nisu potpisali i nisu njegove stranke? i

Primjenjuje li se u slučaju konkurencije odredaba koje propisuju osnovicu za izračun jubilarne nagrade članak 7. Zakona o radu (Narodne novine br. 149/09, 61/11 i 82/12) o povoljnijem pravu za radnika kada je materijalno pravo zajamčeno važećim granskim kolektivnim ugovorom povoljnije od prava zajamčenog Temeljnim kolektivnim ugovorom odnosno Dodatkom I. Temeljnog kolektivnog ugovora?“⁶²

Navedena se pitanja odnose na primjenu odredbe čl. 257. Zakona o radu („Narodne novine“ broj 149/09, 61/11, 82/12, 73/13, dalje ZR) i na primjenu navedenih kolektivnih ugovora.

Revizijski sud je o tim pravnim pitanjima donio pravno shvaćanje prema kojem:

„Ne postoji obveza primjene Temeljnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama („Narodne novine“ broj 141/12) i Dodatka 1 TKU („Narodne novine“ broj 141/12), i na zaposlene u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj glede prava na jubilarnu nagradu u situaciji kada je to pravo uređeno na način koji je povoljniji za zaposlenike u odredbama Kolektivnog ugovora za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ broj 66/11).“ (Jednako i ovaj sud u Revr-1170/2016 od 5. prosinca 2018.).“⁶³

Prema sadržaju navedenog pitanja sporno je koja se osnovica za obračun jubilarne nagrade primjenjuje na konkretan slučaj, odnosno treba li primijeniti osnovicu iz čl. 4. Dodatka I. TKU u iznosu od 500,00 kn, po kojoj osnovici je tužiteljici obračunata i isplaćena jubilarna nagrada ili osnovica iz čl. 37. Granskog KU koja iznosi najmanje 1.800,00 kn po kojoj tužiteljica smatra da joj je jubilarnu nagradu trebalo obračunati i isplatiti zbog čega u ovom predmetu potražuje isplatu neisplaćene razlike na ime jubilarne nagrade, a koji zahtjev su joj nižestupanjski sudovi u cijelosti prihvatili. Da bi odgovorio na ta pitanja, revizijski je sud pošao od činjenice da se na tužiteljicu, kao zaposlenicu u osnovnoj školi, primjenjuju odredbe TKU, kao i njegovog Dodatka I., oba u primjeni od 12. prosinca 2012.

Odredbom iz čl. 1. TKU određeno je područje primjene tog kolektivnog ugovora, a ta odredba navodi da se tim ugovorom utvrđuju prava i obveze iz rada i po osnovi rada službenika i namještenika u javnim službama na koje se primjenjuje Zakon o plaćama službenika u javnim službama. S druge strane, Zakon o plaćama u

⁶² Revd-2056/2020-2 od 19. svibnja 2021.

⁶³ Rev 991/2021-2 od 22. rujna 2021. Revr-1170/2016 od 5. prosinca 2018, Revr-253/2016 od 8. siječnja 2019. i dr.

javnim službama („Narodne novine“ broj 27/01 i 39/09) u čl. 2. propisuje da su javne službe u smislu tog zakona javne ustanove i druge pravne osobe kojima se sredstva za plaće osiguravaju u državnom proračunu, dok iz odredbe čl. 142. st. 1. t. 1. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“ broj 87/08, 86/09, 92/10, 105/20, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 94/13) proizlazi da se u državnom proračunu osiguravaju sredstva za financiranje školskih ustanova čiji je osnivač Republika Hrvatska ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to za plaće i naknade plaća s doprinosima na plaće.

Sukladno odredbi čl. 257. st. 3. ZR, TKU je naznačio područje njegove primjene, a sukladno odredbi iz čl. 255. st. 2. ZR, kojom je propisano da se pravna pravila sadržana u kolektivnom ugovoru primjenjuju neposredno i obvezno na sve osobe na koje se, sukladno odredbama tog zakona, primjenjuje kolektivni ugovor. Iz svega navedenog zaključeno je da se TKU primjenjuje i na tužiteljicu koja je zaposlenik osnovne škole. Na dan stupanja na snagu TKU potpisan je i stupio na snagu Dodatak I. TKU, u čijem čl. 1. stoji da potpisom toga Dodatka, ugovorne strane utvrđuju privremeno ograničenje materijalnih prava ugovorenih Temeljnim kolektivnim ugovorom za službenike i namještenike u javnim službama sklopljenog dana 12. prosinca 2012. S obzirom na to da se radi o aneksu kolektivnom ugovoru kojim se TKU-om određena prava privremeno ograničavaju i Dodatak I. TKU se kao i sam TKU na jednak način primjenjuje i na tužiteljicu.

Uz navedeno je, kao bitno, istaknuto da se primjena kolektivnih ugovora na radnike, općenito govoreći, promatra u kontekstu njegovih normativnih odredbi odnosno pravnih pravila kojim se utvrđuju prava i obveze iz rada i po osnovi rada kao što u konkretnom slučaju proizlazi i iz citirane odredbe čl. 1. TKU. Odredbom čl. 69. TKU propisano je da se zaposleniku isplaćuje jubilarna nagrada za rad pod uvjetima utvrđenim člankom 49. ovoga Ugovora ukoliko navršši 10 godina u visini 1,25 osnovice iz stavka 2. ovog članka (st. 1.), da će o visini osnovice za isplatu jubilarne nagrade Vlada Republike Hrvatske i sindikati javnih službi pregovarati svake godine u postupku donošenja Prijedloga Državnog proračuna s time da ako se dogovor ne postigne, osnovica za jubilarnu nagradu iznosi najmanje 1.800,00 kuna neto (st. 2.) te da se jubilarna nagrada isplaćuje sljedećeg mjeseca nakon što zaposlenik ostvari pravo na jubilarnu nagradu (st. 3.).

Odredbom čl. 4. Dodatka I. TKU propisano je da osnovica iz članka 69. stavka 2. TKU-a za isplatu jubilarne nagrade u 2013. godini iznosi 500,00 kuna. Istovremeno, GKU (granski kolektivni ugovor) u čl. 3. st. 3. propisuje da se odredbe tog Ugovora primjenjuju neposredno i obvezno osim ako su nekim drugim propisom, kolektivnim ugovorom ili općim aktom pojedina pitanja za zaposlenika povoljnije riješena. Odredbom iz čl. 37. GKU-a propisano je da se zaposleniku isplaćuje jubilarna nagrada za neprekinuti rad u javnim službama ako navršši 10 godina u visini 1,25 osnovice iz stavka 2. tog članka (st. 1.), da će se o visini osnovice za isplatu jubilarne nagrade Vlada Republike Hrvatske i sindikati javnih službi pregovarati svake godine u postupku donošenja Prijedloga Državnog proračuna, a ako se dogovor ne postigne, osnovica za jubilarnu nagradu iznosi najmanje 1.800,00 kuna neto (st. 2.) te da se jubilarna nagrada isplaćuje sljedećeg mjeseca nakon što zaposlenik ostvari pravo na jubilarnu nagradu (st. 3.).

Revizijski je sud utvrdio da u smislu odredbe čl. 37. st. 2. GKU nižestupanjski sudovi nisu utvrdili da bi Vlada Republike Hrvatske i sindikati javnih službi pregovarali u postupku donošenja Prijedloga Državnog proračuna za 2013. godinu i o tome postigli dogovor. Tuženik u reviziji, u tom smislu, tvrdi da bi zapravo sklapanje Dodatka I. TKU-a, čijim je citiranim čl. 4. propisana manja osnovica za obračun jubilarne nagrade, trebalo predstavljati sporazum Vlade Republike Hrvatske i sindikata javnih službi o visini osnovice za isplatu jubilarne nagrade. Revizijski sud nije prihvatio tuženikove tvrdnje da Dodatak I. TKU-a predstavlja navedeni sporazum u smislu čl. 37. st. 2. GKU-a jer je u čl. 1. Dodatka I. TKU-a ugovoreno da potpisom toga Dodatka ugovorne strane utvrđuju privremeno ograničenje materijalnih prava ugovorenih Temeljnim kolektivnim ugovorom za službenike i namještenike u javnim službama sklopljenog dana 12. prosinca 2012. (u daljnjem tekstu: TKU). Iz sadržaja takve ugovorne odredbe, revizijski je sud zaključio da jasno proizlazi namjera ugovornih stranaka da se ograniče prava koja su ugovorena upravo TKU-om, a ne GKU-om. Nadalje, odredba iz čl. 37. st. 2. GKU zahtijeva postizanje sporazuma Vlade Republike Hrvatske i sindikata u postupku donošenja proračuna što, kao što je ranije navedeno, nije utvrđeno da bi bilo postignuto.

Iz navedenog je ocijenjeno da se na tužiteljicu, radnicu osnovne škole, primjenjuju odredbe TKU-a, kao i Dodatka I. TKU-a; istovremeno s TKU-om i Dodatkom I. TKU-a u primjeni je i GKU; a to što se na tužiteljicu primjenjuju odredbe TKU-a i njegovog Dodatka I. ni na koji način ne umanjuje tužiteljicu pravo koje ona ima po važećem granskom kolektivnom ugovoru, koji u čl. 37. GKU-a za nju kao radnika propisuje višu osnovicu za izračun jubilarne nagrade; ne postoji sporazum o visini osnovice za isplatu jubilarne nagrade u smislu

čl. 37. st. 2. GKU-a pa ona sukladno toj odredbi iznosi najmanje 1.800,00 kn neto. Imajući u vidu navedeno, zaključeno je da se na tužiteljicu valja primijeniti pravo koje je za nju najpovoljnije pa iako je navedenim propisima pravo na isplatu jubilarne nagrade uređeno na isti način, osnovica za njezin obračun propisana je odredbom iz čl. 37. st. 2. GKU-a u iznosu višem nego odredbom čl. 4. Dodatka I. TKU-a pa se osnovica iz čl. 37. st. 2. GKU-a ima primijeniti na tužiteljicu kao za nju povoljnija u pogledu visine naknade koju na temelju nje ostvaruje.

Prema daljnjem obrazloženju Vrhovnog suda Republike Hrvatske primjena povoljnijeg prava za radnika proizlazi iz čl. 7. st. 3. ZR-a kojim je propisano ako je neko pravo iz radnog odnosa različito uređeno ugovorom o radu, pravilnikom o radu, sporazumom sklopljenim između radničkog vijeća i poslodavca, kolektivnim ugovorom ili zakonom, primjenjuje se za radnika najpovoljnije pravo, ako ovim ili drugim zakonom nije drukčije određeno, a za konkretni slučaj primjena povoljnijeg prava proizlazi i iz ranije citirane odredbe čl. 3. st. 3. GKU. Iz sadržaja postavljenog pitanja proizlazi da tuženik drži kako je potrebno učiniti razliku između primjene odredaba ~~normativnog dijela kolektivnog~~ ugovora, koji se, kako je ranije rečeno, odnosi na sve radnike za područje primjene sklopljenog kolektivnog ugovora, od primjene odredaba ~~obveznog dijela~~ kolektivnog ugovora koji se odnosi na stranke kolektivnog ugovora odnosno Vladu Republike Hrvatske i sindikate koji su ga sklopili. Naime, odredbom iz čl. 255. ZR-a propisano je da se kolektivnim ugovorom uređuju prava i obveze stranaka koje su sklopile taj ugovor, a može sadržavati i pravna pravila kojim se uređuje sklapanje, sadržaj i prestanak radnih odnosa, pitanja radničkog vijeća, pitanja socijalnog osiguranja te druga pitanja iz radnih odnosa ili u vezi s radnim odnosom (st. 1.) kao i da se pravna pravila sadržana u kolektivnom ugovoru primjenjuju neposredno i obvezno na sve osobe na koje se, sukladno odredbama ovog zakona, primjenjuje kolektivni ugovor (st. 2.). S druge strane, odredbom iz čl. 257. ZR-a propisano je da kolektivni ugovor obvezuje sve osobe koje su ga sklopile te sve osobe koje su u vrijeme sklapanja kolektivnog ugovora bile ili su naknadno postale članovi udruge koja je sklopila kolektivni ugovor (st. 1.); kolektivni ugovor obvezuje i sve osobe koje su pristupile kolektivnom ugovoru te sve osobe koje su naknadno postale članovi udruge koja je pristupila kolektivnom ugovoru (st. 2.); u kolektivnom ugovoru se mora naznačiti područje njegove primjene (st. 3.). Iz navedenih odredaba proizlazi da kolektivni ugovor, primarno, kao i svaki drugi ugovor, uređuje odnose između stranaka koji su taj ugovor sklopile. Taj dio kolektivnog ugovora i sukladno citiranim odredbama nužni je dio kolektivnog ugovora i obveznog dijela. Obvezni dio kolektivnog ugovora regulira odnose između stranaka kolektivnog ugovora, dakle, osoba koje su ga sklopile te se po prirodi stvari odnosi samo na te stranke i ne obvezuje druge, dakle ima tipičan karakter ugovora.

Kolektivni ugovor može sadržavati (i u pravilu uvijek sadržava) i pravna pravila kojim se uređuje sklapanje, sadržaj i prestanak radnih odnosa, pitanja socijalno osiguranja i druga pitanja iz radnih odnosa ili u vezi s radnim odnosima i taj dio kolektivnog ugovora jest njegov normativni dio. Taj, normativni dio kolektivnog ugovora primjenjuje se neposredno i obvezno na sve osobe na koje se prema zakonu primjenjuje kolektivni ugovor. U tom dijelu kolektivni ugovor ima tipični karakter propisa, iako nije propis, jer se primjenjuje na treće osobe odnosno osobe koje ga nisu sklopile, u prvom redu radnike, ali i poslodavce koji ga nisu sklopili, a primjenjuju ga sukladno ZR-u ili drugom zakonu. Stoga, činjenica da su samo neki, ali ne i svi sindikati s područja primjene kolektivnog ugovora sklopili kolektivni ugovor, ne znači da se taj kolektivni ugovor ne primjenjuje na sve radnike s područja primjene tog kolektivnog ugovora, već se on primjenjuje neposredno na sve radnike s područja primjene tog kolektivnog ugovora. O tome je stav izrazio i revizijski sud u svojim odlukama poslovni broj Revr-847/09 od 28. listopada 2009., Revr-1665/09 od 26. siječnja 2010. i Revr-163/08 od 23. srpnja 2008., kao i Ustavni sud Republike Hrvatske u odluci broj U-III-1458/2008 od 30. lipnja 2009. („Narodne novine” broj 88/09).

Međutim, iako se normativni dio kolektivnog ugovora primjenjuje na sve radnike za područje primjene tog kolektivnog ugovora, nasuprot tome odredbe obveznog dijela kolektivnog ugovora ne mogu se primjenjivati i na sve sindikate koji postoje za područje važenja određenog kolektivnog ugovora budući da bi to bilo suprotno načelu slobodnog uređenja obveznog odnosa. U tom pogledu odredbe iz čl. 257. st. 1. i 2. ZR-u izričito propisuju koga sve mogu obvezivati kolektivni ugovori osim samih osoba koje su ga sklopile, dok u konkretnom slučaju, ne postoje ni činjenična utvrđenja nižestupanijskih sudova, a ni tvrdnje od stranaka koje bi ukazivale da su kolektivnim ugovorima vezani i neki sindikati (iz oblasti školstva) koji ih nisu sklopili. To proizlazi i iz sadržaja odredbe iz čl. 6. st. 1. Dodatka I. TKU-a kojom je ugovoreno da će se svi kolektivni ugovori za pojedina područja, odjeljke ili skupine prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti, koji su

zaključeni slijedom Temelnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama, uskladiti s tim Dodatkom u roku od 30 dana od dana njegovog potpisivanja. Time zapravo jasno proizlazi da ta odredba nije obvezujuća za sindikate iz oblasti školstva budući da ga oni nisu sklopili odnosno nisu preuzeli obvezu koja proizlazi iz te ugovorne odredbe. Stoga sve i da su sindikati iz oblasti školstva preuzeli takvu obvezu, sve dok se granski kolektivni ugovori ne bi uskladili, odnosno izmijenili po propisanoj proceduri, ili dok nepostupanje po takvoj obvezi ne bi dovelo do kakvih drugih ugovorenih ili propisanih pravnih posljedica, takva postojeća obveza za sindikate, sama po sebi, ne bi imala utjecaj na sadržaj normativnog dijela važećeg kolektivnog ugovora.

Stoga je revizijski sud na postavljeno pitanje dao odgovor koji glasi:

„Ne postoji obveza primjene Temelnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama („Narodne novine“ broj 141/12) i Dodatka 1 TKU („Narodne novine“ broj 141/12) i na zaposlene u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj glede prava na jubilarnu nagradu, u situaciji kada je to pravo uređeno na način koji je povoljniji za zaposlenike u odredbama Kolektivnog ugovora za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ broj 66/11).“ (Jednako i ovaj sud u Revr-1170/2016 od 5. prosinca 2018.)”

20. NAKNADA ZA CIVILNO ODIJELO

Pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske pojavilo se više predmeta u kojim je trebalo odgovoriti na sljedeća pravna pitanja:

„1. Je li tužitelj, s obzirom na opis poslova radnog mjesta koje obavlja, policijski službenik koji obavlja policijske poslove primjenom policijskih ovlasti isključivo u građanskom odijelu, a imajući pri tome u vidu čl. 3. i čl. 13. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima („Narodne novine“ broj 76/09 i 92/14), koji propisuju što su policijski poslovi i koje su policijske ovlasti, te Pravilnik o unutarnjem redu Ministarstva unutarnjih poslova u kojem je naveden opis poslova radnog mjesta tužitelja?

2. Može li tužitelj ostvariti pravo na građansko odijelo ako glavni ravnatelj policije nije odobrio popis policijskih službenika koji ostvaruju pravo na građansko odijelo, a imajući u vidu odredbe čl. 28. st. 5. Zakona o policiji („Narodne novine“ broj 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15 i 121/16), koje propisuju da će način i uvjete za ostvarivanje prava na građansko odijelo propisati ministar pravilnikom iz čl. 2. i 3. Pravilnika o načinu i uvjetima za ostvarivanje prava policijskih službenika na građansko odijelo („Narodne novine“ broj 64/11), koji propisuje način i uvjete za navedeno?“⁶⁴

Odgovori VSRH na postavljena pitanja glase:

„1. Tužitelj, na radnom mjestu policijski službenik kriptološke sigurnosti, u zvanju viši policajac, s obzirom na opis poslova radnog mjesta koje obavlja, nije policijski službenik koji obavlja policijske poslove primjenom policijskih ovlasti isključivo u građanskom odijelu, u smislu čl. 3. i čl. 13. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima („Narodne novine“ broj 76/09 i 92/14), te Pravilnika o unutarnjem redu Ministarstva unutarnjih poslova.

2. Tužitelj službenik kriptološke sigurnosti, u zvanju viši policajac, nema pravo na građansko odijelo ako glavni ravnatelj policije nije odobrio popis policijskih službenika koji ostvaruju pravo na građansko odijelo, u smislu odredbe čl. 28. st. 5. Zakona o policiji („Narodne novine“ broj 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15 i 121/16), i čl. 2. i 3. Pravilnika o načinu i uvjetima za ostvarivanje prava policijskih službenika na građansko odijelo („Narodne novine“ broj 64/11).“⁶⁵

Prema obrazloženju revizijskog suda, policijski poslovi koji se obavljaju primjenom policijskih ovlasti, popisani su u čl. 3. ZPPO-a, a među tim poslovima nisu navedeni poslovi kriptologa. Prema shvaćanju revizijskog suda, ako bi se i prihvatila tvrdnja tužitelja da time što „po potrebi sudjeluje u operativnim akcijama Ministarstva, te po nalogu voditelja službe obavlja i druge poslove iz djelokruga službe“ pa da time obavlja policijske poslove otkrivanja kaznenih djela i prekršaja, prikuplja podataka o tim djelima i počiniteljima i da pritom primjenjuje policijske ovlasti, pojedini policijski službenici koji sudjeluju u operativnim akcijama kao stručne osobe, sukladno odredbama čl. 29. i 30. Uredbe o izgledu odora policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova („Narodne novine“ broj 88/11, 129/11 i 100/13 – dalje: Uredba), ostvaruju pravo na dodat-

⁶⁴ Revd-3346/2020-2 od 2. prosinca 2020.

⁶⁵ Rev 233/2021-2 od 25. svibnja 2021

nu policijsku odoru, a to što po potrebi (ne kontinuirano tijekom godine) obavlja takve i s njima povezane i slične poslove, te poslove, prema navedenom, ne obavlja kontinuirano tijekom cijele kalendarske godine isključivo u građanskom odjelu što je preduvjet za ostvarivanje prava na građansko odijelo u smislu čl. 28. st. 4. ZOP-a te neovisno o tome što po potrebi eventualno sudjeluje i na mjestu događaja na poziv nadležnih tijela i što u okviru svoga posla procjenjuje, pohranjuje i koristi podatke i pregledava dokumentaciju, poslovi kriptiranja koje obavlja nisu poslovi u smislu čl. 28. st. 4. ZOP-i da bi mu pripadalo pravo iz čl. 2. st. 1. Pravilnika.

Stoga, prema zaključku revizijskog suda, iako kriptolozi u okviru provođenja poslova kriptiranja primljenih podataka procjenjuju, pohranjuju, koriste te podatke i pregledavaju dokumentaciju, prema shvaćanju revizijskog suda, to istovremeno ne znači da obavljaju i policijske poslove i koriste bilo kakve policijske ovlasti jer kriptolozi navedene radnje, dakle: pregledavanja dokumentacije, prikupljanja potrebnih podataka, pohrane, procjene, nakon obrade takvih podataka, iste prosljeđuju drugim policijskim službenicima ili policijskim tijelima i na taj način im pomažu pri otkrivanju počinjenja kaznenih djela kojim je to primarna zadaća, ali time automatski nisu policijski službenici u smislu citiranih odredbi niti obavljaju policijske poslove primjenom policijskih ovlasti.

Zaključno, prema pravnom shvaćanju VSRH, a s obzirom na sadržaj čl. 3. i čl. 13. st. 1. ZPPO-a i opis poslova tužitelja, ne radi se o policijskim poslovima koji se obavljaju tijekom cijele godine primjenom policijskih ovlasti isključivo u građanskom odjelu te stoga tužiteljica nema pravo na građansko odijelo u smislu čl. 28. st. 4. i st. 5. ZOP-i.”

21. RADNO VRIJEME - PREKOVREMENI RAD

Revizijski sud dopustio je reviziju i u odnosu na pitanje:

„Može li se vrijeme obvezne prisutnosti na radnom mjestu, provedeno u policijskoj postaji i nakon odlaska u postaju s graničnog prijelaza radi razduženja službe, priznati tužitelju kao redovan rad, odnosno kao „vrijeme stvarno provedeno na radu dulje od propisanog radnog vremena i time mu omogućiti ostvarenje svih dodataka na plaću (osim dodataka za prekovremeni rad) u smislu odredbe članka 44. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike?“⁶⁶

Pojam radnog vremena definiran je u čl. 60. ZR-a, a ta odredba glasi:

„(1) Radno vrijeme je vrijeme u kojem je radnik obavezan obavljati poslove, odnosno u kojem je spreman (raspoloživ) obavljati poslove prema uputama poslodavca, na mjestu gdje se njegovi poslovi obavljaju ili drugom mjestu koje odredi poslodavac.

(2) Radnim vremenom ne smatra se vrijeme u kojem je radnik pripravan odazvati se pozivu poslodavca za obavljanje poslova ako se pokaže takva potreba, pri čemu se radnik ne nalazi na mjestu na kojem se njegovi poslovi obavljaju niti na drugom mjestu koje je odredio poslodavac.

(3) Vrijeme pripravnosti i visina naknade uređuje se ugovorom o radu ili kolektivnim ugovorom.

(4) Vrijeme koje radnik provede obavljajući poslove po pozivu poslodavca smatra se radnim vremenom, neovisno o tome obavlja li ih u mjestu koje je odredio poslodavac ili u mjestu koje je odabrao radnik.”

Vrhovni sud Republike Hrvatske je u odluci Rev 1155/2021-2 od 30. studenog 2022. naveo da je već „u odluci poslovni broj Revr-466/2007 od 5. rujna 2007. (na koju se revident poziva navodeći je kao razlog važnosti postavljenog pitanja), kao i u više svojih odluka u istovrsno izjavljenim revizijama (odluke poslovni broj Revr-720/18 od 12. svibnja 2020., Revr-1668/12 od 26. travnja 2016., Rev-1800/2018 od 12. ožujka 2019.), zauzeo pravno shvaćanje da se vrijeme provedeno u policijskoj postaji prije upućivanja na granični prijelaz i nakon dolaska s graničnog prijelaza radi zaduženja i razduženja po obavljenom poslu ne može u smislu odredbe čl. 33. st. 1. Zakona o radu („Narodne novine” broj 38/95, 54/95, 65/95, 17/01, 82/02, 114/03 i 30/04, odnosno čl. 65. Zakona o radu, „Narodne novine” broj 149/09, 82/12, 73/13 i 93/14) podvesti pod pojam prekovremenog rada, ali da se vrijeme provedeno na radu dulje od formalno propisanog radnog vremena, u skladu s odredbom čl. 39. (tamo mjerodavnog) Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike („Narodne novine” broj 92/04), tužitelju može honorirati i po osnovi rada u smjenama i rada u turnusima.⁶⁷

⁶⁶ Revd-185888/2023-2 od 6. lipnja 2023.

⁶⁷ Rev 1155/2021-2 od 30. studenog 2022.

U odnosu na pitanje skoro identičnog sadržaja, a koje glasi :„Može li se vrijeme obvezne prisutnosti na radnom mjestu, provedeno u policijskoj postaji radi primopredaje službe prije upućivanja na granični prijelaz kao i nakon dolaska u postaju s graničnog prijelaza radi razduženja i predaje službe te prijevoza do policijske postaje, priznati tužitelju kao redovan rad, odnosno kao „vrijeme stvarno provedeno na radu dulje od propisanog radnog vremena” i time mu omogućiti ostvarenje svih dodataka na plaću (osim dodataka za prekovremeni rad) u smislu odredbe članka 44. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike?”, odgovoreno je da „Vrijeme obvezne nazočnosti na radnom mjestu, provedeno u policijskoj postaji radi primopredaje službe prije upućivanja na granični prijelaz kao i nakon dolaska u postaju s graničnog prijelaza radi razduženja i predaje službe te prijevoza do policijske postaje, je vrijeme provedeno na radu, pri čemu to vrijeme može biti i prekovremeni rad ako to vrijeme prelazi fond sati, odnosno ako su za to provedeno vrijeme na radu ispunjene zakonske pretpostavke za prekovremeni rad iz čl. 65. ZR-a. Stoga neovisno o tome što se radi vremenu provedenom na radu to ujedno ne znači da se automatski radi o prekovremenom radu i da se automatski ostvaruju svi dodaci na plaću u smislu odredbe članka 44. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike. To vrijeme provedeno na radu dulje od formalno propisanog radnog vremena, ako ne prelazi fond sati treba vrednovati po osnovu rada u smjenama i rada u turnusima (tako i ovaj sud u odlukama Rev-1130/2020-2 od 19. travnja 2023, Revr 466/2007 od 5. rujna 2007. i Rev 1155/2021-2 od 30. studenog 2022.).”⁶⁸

XI. PRAVNA PITANJA U PRIMJENI KU NA KOJA SE ČEKA ODGOVOR VSRH

Prenošenje prekovremenog rada kod obračuna plaće

U predmetu broj: Revd-3035/2024-2 od 17. rujna 2024., tužitelju je dopušteno podnošenje revizije u odnosu na pitanje:

„Jesu li odredbe članka 44. stavka 1. točke 2. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike („Narodne novine”, broj 93/08., 89/12., 104/13. i 112/17, dalje: KU/13), članka 38. stavka 1. točke 2. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike („Narodne novine”, broj 112/17, dalje: KU/17) i članka 90. stavaka 1. i 2. Zakona o radu („Narodne novine”, broj 93/14, 127717 i 98/19) mjerodavne, u slučaju kada kod tužene nije na snazi preraspodjela radnog vremena niti o preraspodjeli postoji kakav akt, da se svaki sati prekovremenog rada ostvaren u tekućem mjesecu prenose i obračunavaju u osnovnu plaću u sljedećem mjesecu?”

Prvostupanjski je sud na temelju provedenih dokaza i utvrđenog činjeničnog stanja prihvatio tužbeni zahtjev u cijelosti odnosno radi isplate novčanog iznosa od bruto 439,43 eura. Prema stavu toga suda glede prenošenja prekovremenih sati iz ranijeg mjeseca u kasniji, taj sud smatra da tuženica za to nije bila ovlaštena jer kod tuženice nije na snazi raspodjela radnog vremena niti o tome postoji ikakav akt.

Drugostupanjski je sud ocijenio da je prvostupanjski sud pogrešno primijenio materijalno pravo „kada je prihvatio tužbeni zahtjev postavljen u skladu s Tabelom 1. nalaza i mišljenja financijskog vještaka, a ne u skladu s Tabelom 1a toga nalaza, na koji se tuženica u žalbi, u biti i poziva, prema kojoj je tužitelju s osnove prekovremenog rada isplaćeno 7 sati manje odnosno 47,84 eura/360,47 kn bruto manje, s uračunavanjem više odnosno manje isplaćenih prekovremenih sati iz nekog prethodnog razdoblja”. Taj sud smatra da tužitelj ima pravo na isplatu samo onog što mu nije priznato kao slobodni dan ili isplaćeno kao prekovremeni sat, neovisno o tome je li to sasvim u skladu s propisanom formom ili rokom jer bi u protivnom značilo da bi, zbog forme, za utuženo razdoblje dobio veću naknadu (kroz slobodne dane i isplaćenu plaću) nego bi mu to sukladno ostvarenom radu pripadalo.

S obzirom na sadržaj odredbe članka 44. stavka 1. točke 2. KU/13, članka 38. stavka 1. točke 2. KU/17) i članka 90. stavaka 1. i 2. Zakona o radu, tužitelj smatra da tuženica prilikom obračuna plaće nije bila ovlaštena prenositi prekovremene sate rada iz ranijeg mjeseca u kasnije zato što kod tužene nije na snazi preraspodjela radnog vremena niti o preraspodjeli postoji ikakav akt, slijedom čega nije pravilno drugostupanjski sud utvrdio da prvostupanjski sud nije pravilno primijenio već navedene odredbe materijalnog prava.

Prema odredbi čl. 90. st. 1. ZR-a plaća, u smislu toga Zakona, je primitak radnika koji poslodavac isplaćuje radniku za obavljeni rad u određenom mjesecu. Poslodavac je, prema st. 2. citirane odredbe dužan radniku obračunati i isplatiti plaću iz stavka 1. ovoga članka koju radnik ostvaruje prema propisanim, utvrđenim ili

⁶⁸ Rev 752/2022-2 od 7. listopada 2024.

ugovorenim osnovama odnosno mjerilima određenim posebnim propisom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu.

Slijedom iznesenog osobno smatram da u slučaju kad kod tužene nije na snazi preraspodjela radnog vremena niti o preraspodjeli postoji ikakav akt, da se svaki sat prekovremenog rada ostvaren u tekućem mjesecu ne može prenositi i obračunavati u osnovnu plaću u sljedećem mjesecu, nego u onom mjesecu u kojem je i ostvaren, a vjerujem da će revizijski sud na isti način odgovoriti na navedeno pitanje.

Obračun plaće – liječnik primarne zdravstvene zaštite

22. 2. 1. U predmetu, broj Revd-3189/2024-2 od 17. rujna 2024., tuženiku Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje dopušteno je podnošenje revizije u odnosu na pravno pitanje koje glasi:

„Je li ispravno shvaćanje suda da je tuženik obvezan platiti tužiteljima novčani iznos koji se temelji na postotku povećanja osobnog dohotka (plaće) iako tuženik nije poslodavac tužiteljima nego tuženik u skladu sa sklopljenim ugovorima, tužiteljima plaća pruženu uslugu zdravstvene zaštite osiguranim osobama tuženika, a u konkretnom slučaju predmetni ugovor nije bio niti sklopljen?“

Predmet je spora u ovoj pravnoj stvari isplata razlike cijene primarne zdravstvene zaštite (glavarina) za razdoblje od 1. siječnja do 1. travnja 2009. liječnicima obiteljske medicine primjenom kriterija o povećanju cijene rada za doktore i medicinske sestre sukladno Sporazumu o osnovici za plaće u javnim službama od 23. studenog 2006. (uvećanje za 6 %), primjenom kriterija o povećanju cijene rada za doktore i medicinske sestre, sukladno Sporazumu o osnovici za plaće u javnim službama od 23. studenog 2006., sklopljenog između Vlade RH i Sindikata zdravstva, socijalne skrbi i kulture. Između stranaka je sporno je li tuženik u obvezi tužiteljima (liječnici) naknaditi utužene iznose budući da tužitelji nisu potpisali dodatke ugovoru u 2009. godini te im je stoga uskraćeno povećanje cijena primarne zdravstvene zaštite za 6 % koje povećanje se povezuje s osnovicom plaće u javnim službama, a koji sporazum o osnovici plaće u javnim službama je potpisao Hrvatski liječnički sindikat.

Tužitelji su s tuženikom sklopili Ugovor o provođenju primarne zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja za razdoblje od 2007. do 2009. Tim Ugovorom uređena su međusobna prava i obveze u svezi provođenja primarne zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja za osigurane osobe tuženika u djelatnosti opće/obiteljske medicine za razdoblje od 2007. do 2009. te su međusobno utvrđeni: vrsta, opseg, kvaliteta i rokovi za ostvarivanje ugovorene zdravstvene zaštite, cijena, način obračuna i rokovi plaćanja ugovorene zdravstvene zaštite, nadzor nad ostvarivanjem ugovornih obveza, ugovorene kazne zbog neizvršavanja ugovornih obveza, novčana sredstva, uvjeti raskida ugovora i druga međusobna prava i obveze iz djelatnosti ugovorene primarne zdravstvene zaštite odnosno opće/obiteljske medicine.

Nižestupanjski su sudovi prihatali tužbeni zahtjev tužitelja neovisno o činjenici jesu li tužitelji potpisali dodatak Ugovoru za 2009. jer se tuženik morao pridržavati Sporazuma o osnovici za plaće u javnim službama od 23. studenog 2006., sklopljenim između Vlade RH i Sindikata zdravstva, socijalne skrbi i kulture kojim se Vlada RH obvezala da će u 2007., 2008 i 2009. povećati osnovicu za izračun plaća za 6 % godišnje te taj sporazum primijeniti prilikom izračuna glavarine za utuženo razdoblje, kao što je uostalom to učinio i na naknadnom razdoblju. Pritom su se pozvali na čl. 12. st. 2. Općih uvjeta kojim je propisano da „u slučaju promjene cijene zdravstvene zaštite utvrđene odlukom o ugovaranju tijekom ugovornog razdoblja novčani iznos i cijena zdravstvene zaštite iz Ugovora ne mijenjaju se dodacima Ugovora već se novoutvrđeni iznosi cijena neposredno primjenjuju od dana primjene izmijenjenih odredaba Odluke o ugovaranju, s time da da je bez pravnog uporišta pozivanje tuženika na primjenu odredbe čl. 23. Ugovora, smatrajući da je ta odredba u koliziji s odredbom čl. 12. st. 2. Općih uvjeta, odnosno da je preduvjet za isplatu bilo sklapanje dodatka Ugovoru, jer nije bilo sporno da tužitelji nisu potpisali dodatak Ugovoru za 2009. a jedino u utuženom razdoblju im nije izvršen pravilan obračun.“

Tuženik smatra da sukladno sklopljenim ugovorima za razdoblje od 2007. do 2009., a kojim ugovorima su uređena međusobna prava i obveze u svezi provođenja primarne zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja za osigurane osobe tuženika u djelatnosti opće/obiteljske medicine za razdoblje od 2007. do 2009. godine, nema obvezu isplate plaće ugovornim doktorima, tužiteljima kao ni medicinskim sestrama jer nije poslodavac tužiteljima, već samo ima obvezu osiguravanja sredstava za provođenje ugovorene zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja za osigurane osobe tuženika radi provedbe zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog. U cijenu primarne zdravstvene zaštite iskazane u godišnjem iznosu po osiguranoj osobi – glavarine, u skladu s općim aktima o ugovaranju zdravstvene zaštite za 2007., 2008. i

2009. godinu, uključeno je povećanje cijena primarne zdravstvene zaštite u koju je ukalkulirana i cijena rada doktora i sestre u skladu s rečenim Sporazumom o povećanju osnovice plaće iz 2006. godinu te se ugovornim doktorima koji su potpisali ugovor za ugovorno razdoblje 2007. do 2009. godine te dodatke ugovoru za 2008. godinu, isplaćivani tako utvrđeni mjesečni iznosi tijekom 2007. i 2008. godine, a počevši sa siječnjem 2009. godine, isplaćeni su povećani iznosi po osiguranoj osobi, ali samo onim ugovornim doktorima koji su potpisali dodatke ugovoru za 2009. godinu, a što nije slučaj s tužiteljima koji su odbili potpisati dodatke ugovoru te na taj način nisu prihvatili pravne pretpostavke za plaćanje uvećanog iznosa za pruženu uslugu zdravstvene zaštite, a nisu se ni pridržavali odredaba osnovnog ugovora koji su tužitelji prethodno potpisali. Tuženik smatra da su iz njemu nepoznatih razloga tužitelji odbili potpisati dodatak ugovor prema vlastitom nahođenju tumačeći odredbe u svoju korist bez poštivanja načela savjesnosti i poštenja.

Tuženik posebno naglašava da je sustav financiranja u četiri osnovne djelatnosti primarne zdravstvene zaštite, **u tuženom razdoblju (2009. godina), baziran na izračunu godišnje vrijednosti standardnog tima osnovom koje vrijednosti se utvrđuje godišnja standardna vrijednost po osiguranoj osobi (tzv. „glavarina“)**. Tuženik u skladu s provedbom obveznog zdravstvenog osiguranja, a što je i djelatnost tuženika, u skladu sa sklopljenim ugovorima kao osiguratelj obveznog zdravstvenog osiguranja, osigurava vrijednost zdravstvenog standarda za osigurane osobe tuženika prijavljene u sustav obveznog zdravstvenog osiguranja, a pružateljima usluga zdravstvene zaštite, odnosno tužiteljima, tuženik nije i ne može biti poslodavac, već je ugovorni partner koji plaća tužiteljima provođenje zdravstvene zaštite odnosno pruženu uslugu zdravstvene zaštite osiguranim osobama tuženika.

Osobno smatram pravilnim shvaćanje tuženika zato što on tužiteljima nije poslodavac, već je ugovorni partner koji tužiteljima plaća za uslugu provođenja zdravstvene zaštite odnosno pruženu uslugu zdravstvene zaštite osiguranim osobama tuženika zbog čega on nema obvezu isplate plaće ugovornim doktorima (tužiteljima) kao ni medicinskim sestrama jer nije njihov poslodavac, nego samo ima obvezu osiguravanja sredstava za provođenje ugovorene zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja za osigurane osobe tuženika radi provedbe zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog (cijenu primarne zdravstvene zaštite iskazane u godišnjem iznosu po osiguranoj osobi – glavarine, u skladu s općim aktima o ugovaranju zdravstvene zaštite za 2007., 2008. i 2009.). Sporazum o osnovici za plaće u javnim službama od 23. studenog 2006., sklopljen između Vlade RH i Sindikata zdravstva, socijalne skrbi i kulture, kojim se Vlada RH obvezala da će u 2007., 2008 i 2009. povećati osnovicu za izračun plaća za 6 % godišnje te taj sporazum primijeniti prilikom izračuna glavarine za utuženo razdoblje, ne odnosi se na navedenu kategoriju zdravstvenih radnika. Ne želim prejudicirati odluku revizijskog suda o navedenom pitanju te ponavljam da je to samo moje osobno razmišljanje.

XII. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je prikazati praksu revizijskog suda vezanu uz primjenu prava iz kolektivnih ugovora. Ova je tema posebno važna s obzirom na ustavnu obvezu Vrhovnog suda Republike Hrvatske pri ujednačavanju primjene materijalnog prava iz kolektivnih ugovora i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni kako bi se ista prava i obveze iz tih ugovora izvršavale i primjenjivale na isti način prema svima. Kroz ovaj rad iznesena su aktualna pravna shvaćanja revizijskog suda u primjeni prava iz kolektivnih ugovora.

Uloga sindikata, koji se u tim situacijama javljaju kao zaštitnici prava radnika, značajno je porasla te se sindikati nameću kao bitno sredstvo s pomoću kojeg radnici ostvaruju zajamčena prava ili unapređuju postojeća. Međutim, činjenica je i da sindikati često neosnovano i pogrešno tumeče određene odredbe KU-a o pravima radnika i nepromišljeno idu u dugotrajne i neizvjesne postupke ne koristeći se pravnim alatima propisanim u Zakonu o parničnom postupku (ne predlažu postupanje po oglednom postupku), a dok istovremeno ni poslodavci ni sindikati često, prije pokretanja sudskih postupaka, ne traže tumačenje Zajedničkog Povjerenstva (Komisije isl.) za tumačenje zaključenog kolektivnog ugovora ili ako ga zatraže, a ako im dano shvaćanje Zajedničke komisije za tumačenje kolektivnih ugovora ne ide u prilog isto ignoriraju i pokreću sudske postupke

Problemi oko tumačenja kolektivnih ugovora koji se pojavljuju u praksi posljedica su i nedorečenosti pojedinih odredbi pojedinih kolektivnih ugovora te pregovaranja bez dobre vjere i ispunjavanja obveza iz kolektivnog ugovora bez dobre vjere.

Izneseni primjeri, vezani uz rješavanje pojedinačnih radno pravnih sporova, samo su jedan u nizu problema koji su se pojavili u tumačenju kolektivnih ugovora, no radi zaštite radnika trebalo bi razmisliti bi li bilo prihvatljivo: 1.) propisati kao procesnu pretpostavku za pokretanje sudskog postupka obvezno obraćanje Zajedničkom Povjerenstvu – Komisiji za tumačenje zaključenog kolektivnog ugovora, a 2.) u slučaju pokretanja sudskog spora obvezno postupanje po pravilima za ogledni spor. Time bi se izbjegli nepotrebni i neizvjesni sudski sporovi, radnici bi imali efikasniji postupak te bi se kolektivno pregovaranje u tom slučaju provodilo u dobroj vjeri kao i ispunjavanje obveza iz kolektivnog ugovora što po meni zasad često nije slučaj jer iz takvog pregovaranja u protivnom ne bi bilo toliko sporova iz zaključenih kolektivnih ugovora.

XIII. LITERATURA

Knjige i članci: 1. Bagić, Dragan. Industrijski odnosi u Hrvatskoj. Zagreb, 2010. str. 177 – 199. 2. Bejaković Predrag, Crnkić Tamara, Cvitanović Irena, Gotovac Viktor, Horvatić Lidija, Kasunić Peris Marina, Milković Darko, Tadić Ilija, Vinković Mario, Žic Inga. Zakon o radu s komentarima i tumačenjima. Zagreb, 2014., str.337 – 372. 3. Buklijaš, Boris. Kolektivno radno pravo. Split 2012. str. 103 – 137. 4. Čavrak Darko, Frntić Franjo, Domagoj Gović Perić, Iris Marina Gruban, Milković Darko, Novaković Nataša, Rožman Krešimir. Detaljni komentar Novoga zakona o radu. Zagreb 2014. str. 659 – 706. 5. Ravnić, Anton. Osnove radnog prava – domaćeg, usporednog i međunarodnog. Zagreb 2004. str. 400 – 724. 6. Grgurev Ivana, Produžena primjena pravnih pravila sadržanih u kolektivnom ugovoru – (ne)potreban institut? Zagreb, 2010., str 1095,1096 7. Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet Katedra za radno i socijalno pravo Marija Stipić KOLEKTIVNI UGOVORI,

XIV. PRAVNI IZVORI:

1. Zakon o radu, Zagreb: Narodne novine d.d. (br.93/14).
2. Zakon o reprezentativnosti udruga, poslodavaca i sindikata. Zagreb :Narodne novine d.d. (br. 93/14, 26/15).
3. Direktiva 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenoga 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena.
4. Kolektivni ugovor za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“ broj 143/13, 96/15),
5. Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike („Narodne novine“ broj 112/17, 12/2018, 2/19 i 119/19).
6. Zakon o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj (Narodne novine“ broj 110/19),
7. Kolektivni ugovor u djelatnosti zdravstva i zdravstvenog osiguranja (NN 29/18, 78/19, 92/19, 56/20 i 3/23).
8. Kolektivni ugovor za državne službenike i namještenike („Narodne novine“ broj 104/13, 104/13, 150/13 71/16 i 123/16).
9. Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama (Narodne novine br. 141/12).
10. Dodatak I. Temeljnem kolektivnom ugovoru za službenike i namještenike u javnim službama (Narodne novine br. 141/12).
11. Kolektivni ugovor za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ 63/14).
12. Kolektivni ugovor za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama („Narodne novine“ broj 66/11).
13. Zakon o obveznim odnosima („Narodne novine“, broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15).
14. Zakon o potvrđivanju Ugovora između svete Stolice i Republike Hrvatske (NN 3/97).
15. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“ broj 87/08, 86/09, 92/10 i 105/10 - ispravak, 90/11, 16/12, 86/12 i 94/13)16.).
16. Zakon o kriterijima za sudjelovanje u tripartitnim tijelima i reprezentativnosti za kolektivno pregovaranje.
17. Zakona o službi u oružanim snagama Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 73/13).
18. Pravilnik o dodacima na plaću djelatnih vojnih osoba („Narodne novine“, broj 33/14, 41/14, 53/14, 114/14).
19. Odluka o Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti 2007.-NKD 2007. („Narodne novine“ broj 58/07 i 72/07).
20. Sudska praksa.